

PROPRIETAR:

SOC. AN. „UNIVERSUL” BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE : Lei 220 pe 1 an
„ 120 pe 6 luni

APARE SĂPTĂMĂNAL
PREȚUL 6 LEI

ANUL XLVIII • Nr. 14
SAMBATA 8 APRILIE 1939

Autorități și instituții — Lei 500 TELEFON: 3.30.10

Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

„Cântarea României”

de EMANOIL BUCUȚA

Dacă mai vorbim astăzi de acea cântărea a lui Alecu Russo „Cântarea României”, ne aducem aminte mai mult de lupta care s'a încins ca să-i fie lăudată lui Nicolae Bălcescu, socotit o vreme autorul ei, pe când îi era numai traducător, decât de anumite părți din ea și de patima, aproape biblică, pentru pământul și neamul nostru a fremătătoarelor pagini. „Care e mai mândră decât tine între toate țările semănate de Domnul pe pământ? Care alta se împodobește în zilele de vară cu flori mai frumoase, cu grâne mai bogate?”

E aproape ca un colind vechi al pământului și aproape ca un verset din Cântarea Cântărilor.

România de astăzi ne întâmpină cu altă față. Dacă pentru istorie împrejurările s'au schimbat, pentru geografie n'a fost altfel. În acești vre-o sută de ani s'au desfășurat vechi legături, s'au prăbușit hotare, s'au înscăunat alte așezăminte. Ceeace pregăteam de secole, s'a împlinit de azi pe mâine, pentru că purtătorul destinului nostru, de obicei destul de încet la mers, și-a pus într-o bună zi aripi la picioare. Trecutul răsună în noi, ca un glas depărtat pe care îl cunoaștem și îl iubim, dar care nu ne mai poate ține în loc. Am încheiat un ciclu și am început altul. Suntem cetățeni noi ai unei noi țări. Dar sub omul istoric, în veșnică prefacere s'a păstrat celălalt, omul vechiu, prin care ne întâlnim noi de-acum cu cei de totdeauna și așezăm între atâtea popoare lespedece unei firi proprii. Cu cât cioplitorul e mai bogat în închipuire și scoate figuri mai neașteptate, cu atât materialul, care-i primește și-i face cu puțință jocul, se adevărește mai puternic.

Pământul românesc a trecut, în același răstimp, și el, prin prefaceri deopotrivă de mari. Pădurile cele întinse, codrul luate cu Româniul, n'au mai rămas decât în cântecele bătrânești. Inmulțirea sufletelor, cererea tot mai lacomă de grâne și târgul bun al lemnului au așezat seculă la rădăcina umbroșilor copaci. Dealurile s'au golit și au pornit la vale, mâncate de puhoacie. Câmpurile cu colilie, necălcate decât de cai sălbatici, s'au făcut ogoare, arate de pluguri cu benzină. Unde nu se lăsau decât stolurile de droșii, s'au cuibărit sate. Prin podgorii s'au ivit turmurile sondelor și corșurile fabricilor, înegriind locul. Mlăștinile s'au secat, râurile au fost desvătate dela cursul ocolit și cu revărsare în voe pe mii de hectare, ducând cu ele salcia și anulul, și au fost puse în albii trase cu linia. Înainte firea rămânea aproape de ceea ce o lăsară zilele facerii și Dumnezeu. Acum însă omul înțelege să se amestece și să schimbe. Mâna lui se zărea în toate.

Ceeace se păstrează și aici statornic este arhitectura dela început a pământului nostru, pe care au privit-o din întâia zi ochii uimiți ai neamului românesc și i-au strecurat-o ca o pecete în sânge. Ea ne ține pe toți într-o singură ființă, oameni de vâi și oameni de plaiuri, dar nu de orice vâi și de orice plaiuri, ci de vâi dunărene și de plaiuri carpatice. Fluvii curge măreț, de când se deslușesc întâii Români pe malurile cu nisipuri zburătoare ale Tisei și Timisului, și până se pierd cei din urmă în vederea Mării. Apele sunt prietenoase, fie ca drum de negoț, fie ca adăpost de pește. Ca pe o Mare dinăuntru toate popoarele își plimbă corăbiile pe ele și ne leagă de lume. Steagurile lor ne umplu zărea, vin de departe, intră chiar printre gospodăriile noastre, de-o parte și de alta, și se toposc în soare răsare. Carpații, dela Porțile de Fier până în pădurile Maramureșului, și dincolo de ele, unde n-a purtat dorul de pribegie pe urma oilor, nu sunt nicăieri atât de sălbatici și de sterpi încât să rămână închisii omului. Nu este nici un pisc destul de înalt și de pustiu ca să nu se audă de pe el de jur împrejur strigătul ciobanilor și clopotul turmelor.

Amestecul omului în îndreptarea și în înfrumusețarea firi băștinașe trebuie să fie seama de aceste trăsături.

Uitați-vă la una din lucrările cele mai îndrăznețe ale anilor din urmă, îndreptarea și înfrumusețarea văii Colentina. Intregul șes de lângă București, pe un arc de cerc dela Ciocănești și Buftea până la Tei, Cernica și Tânganu, pe o lungime de multe zeci de kilometri, este de pe acum alt-ceva decât a fost odinioară. Colentina este o gâră cu apă ieșită dela poalele dealurilor dintre județele Ilfov și Dâmbovița. Din vremuri vechi, ea piercea prin stuț și brădet și se silea, fără să izbutească, să umple o vale mai largă decât puterile ei. Strămoșii noștri, mari iubitori de iazuri și de colțuri de odihnă și de răcoare vara, au băgat numai decât de seamă, ce folos puteau să tragă din această apă adormită, și cu câteva umpluturi de pământ și zăgăzuri de cărămidă au schimbat-o într-o salbă de lacuri. Farmecul neîntrecut al Ciocăneștilor și al Mogoșoacii, rămase sau intrate

(Urmare în pagina 2-a)

Coborârea de pe cruce, pictură murală din veacul al XVI-lea

ALTITUDINE

Plutesc în noi dureri neatârinate
De nici un dor, de nici o altă rană,
Trec la zenit uri desrădăcinate,
Înalte chinuri fără de prihană...

Cioplind morminte stană după stană...
Din oasele de-atâta plâns spălate
Gândirea morții sue diafană
Și se preface în eternitate.

Cu-atâtea mâini ne pipăiram golul,
Atâtea guri ne-au învățat tăcere
Și-atâtea inimi s'au făcut puzderii!

Când bucuria își trimite solul,
Ajunge mut și fără de putere
Acolo-n altitudinea durerii.

V. VOICULESCU

Concepția lui Parsifal

de VICTOR POPESCU

Ajunsa la maturitate, gândirea lui Wagner, a început să se insenineze. Geniul acesta realizase dealungul tumultuoasei sale vieți o multime de experiențe spirituale fundamentale.

Tânăr, irascibil, entuziast, prima lui iurare este o operă care în actul întâiu vede murind toți eroii săi, iar în al doilea se populează cu stafii, sufletele celor dispăruți. Opera rămâne neîncheiată, fiindcă în actul al treilea, nu avea ce să se mai întâmple.

Poate n'ar trebui să luăm în seamă aceste încercări de adolescență.

În marea lor majoritate nu explică destimul viitorului magician.

Dar socot că tragedia amintită are un rol covârșitor. Ea este un pol al vieții lui Wagner, este o extremă, un punct de plecare. Ea luminează începutul creator al marelui compozitor fiind un exemplu viu al evoluției de concepție, pe care un om a trăit-o și a realizat-o.

Wagner a plecat dela această tragedie spre a realiza pe celelalte. Fire dăruită dela natură cu cele mai mari calități, un intelect nelimitat, un orgoliu și o ambiție neîmpăcată, Wagner căuta să realizeze în sufletul său formula demoniacă a cunoașterii totale, a pătrunderii desăvârșite în firea lucrurilor.

Fiecare realizare de a sa nu este decât o față a setei acesteia, a acestei dorințe neînfrântate de aflare, de dobândire a adevărului.

Opera lui este o serie de rezultate, isvorite din strădaniile lui de a cunoaște.

Der Fliegende Holländer, odată cu prima lui glorie aduce salvarea prin devoțiunea femeii.

Tannhäuser, răzbatând adânc în culele vieții senzuale, împacă dorința de iubire cu percepțele creștine, aducând pacea tot prin sacrificiul unei femei, dar un sacrificiu imaterial aproape, un sacrificiu care se transfigurează, înălțându-se transcendent-

Scriitorii și Patria

de N. CREVEDIA

În ultima vreme, fiecare săptămână aduce un nou eveniment în ordinea internațională, țări dispar depe hărtă într-o singură noapte, cu tot trecutul lor istoric și cultural, cu toată arta și civilizația lor din prezent. Ceeace au zădit martirii și atâtea generații se așterne acum sub talpa grea a carelor de asalt! În această Europă care nici după 20 de ani dela războiu nu și-a găsit echilibrul moral și în care ideile generoase care însușeau alte veacuri au amuțit — glăsuie acum numai politicul și, în spatele politicului, artileria și aviația grea de bombardament își pregătesc și ele crâncenul și discurs! Trăim o vreme atletică, în care forța primează asupra Justiției și a Poetiei...

Toate aceste evenimente nici pe noi nu ne lasă indăfeșite. Țara noastră, în granițele ei de astăzi, a ieșit din valea albă a oaselor pe care le-au vărsat străbunii, din roatele pe care au fost frânți revoluționarilor, din câmpia mierlelor atâtor visători. Ne-au cutoșit atâtea copite, ne-au fost prădate miera stupilor și a hoșdelor, galbenii, femeile și copiii — dar noi am rezistat aici, prin forța

implacabilă a rasei și a credinței în destinul nostru! De două decenii, suntem toți frații adunați, sub aripile Mării Paseri Phoenix a României întregite.

Granițele Statului nostru actual sunt naturale și au o tradiție milenară. Suntem în prezent proprietarii tuturor cuprinsurilor dacice și hărtiile noastre care poartă astăzi pecetea latinității sunt, cum foarte jericit se exprima deunăzi un distins confrate — în regulă. Prin toate hărtoapele și charibdele istoriei, noi am păstrat neșters caracterul nostru și ne prezentăm cu o cultură certă. Aici, „la răscrucea imperiilor moarte”, unde au început iarăși să se încatere vânturile, noi garantăm că, în scurt timp, vom înflori o splendidă civilizație. Noi suntem, în Răsărit, brațul cel mai tânăr al puternicului arbore latin, cu rădăcinile în soarele armonios al Mediteranei. Noi suntem, într'adevăr, copii naturali ai latinității, născuți, din marea amor pentru cuceriri al Cezarului Traian și de părinții și de surorile noastre mai mari nu ne rușinăm — ci ne mândrim!

Am fost puși, zilele trecute, în situațiunea că trebuia să chemăm sub rașițe câteva contingente. Și felul cum au răspuns ai noștri acestui apel nu e o simplă floare de stil gazetărească. Din Valea Batovei la Ceremuș și dela Baziș la Țara Ouașului, s'au ridicat ca o furtună și chemați și nechemăți, toți cu gândul în țară, pe graniță! Ardealul, ni se spune, a fost, tot, un clocot și a primit noua stare de lucruri cu o zguduitoare ardoare patriotică!

În centrul acestei înălțătoare fierberii, s'au găsit, desigur, și scriitorii români. Dar participarea lor a fost aceea a unor combatanți cari aveau în portefeulle un ordin galben ori roșu. Singur (sau aproape singur) Nicolae Iorga scotea din craterul mic al artileriei sale zădărnice din „Neamul Românesc” lava pasiunii sale patriotice, arunca verbele sale arzătoare ca niște steaguri și cunoscutele lui fraze, ca niște vălvori!

Odată cu realizarea Mării Uniri, se pare că muzele avântului naționalist au adormit. Niște curente nesănătoase, importate, au predicat tot atâtea formule de artă sterpe ca și deșerturile din care au

(Urmare în pagina 11-a)

Învierea, pictură murală din veacul al XVI-lea

Pământul și zeitele lui

de MIRCEA ELIADE

Pare, la început, ciudat că Marile Zeițe ale Orientului sunt în același timp divinități ale fertilității pământului și ale războiului. Ashtarteia, zeita semitică prin excelență, e divinitatea tutelară a dragostei și a fecundității universale, dar e totodată protecloarea războinicilor. Nanata, zeita adorată din primele timpuri în Mesopotamia și Iran, este o divinitate războinică, pe care soldații o invocau în lupte și căreia regii îi cereau biruința împotriva dușmanilor. Mult cântata Ishtar a Babilonului a fost, din epoca arhaică, zeita fecundității și a războiului. O altă divinitate semitică, Anot, al cărei cult era destul de răspândit în Palestina pe vremea lui Tutmes III (1501—1447 în. Chr.), avea aceleași atribute. În sfârșit, zeita iraniană Anahit — întocmai ca și Anot din seria semitică — era divinitatea tutelară a fecundității și a războiului (cf. Benveniste, *The Persian Religion*, p. 27—28; Max Sempér, *Rassen und Religionen im alten Vorderasien*, p. 219 sq.; Conteneau, *La déesse nue babylonienne*, p. 120—122; A. Lods, *Israel*, p. 154 sq.; J. Przyluski, *Les noms de la Grande Déesse*, „Revue de l'histoire des religions”, Mars-juin 1932, p. 182 sq., etc.).

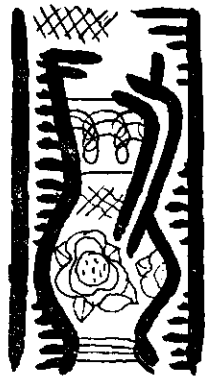
Pare într'adevăr ciudat, cum spunem, că o Mare Zeiță, principiu al Creației universale, emblemă a feminității și maternității neodihnite, fons et origo prin excelență — este în același timp o divinitate tutelară a războiului. Nicio virtute feminină nu-și găsește fructificarea în războiu. E drept, Marile Zeițe asiatice nu sunt divinități militare; nu aparțin soldaților — ci războiului. Ele sunt venerate de femei în timp de pace — și de bărbați în timp de războiu. Bărbații, vorbind în general, cad sub stăpânirea acestor Mari Zeițe numai în timp de războiu. Prin războiu, atributele Marilor Zeițe

se fac „cunoscute”, se impun și bărbaților. Și aceste atribute, care se revelează bărbaților în timpul războiului, implacabile ca un destin, sunt: luptă — moarte.

Deaceia Marile Zeițe asiatice, divinități ale rodniciei și ale germinelor, „protejează” războiul; pentru că războiul este cel mai precis și mai frecvent instrument al morții; este, într'un cuvânt, o formă a morții. Și nu e deloc întâmplător că în Magna Mater coincide izvorul vieții cu biruința morții, lătențele tuturor formelor viei cu marea larvă amorfă, Moartea. Gândirea mitică este întotdeauna coerentă, „sistematică”. Magna Mater fiind o divinitate a „Totului”, în ea coexistă extremele: viața și moartea, binele și răul, bectitudinea și durerea. Într'adevăr, Magna Mater — în ordine morală — contopește „binele” și „răul”. Zeița care e slujită de fecioare — e slujită în același timp de curtezane. Myllita, zeita babiloniană, era o divinitate a fecundității, în templele căreia se practica ritualul orgia sacre. Orice femeie — dela regiună la ultima roabă — trebuia să petreacă măcar o singură noapte în templul Myllitei. Ishtar era adorată de fecioare: dar Ishtar era ea însăși o „curtezană cerească”, și la ceremonialul ei slujeau curtezanele sacre. În cultul oricărei Mari Zeițe asiatice, era măcar un singur festival când fecioara coincidea cu curtezană, când limitele între bine și rău erau șterse.

Dealtfel, sensul abscons al orgiei rituale acesta era: contopirea tuturor lucrurilor, suprimarea tuturor limitelor, suspendarea oricăror „forme”, a oricăror distanțe și discriminări. Orgia rituală era săvârșită doar în anumite împrejurări; când Marea Zeiță cerea realizarea pe pământ, în condiția umană, a ceea ce era ea permanent în Cosmos: „Totul”, fără forme, fără limite, fără deosebiri. Orgia rituală se realiza la începutul primăverii, pentru a asigura o bună recoltă. Era, așa dar, un gest magic, de promovare a fertilității pământului. Căci, pe de o parte, orgia simboliza —

(Urmare în pag. 12-a)

CRONICA

LITERARA

de CONSTANTIN FANTANERU

Ștefana Velisar: Calendar vechi, roman Ed. „Cartea Românească

Faptul că d-na Lily Teodoreanu, soția romancierului atât de popular, Ionel Teodoreanu, publică, sub pseudonimul Ștefana Velisar, un roman, constituie, spre a spune astfel, un eveniment ce stărnește deopotrivă, curiozitatea publicului și a confracților! Rar a fost la noi un scriitor în relație atât de vie cu contemporanii, ca d. Ionel Teodoreanu și deaceia, asupra cărții scrise de soția d-sale, se vor îndrepta mulți ochi dornici de a ști parcă ceva în plus despre autorul „Medelenilor”. E în această curiozitate, o față a meritelor d-lui Teodoreanu, a caracterului scrierilor sale atât de apropiate de vederile cititorilor, încât aceștia își răsfrâng simpatia asupra biografiei romancierului, parcă din năzuința de a lua și de aici ceva, spre delectarea lor.

Fără voia autorului, „Calendar Vechi” apare astfel ca o lumină prinsă pe boala ce o întinde numele lui Ionel Teodoreanu peste masa cititorilor săi. Dar nu e nimic rău dacă lucrurile se întâmplă așa. Din contră, va fi un profit, acela de a se și neapărat cartea care altminteri ar trece poate mai puțin observată. Ceea ce ar fi păcat, fiindcă romanul este bun, dintre puținele bune ce s'au tipărit de câțiva vreme.

Cuprinde întâmplările din vacanța de vară a anului 1913, petrecute de o societate de tineri, la două moșii învecinate, Sihla și Vlădeni, în Moldova. În miezul luminos al compoziției stă dragostea adolescentei Miki, — școlăriță trecută în clasa VI-a și a lui Ducu, tânăr de 26 de ani, frumos, dar cu faimă neconvenabilă de Don Juan.

Preocuparea de prim plan a autoarei este Miki. Ducu vine doar ca pretext de a face să imbobocască făptura adolescentei în lunile de vară. După cum pre-textele sunt și cadrul de țară cu ogrăzi și iazuri, cu drumuri între conacuri boeresti, pe cai și prin păduri, ca și figurația numeroasă de tineret și rubedenii, adunați la voie bună, în tihna vacanței. Miki strălucește aparte, cu o lumină proprie provocată de împrejurări, dar nu și hrănită de ele, astfel încât să se stingă după încetarea lor. Ea este „adolescentă”. Așa o înțelege Ducu, băiat deștept și instruit, în pofida reputației lui de „selvisit”. De calitatea de „adolescentă” a lui Miki vrea să se foloseas-

că acest Ducu și să dea conținut spiritual unei „vacanțe”, s'o facă cea mai „frumoasă” dintre vacanțe, aceea care nu se poate uita fiindcă rămâne închinată tineretii pure. Undeva Ducu îi spune lui Miki că dacă în vara aceea, din 1913, nu ar fi fost războiul cu Bulgaria, — el n'ar fi avut curajul să-i mărturisească iubirea. Observație de rafinament psihologic. Trebuia o exaltare și războiul a dat-o! Spaima produsă de vântul războiului năstrea nevoia „frumuseților mari”, a „emoțiilor esențiale”, cum e aceea a pătrunderii în sufletul adolescentei, și tot spaima înălțată și scrupulele și grăbește fapta. Ducu se apropie de sufletul lui Miki ca un rafinat, dar cu vigoarea unui intelectual. Il pune să se deschidă, îl provoacă. Il silește să se arate cât e de „frumos”, ce pur vibrează, ce străvezimi adăncesc iubirea adolescentă! Poate că Ducu credea că va muri în război! Deaceia nu mai ținea seama de primejdia legată de mărirea unor atât de delicate bijuterii, a unui instrument atât de fin!

Atmosfera de panică îl exalta și pe el, și transmitea exaltarea adolescentei. Pe vremea aceea pătrunseseră poezia lui Tagore în Europa și se tipărise Gösta Berling. Miki memorază poemele lui Tagore iar Ducu o pune să i le recite fascinat. Ii dă să citească apoi Gösta Berling, cu precizarea că el este ruda săracă a eroiului nordic. „Dece ruda lui săracă?” se întreabă Miki și tremura cu cartea în mână. Sufletul ei extraordinar ieșea din obscuritățile copilăriei, se limpezea și din fiecare zi se aduna ca dintr'o sumă de poeme, alcătuind toate o singură carte unitară. Cu cât faptă provoacă Ducu pe Miki să se „manifeste”, să întoarcă spre soare fețele ei de sidex, luminile de perla ale ochilor ei! Conversația lor pornește de la Tagore și Gösta, dar și de la cerul moldovean, de la arbori și animale, de la ape și stihii, pe care le pomenesc totdeauna cu sens metaforic ca să exprime și semnificative interioaritățile! Și chiar atunci când Ducu spune dela el lucruri fără importanță, el o așează în mijlocul lor pe Miki ca pe eroina unui poem, ca pe floarea cea mai potrivită în acel ansamblu.

— Un minut, să te întreb ceva. Cu ce te-ai sărgărit așa tare?

— M'a lovit un pom, când goneam spre casă.

— Ieri dimineață?

— Da.

— Eu sunt de vină. După ce ai plecat tu, mă gândeam: a fost o dimineață bună, aș vrea s'o însemn pe ceva. Se vede că dorința mea a mers din pom în pom și a pus semnul pe tine. (pag. 46).

Dar abilitățile lui Ducu sunt în deosebi s'o silească pe Miki să vorbească și el s'o asculte, desfășurându-se:

— Te uii la mine ca la un om pe care nu l-ai văzut de mult, pe care nu l-ai recunoaște destul de repede. Dece?

ȘTEFANA VELISAR și IONEL TEODOREANU
Desen de Ștefan Dumitrescu

— Da... Nu. Ești ca după o ploaie, colorat mai puternic, mai cu luciu, albul mai alb, negrul mai negru, verdele mai

verde. Ești ca un prun prin care s'ar vedea căsuțe albe, — răsă Miki, — uitându-se la ei de jos în sus, într'adevăr ca la un pom.

— Nu știu că pot semăna cu ceva așa de simplu și frumos, — glumi Ducu. Și cu ce mai seamăn, te rog?

— Samenii cu o mulțime de lucruri, care nu se potrivesc între ele! Ai ceva de pasăre, de pisică, de lup, de salcie, de caise crude, de mătașe italienească, de inele cu pietre, pumnale și câte, câte altele... (pag. 34).

Mai târziu, după ce Ducu a dus rafinamentul departe și a învăluit-o pe Miki în voalul iubirii lui mărturisite, fata vorbește astfel:

— ...La început mi se părea că trăiam prin somn când eram cu tine. Acum e pe dos, trăiesc prin somn când sunt cu ceilalți. Se șterge viața în jurul meu. Când te văd, mă ream că de o margine de fereastră, apoi mă întorc în ceasornicaria de toate zilele, care mă poartă mai departe. De fapt sunt închisă în altă viață, în alt timp, — vorbi ca pentru ea. (pag. 195).

Când Miki vorbea astfel, străbătea în cuvinte o vagă temeră ca schimbarea ei să nu fie prevestirea vreunor rele. Ca s'o îmbărbăteze, Ducu îi face atunci iocoana sufletului ei sănătos, mai mult pentru sine totuși, ca să pregătească finalul.

„Nu, Miki, slava Domnului!, răsă Ducu, ești sănătoasă voinică, netedă și lucie ca o piatră frumos slefuită. Așa mi-l închipui pe Budha copil: rotund,

delicat și mlădios ca tine. Cu genele negre lăstate pe gânduri. Palmele deschise și roz ca florile. Fața și trupul întunecat cu aur. Îmi place să te văd așezată pe pământ. Îți stă bine iarba și vara. Și n'cui acesta puternic care te păzește aici. Și bălărele galbene și jucăușe. Povestea lumii începe cu o grădină. Locul tău este într'o grădină sub un pom frumos. (pag. 196).

Sfârșitul poveștii de dragoste este o lașitate a lui Ducu. În fața sufletului strălucit al adolescentei, el se sperie la un moment dat. Ii este teamă să nu se reverse prea bogat și să nu treacă peste el ca peste un vad preamnic. Ducu pleacă la Paris, pentru doctorat, rugându-l pe Miki să nu-i scrie și să nu aștepte scrisori dela el. După o lipsă de un an, fata va verifica dacă îl iubeste sau nu. Urma să se întâlnească în vacanța lui 1914, când Ducu vine într'adevăr dela Paris iar Miki îl aștepta sub nucul dela Sihla, așa cum au făcut legământ. Ea îl așteaptă. Cum nu l-ar aștepta, credincioasă sufletului ei egal? Dar el nu mai are curajul confruntării. Vine până în preajmă, la moșia vecină dela Vlădeni, de unde pleacă în Bucovina, la un frate al său, să se însoare.

Rămân Miki cu durerea ci care se va vindeca sau se va adăuga ca o altă strălucire a sufletului ei adolescent. În curând va trece cu totul în amintire, o amintire clară însă ca picturile vii pe porcelanuri, după asemănarea cărora a zugrăvit Ștefana Velisar această delicată poveste de iubire pe filele din memoria curată a unui „calendar vechi”.

Cronica ideilor

„Il faut croire d'abord!” Alain începe astfel — unul din acele „propos” — pe care le-a recules, de oară, într'o nouă carte). Scrie despre credință — și este desigur interesantă această atitudine, aproape mistică, la un autor ale cărui preferințe pentru Descartes, Aug. Comte, Hegel și Schelling, sunt exprimate la fiecare pagină.

Alain este gata să afirme că metoda nu are ce căuta în domeniul spiritului pur. Adesea in-

sistă asupra caracterului suprem al trăirii spirituale, și — situându-se pe aceeași linie cu autorii mistici — crede sincer în libertatea inițială a eului, în felul lui Berdiaeff, de ex.

Și atunci, ce rol determinant mai pot avea aci metoda și rațiunea?

Credința este o trăire spirituală proprie și implicită exclusiv subiectului. Acest adevăr Alain îl exprimă în rândurile foarte originale: „Există și (oamenii cu) spi-

rit fără credință. Sunt spirite care caută sprinjin din afară... A fi de acord cu experiența comună nu este greu. În realitate însemnează a dormi... A însărcina obiectul să gândească pentru noi... Dar aceasta este doar treaba geometriei: își desemnează astfel obiectul (de studiu) încât adevărul să se propună singur”.

Toată pentru că suntem de acord cu aceste afirmațiuni, s'ar putea ca Alain să nu aibă dreptate atunci când ne îndreptăm, pentru a afla simbolul libertății spirituale-religioase, către Descartes. Libertatea rațională pe care Descartes o postulează pentru științele pozitive nu este esențială aceeași în viața spirituală. A cu-

noaște „more geometrico” obiectul, lumea din afară, însemnează a adopta o metodă proprie acestor realități externe, fenomenale.

Atunci când noi gândim despre lume și despre obiect în genere, suntem sensibil influențați de realitatea externă, pe care vom să o cunoaștem, de aceia subiectiv se conformează atitudinea și poate esențial normelor impuse din afară.

Deci subiectul gândește și cunoaște pe potrivit obiectului și în felul acestuia. Alain însuși ne confirmă: „Este treaba geometriei de a-și desemna astfel obiectul încât adevărul să se propună singur”.

A spune că în cunoașterea pozitivă a lumii metoda rațională este proprie, însemnează a exprima un adevăr adesea verificat, dar aceasta pretinde, a afirma, în consecință, că nici metoda nici rațiunea pură nu au a fi amestecate activ și operant în viața spiritual-religioasă, pentru că aici raportul nu se stabilește dela obiect la subiect, ci invers.

Cum scrie Alain, „nu putem însărcina obiectul să gândească pentru noi” (pag. 87-88).

Ni se va răspunde că îl interpretăm prezumtiv pe Descartes. Că dacă Alain ne îndreaptă către autorul „Discursului asupra metodei” — văzând în atitudinea acestuia cea mai demnă poziție a omului în fața înșelății necunoscută a naturii, a fi liber — și libertatea este condițiunea genetică a eului — însemnează a adopta îndemnul cartezian, instrumentând asupra realităților anonime, în mod critic, rațional.

Ce poate fi mai adecvat, ca simbol al libertății, decât a încredința controlului rațional al subiectului, orice experiență din afară?

Argumentul nu ne convinge. Nu putem „încredința” rațiunii, credința. Viața spiritual-religioasă înșelându-se pe sine, regenerator și revoluționar. Un eufemism și fără metodă. „Eternul este fără formă” scrie undeva în această carte, Alain însuși. Și totuși autorul ne orientează către metodă, către limite, și, fi-rește, într'un „propos” final, către contemplație. Reflecțiunea, criticismul, contemplația sunt metodele rațiunii, pur pasive. Alain se contrazice la fiecare rând. Nu înțeleg, de la început, problema spirituală, una exclusiv metafizică. O confundă cu gno-seologia, ca tot: naționalist pozitivist.

Prevede spiritual „armele” metodologice ale cunoașterii empirice: a gândi fără ipoteze prealabile, formate în mod rațional și păstrate ferm, însemnează a te lupta fără armă” (pag. 88). Prin urmare, deducție și inducție.

Însă acele „ipoteze prealabile” la care se referă Alain sunt ale spiritului fără să fie „formată metodă ori rațional”.

Dar am mai scris că punctul de vedererational, în trăirea religioasă, este acela catolic, și Alain este un catolic adevărat.

MIRCEA MATEESCU

1) „Propos sur la religion”, Rieder, Paris, 1928.

„Cântarea României”

(Urmare din pag. 1-a)

pe mâna unor proprietari de gust, poate să mărturisească și astăzi despre ceace încănta în alt secol pe boerii și locuitorii acestor locuri. Peste ceace avem noi, atunci se ridicau până în cer plopii roți și stejarii noduroși, cum se mai întâlnesc numai rămășițe, la Ciocănești înșiși, pe drumul dela moară al Moșoșoșei, în pădurea Cernichii, Herăstrăul, cu zăvoii lui, a intrat în literatură, în literatura cu suspine amoroase a vremii. La umbra Herăstrăului a stat și Tolstoi, când a venit aici cu întâia armată a războiului Crimeii, care luase la început drumurile Dunării și ale Silistrei. Ne-a lăsat măturii în însemnările și în scrisorile lui. Mai târziu, iazurile s'au stricat și împotmolit și tot câmpul era o baltă nesărită, plină de miroșuri de putregai și de stolurile lăntarilor. Dacă nu se curățau, nu se lărgeau și nu se înzestrau, mai ales, cu apă din alte râuri mai îmbelșugate, din Argeș sau din Ialomița, dintr'o bucurie și o frumusețe ajungând o urdănie și o primejdie. Adică nu trebuiau să mai ajungă, ajunseseră. Atunci și-au luat sarcina acestei întinse lucrări Uzinele Comunale din București. Directorul lor nu era numai un inginer întreprinzător și gospodar, ci un om de apă, născut la Galați, și îndrăgostit de sporturile vâlei și ale pânzei. Ce a ieșit, judecă oricine. Și nu suntem încă la capătul ostenețelor. În malurile înalte de lut ale Dâmboviței din jos de oraș, sute de lucrători sapă din zi în noapte. Trebuie să se croiască până la Budești și până la Oltenița o vale mai încăpătoare și mai adâncă. Bucureștii, vechea cetate a Dâmboviței, se pregătește de rosturile unui port. În locul pădurii Vlăscia, stărpită până la câteva pălcuri de copaci, lăstate parcă numai ca un semn al înfățișării din trecut a finului, se vor vedea catargele dela vapoare și mișcarea la remorcă a nenumărate șlepurii. Cadrul geografic se poate schimba și el.

În altă parte, spre gurile Dunării și în părașinile marilor lacuri, Razem, Smeica, Golovița, Sinoe și cum le mai zice, mălul adus de fluvii și buruienii și stuful hrănit de apă acopereau totul. Locurile se pustiau an cu an. Peștele mare: oa. Oamenii se pregăteau să plece. Același blestem, care omorâse cetățile grecești din vechime, Histria și Halmyris, se lăsa și acum asupra locurilor. Atunci a mare cercetător și îndrăgostit al acestor părți de lume a pornit la lucru ca să le scape și să le dea o înflorire pe care n'o avuseseră niciodată înainte. Drage uriașe s'au ivit, șantiere și depozite de materiale s'au înghesbat pe câte un braț ascuns, vase albe au început să alerge de colo, colo, pe brațele libere, fluierând tot felul de chemări. În câțiva ani de muncă încordată s'au săpat zeci și zeci de kilometri de canale, mai multe și mai lungi împreună decât este întreaga Delta. Apa proaspătă a năvălit gălgâind în lacurile înăbușite și necurate. Razemul s'a făcut din nou o mare de apă dulce. Nă-

voadele pescarilor au plecat după șalău și satele deșerte mai și-au sporit caturile de case. Delta și-a înmulțit brațele. Priveliștea a căpătat o altă hartă! Drumurile acestea drepte, mărginite de sălcii monumentale și pe care plutește vaporul nostru alb, cu o călcătură de apă de doi metri, sunt o lucrare aproape faraonică, admirată de specialiștii veniți anume din alte țări ca s'o vadă și ei, unii, ca să caute s'o imite la ei acasă, și foarte puțin cunoscută între ai noștri. Dacă dreptul la un pământ se câștigă și prin creațiile inteligenței și ale muncii de care a fost acoperit, Dobrogea este încăodată a noastră numai datorită acestor iscusite silințe, împletire de știință, de tehnică și de valorificare economică: una prevăzând, cealaltă aducând la îndeplinire, iar cea din urmă robind și dând viață. Tot ceace s'a făcut, s'a făcut fiind seama de legile și de datinile locurilor, în care s'a încadrat fără nicio stridență, ca o formație naturală. Folosind vechi cărle infundate, năvălind în lacuri hrănite înainte numai de izvoare sau de prefirări de fund, spintecând scurt câte o coadă de grind, care-și arată straturile măncate de ploii de dreapta și de stânga, parcă ar fi luat naștere, nu din casma, ci din vreo toanță geologică, aceste canale fac parte din sistemul de brațe, de legături și de scurgeri al Deltii. Numai ochiul localnicului sau al tehnicianului le știe tâlcul și le deosebește între celelalte ca o făptură a omului. Ele se înfundă din jepsile și din bălțile ostrovului Chilia până la vârfurile lacurilor Dranov, Babadaț și Razem și dela înturcătura brațului Sulina și Sfântu' Gheorghie până sub portul Sulina. Băgați de seamă! Într'o cotitură mare, pe care vaporul de cursă o urmează fără abateri, se deschide ca o poartă, pe unde se vede cât străbate ochiul un senin de apă. Este canalul Regele Carol I sau Regele Ferdinand sau Marele Voevod Mihai, Delta a omului aruncată ca o plasă peste Delta lui Dumnezeu. O parte din apa fluvială, furată de aceste guri, se duce să dea viață până departe. Omul a corectat puțin fatalismul geografic.

Dar, trecând peste aceste și asemenea întreprinderi, mai greu de îmbrățișat, uități-vă la o mare șosea, care pornește din miezul țării ca să ajungă, după multe ocoluri, întârzieri prin orașe, urcări de munți, sărituri peste râuri, la unul din hotarele ei. Șoseaua nu este numai drumul cel mai scurt între două localități. De atâtea ori localitățile se nasc de-alungul ei, numai pentru că ea și-a ales acea linie. Valea Prahovei, după drumul abăntat pe-acolo, între București și Brașov, fură ce mai înainte fusese pela Giuvăla sau pe la Văleni și Bratocea, ar fi rămas în aceeași singurătate de trai de ciobani, care ne-a dat sate cum e Comarnicul, atât de vorbitor prin numele lui, sau de trai de monahi, sate ca Sinoia, ca mănăstirea Spătarului Cantacuzino, ascunsă între brazi, la o parte de lume. Șoseaua merge cu pământul pe care e trasă și îl răstrânge la tot pasul. Pe câmpie este una cu ea și abia dacă își pune o podoaabă și un semn de copaci pe margini, coțește o scufundătură, dacă n'o trece peste un viaduct cu picioare de beton, și se oprește să pri-

vească un apus de soare, tăiat în două de muchia zării. La deal se sapă în coastă sau coboară în văi și are la fiecare răspântie un popas de frumusețe. Dintr'un loc se vede, singură pe vârful ei, Mânăstirea dela Dealu, pe care Radu cel Mare, a îmbrăcat-o în marmură, iar din altul, Sighșoara, cu turnurile ei gotice. La munte are toate piscurile în față, Bucșoiul și Acele Morarului, dela Predeal, Panaghia albă și goală, de pe Bistrița. La Mare se ține de țarm, ca să aibă mereu înainte seninul de apă și zborul pescărușilor. Șoseaua însemnează cea mai bună legătură între om și fire, pentru că fiecare, pe rând, poruncește și se supune celuilalt. Omul a ieșit cu ea în natură și merge, iar natura îl însoțește și îl înconjoară de toate părțile.

Țara de astăzi nu mai poate fi despărțită, atunci când i se caută și i se laudă frumusețile, alături de arhitectura locului, urmare a puterilor geografice, de tot ceace omul a pus dela el, sufletul care a îmbrăcat piatra. Helada, de pildă, este peninsula pe care o cunoaștem cu golfuri și insule, cu munții și văile ei, dar este mai ales, pentru trecut, pământul cu amintirile și numele cele mai răsunătoare ale istoriei, care ies din Mare și coboară depe Olimp sau depe Parnas la orice evocare, și cu Partenonul și Erecciónul acoperite acolo, sus, pe Acropolea Atenei, mai mult de cer decât de plăci de piatră, cu Delphi desgroptat, plin de locuințele zeilor, cu Argosul plin de lei și de pasul eroilor Iliadei, cum este aceeași Helada, pentru zilele noastre, digul cel mai puternic dela Marathon, îndărățul căruia se adună toate apele Atice, sau lucrările de însăntoșire și de punere în valoare a luncii fluvilor pustiitoare din Tracia apuseană, isprăvi ale inginerilor moderni. În România, vârfurile Parângului, Mândra, săltată ca un turn al ciobanilor peste toate culmile oltenesti și transilvănene dimprejur, vor avea alt înțeles dacă drumetul s'a oprit întâiu la mânăstirile și mânăstioarele dela poalele lor. Arnota, Cuiubul de șoim bătrân al lui Matei Voevod, sau Horezul, cel lucrat ca o sculă, de iubirea de artă și de strălucire a lui Constantin Brâncoveanu; Ceahlăul, altul, după cunoașterea Neamțului și a Secului; Pietrele Doamnei și Rarăul deopotrivă, după înale Vetrei Moldoviței și ale Putnei. Planul tuturor acestor minuni arhitectonice ca și al barajelor de astăzi din munți pentru nașterea puterii electrice și al drumurilor moderne, țărirea lângă zidurile Voroneșului, ale Gurei Humorului, care, ca în zilele Romanilor, se zidesc pe piatră și nu se mai tem de nicio greutate, nici de coaste repezi nici de ape largi, n'a fost făcut undeva departe și poruncit cu silinție locurilor. El a fost gândit de artiști chiar acolo, ca o întregire a acelor locuri, ca un dar al omului. Le duce mai departe linia, le scoate în vedere frumusețea sau puterea, le face mai bine înțelese.

„Cântarea României” și „România Pitorească” trebuie scrise din nou, cu acest adaos, al minții omenești care supune și împodobeste pământul, locuința omului.

EMANUIL BUCUȚA

Literatură și iubire

de LIVIU REBREANU

Acum câțiva ani s'a alcătuit o listă neagră a cărților literare care să fie excluse din toate bibliotecile școlare și pe care elevii n'au voie să le citească sub amenințarea celor mai drastice sancțiuni. De când există o Românie independentă și liberă era întâia oară că se înființa asemenea listă prohibitivă de cărți literare. Motivul principal care a provocat o măsură atât de gravă pare să fi fost în special rolul pe care îl juca iubirea în cărțile împincinate. Se spunea că în general toată literatura exploata prea insistent iubirea ca mijloc de atracție, iubirea sub înfățișarea ei cea mai animalică și cu expresiile cele mai triviale, însăși iubirea orgiacă și destrăbălată, încât devenea o școală a depravării și ca atare un pericol public...

Și iată cum iubirea care dăruște oamenilor atâtea bucurii și dureri în viața noastră de toate zilele, a ajuns să stârnească un conflict între literați și stat.

Pe unii scriitori conflictul i-a bucurat. Ne-am certat cu oficialitatea, spuneau aceștia, dar în schimb ne-am împăcat cu citorii. Protecția statului ne-a ținut departe de citorii care reprezintă viața. Favoarea publicului dovedește că am ajuns însăși să exprimăm cu adevărat ceea ce se frământă în sufletul mulțimii.

Mulți vorbeau așa și totuși îmi permit să cred că vorbele acestea erau simple butade de literați obișnuiți să facă haz de neceaz. Favoarea publicului, dobândită prin opere care provoacă scandal, nu înseamnă nimic. Scriitorul care recurge la astfel de mijloace se degradează singur și se situază în afara literaturii serioase, în rândul negustorilor de senzații tarifate. Literatura nu poate servi nici ca obiect de exploatare a instincților primare omenești, precum nu poate fi socotită nici ca simplu joc sau divertisment, cum se complac unii esteți a defini arta în general. Literatura care vrea să fie prețuită ca atare și cu care poate să se mândrească un popor, trebuie să constituie un fenomen ce se integrează organic în viața neamului și a omenirii ca o formă a cunoașterii. Numai atunci devine un factor veridic de cultură și contribuie la afirmarea națională a poporului respectiv. Literatura care s'ar complac în rolul de bufon al vieții, care n'ar râvni să fie decât un amuzament ușor după o masă copioasă, s'ar condamna singură la sterilitate și degradare.

De fapt toate operele mari literare, acelea care înobilează civilizația unei națiuni, sunt și mari realizări etice, sinteze ale unei concepții de viață, mărturii ale gândirii și simțirii unui popor într'un anumit moment. Specificul național, postulatul al diferențierii pe care o răvnește fiecare neam în mijlocul unei lumi în plină efervescență și emulație, este creația literaturii în primul rând și în general a artelor. Literatura e filtrul magic care alege esența calităților și defectelor unui neam, cheagul care dospește conștiința națională și o ține vie, emblema care fixează un neam pe un anumit pământ. Literatura, pământul și sângele, iată trinitatea care reprezintă o nație în lume. Istoria literaturii e sinonimă cu însăși istoria culturii unui popor, adică cu ceea ce un popor produce mai de preț din sufletul său pentru sufletul omenirii. Dacă ar fi un simplu joc, literatura n'ar mai reprezenta nimic, nici cât un spectacol de revistă. Este, negreșit, o oglindă a vieții literatură, dar o oglindă selectivă, sintetică, în care se arată sufletul cel mare și etern al omului și al neamului...

Când deci un antagonism acut se ivește între stat și literatură, înseamnă că la mijloc trebuie să fie ceva bolnav, încât nu poate fi nici un motiv de bucurie pentru nimeni, cu atât mai puțin pentru un scriitor conștient de chemarea lui...

Primul atac oficial la noi împotriva excesului de iubire în literatură se produsese de fapt cu câțiva ani mai înainte. Același pontif cultural care ulterior a inspirat și listele negre a cărților literare, a băgat de seamă că piesele românești care se jucau la Teatrul Național insistau prea mult asupra unei anume laturi a iubirii și că, prin aceasta, creau o atmosferă erotică bolnăvicioasă, constituind astfel adevărate atentate la bunele moravuri și o propagandă patronată de stat împotriva iubirii pure și a tuturor virtuților ce se întemeiază pe această iubire. Când apoi s'a reprezentat o piesă care aducea pe scena Naționalului un pat adevărat, cerberul a socotit că trebuie să protesteze cu toată vehemența. Și a convins pe noul și inexperimentatul său ministru să emită o circulară prin care să se interzică cu strășnicie tuturor profesorilor și elevilor să mai frecventeze Teatrul Național devenit lăcaș de pierzanie pentru sufletele pure.

Firește, s'a iscat o fortună de controverse. În vreme ce scriitorii, artiștii și toată lumea care înțea să apere autonomia artei, respingea energic amestecul moralizărilor de ocazie în teatru, alții susțineau foarte șgomotos intervenția distinsului profesor, iar unele ziare încercară să-și refacă cu acest prilej o virginitate morală demult pierdută. Afacerea a ajuns până în dezbaterile Parlamentului, căci nimeni nu-și poate închipi cât de mult preocupa pe unii deputați și senatori moralitatea teatrului, mai ales când scriau piese proaste care li se refuzau sau când aveau anume incurcături sentimentale prin culisele teatrelor...

Totuș acest prim atac contra iubirii n'a reușit. Circulara inutil lăptosă pentru prestigiul Teatrului Național a fost curând revocată sau a căzut în desuetudine și lucrurile au reintrat în normal. Teatrul Național a continuat să joace piese cu iubire mai mult sau mai puțin îndrăznească, fiindcă piese de teatru fără iubire nici nu prea există. Și mai ales că ceea ce suprasă atunci pe vajnicii moralizști a ajuns curând să nu mai supere pe nimeni. Oficialitatea a trebuit să se supere pentru altfel de îndrăzneală amoroasă care au apărut în literatură și care au atras atenția asupra unui complex mai mare, asupra „problemei iubirii”.

Intr'adevăr iubirea a ajuns azi și ea o problemă, nu numai pentru literatură, dar și în viață. Revizuirea pe cari le-a întreprins generația războiului au înglobat și iubirea și au făcut din ea o problemă.

Până la războiu oamenii aveau fără să-și dea seama că rezolvă probleme, întocmai cum burghezul lui Molière făcea proză fără să știe. Războiul a răsturnat și închipirea aceasta a bietilor muritori, că iubirea ar fi un lucru simplu și normal.

Așa cum era odinioară, iubirea se împacă perfect cu literatura și cu toate artele. Ajunsese atât de legată de literatură încât mulți se întrebau dacă nu cumva iubirea a născocit poezia?

În orice caz, de când există literatura, din ea nu lipsește iubirea. N'a avut totdeauna locul pe care-l are în literatura de azi, negreșit. Homer a lăsat-o pe-al doilea plan în „Iliada”, în „Odisea” însă cu câtă frăgezime zugrăvește pe Nausica, cât de frumos subliniază pasiunea Circei ori ademenirile Sirenelor, cum izbutește să reliefeze iubirea conjugală!

Grecii au inventat o iubire ideală, serafică, pură, cea care a rămas numită platonice, — dar n'au practicat-o nici în literatură și nici în viață. Eroii și eroinele din literatura elenă și romană iubesc complet. În operele poetice se exprimă însă poetic și nu ajung niciodată până la camera de culcare. Numai Aristofan vorbește despre iubire cu vocabularul pe care încearcă să-l introducă în literatura curentă o seamă de scriitori moderni. Aristofan însă făcea comedie și bicia moravurilor cari i se păreau prea slobode.

Iubirea platonice a rămas s'o practică, mai târziu, creștinii. Rigorismul creștin a fost multă vreme fatal iubirii ca și poeziei. Iubirea, ca o bucurie în sine, a fost considerată păgână și urmărită, disprețuită și sancționată. Toleranța nu găsea decât iubirea conjugală. Nici aceasta însă în scopul plăcerii, ci în interesul procreației, căci altfel ar fi ajuns să se stingă omenirea și creștinismul.

În fața iubirii totuși a trebuit să capituleze în cele din urmă chiar și creștinismul. S'a permis întâi iubirea pură, cea propovăduită teoretic de Platon. A rămas și cea mai frumoasă, în cântecele trubadurilor, fiindcă nimic nu e mai frumos decât ceea ce nu poți dobândi niciodată. Trubadurii, ca și urmașii lor, poeții lirici de toate categoriile, au fost cântăreții iubirii fără speranță. Pentru ei iubirea era un vis într'adevăr irealizabil. Era un dor vag, entuziast după o prințesă imaginară care întrunea toate farmecele trupezii și sufletești. Supre-

ma lor fericire ar fi fost favoarea de a o putea admira măcar din depărtare. Dacă i s'ar fi permis să sărute pouca rochiei iubitei, poetul cu siguranță ar fi succombat de emoție sau cel puțin ar fi leșinat.

În poezie nu figurau ca amante decât ființe eterice, înzestrate cu toate atribuțiile nobleței. Iubirea era un lux, apanajul nobilimei. Sărăcimea, adică imensa mulțime, iubea cum se pricepea, fără poezie. Atunci poezia nu putea fi imorală din pricina iubirii, pentru că iubirea din literatură se putea desfășura în văzul lumii, fără nici o primejdie pentru morală publică.

Așa a rămas în poezie iubirea, pură și virgină, până foarte târziu, până când revoluția franceză, proclamând libertatea pentru toți, a democratizat iubirea, acordând tuturor dreptul de a iubi poetic. Desigur în cursul vremurilor au fost scriitori cari s'au ocupat și de

LIVIU REBREANU

iubirea substanțială, care au întrebuințat imagini și cuvinte directe, care ar face să roșescă și pe cel mai vajnic aderent al sexologiei. Ar ajunge să pomenească pe Catul, Petroniu, Martial, Rabalais... Dar atunci lucrurile acestea nu ofensau nici o ureche și nici o închipuire, în materie de iubire cotidiană limbajul curent era mai franc, mai just. Pudicitatea, ca virtute dominantă, a apărut mai pe urmă. Totuș poezia a disprețuit totdeauna anume cuvinte, socotindu-le nedemne, vulgare. Se păstra în nouri, în faimosul turn de fildeș. Personalitățile poetice nu mâncau, nu se desbrăcau, nu sforăiau în somn. Ele apăreau veșnic în mare ținută, vorbeau numai despre lucruri frumoase în limbaj înflorit. Laura lui Petrarca n'ar fi fost în stare să ceară un pahar cu apă. Numai la Boccaccio personajele celor o sută de povestiri își permit să trăiască deplin și să imbine iubirea poetică cu cea pământnească.

Suprimarea privilegiilor nobilimei a revoluționat fatal și literatura. Au dispărut brusc fantezele marchizilor deghizați în ciobani de operetă, care acaparaseră romanele. În literatura a năvălit viața vie, cu cerloare și împreună cu ea, iubirea adevărată. Și, fiindcă în viața iubirea domină mai presus de toate, a început să predomine și în literatură. Iubirea însă nu mai apărea ca un joc de nobili leneși și plictisiți, ci ca o pasiune arzătoare, elementul care hotărăște de cele mai multe ori destinul oamenilor, care provoacă conflicte, aduce firi și prăbușiri, care e preocuparea de fiecare minut a omului, instincul vital primordial care călăuzește drumurile omenirii ca și foamea și moartea.

Odată cu libertatea iubirii în literatură, a apărut însă și îngrijorarea pentru morală publică pe care libertatea generală deslănțuită ar fi putut-o periclită. Până atunci și literatura făcea parte oarecum din privilegiile clasei stăpânitoare. Numai pentru clasa aceasta se scria, ea era opinia publică. Abolirea privilegiilor a sporit brusc dela câteva mii la câteva milioane numărul celor ce alcătuiau opinia publică și cărora putea de aci înainte să se adreseze literatura. Înmulțirea cititorilor cuprindea în sine și toate primejdiile pentru ordinea socială. Din momentul când prin literatură oricine era liber să stea de vorbă cu un popor întreg, se ivea și posibilitatea de a influența în rău mulțimea și de a perverti sufletul națiunii. Precum presa liberă devenea o armă periculoasă pentru orientarea politică, literatura ajungea tot atât de redevabilă în privința evoluției bunelor moravuri.

E curios de constatat că în tot cursul evului mediu și al feudalității nu s'a cunoscut ofensarea bunelor moravuri prin literatură și mai ales prin iubirea din literatură. De altfel până în epoca noastră modernă, statul s'a dezinteresat mai mult sau mai puțin de erotismul literar. Pedepsea anume practici amoroase anormale, dar nu dădea importanță libertăților de limbaj amoros în literatură. Relaxarea moravurilor publice din pricina excesului de amor pare să fi fost mai considerabilă la Roma imediat după prăbușirea republicii și apoi în timpul decadenței imperiului. Statul a luat ici colo măsuri de stăvilire a răului, fără o convingere prea mare. Niciodată însă n'a făcut responsabilă literatura de stricarea moravurilor, cu toate că literatura atunci, ca și acum, sau cel puțin anume parte a literaturii, nu se sfia a căuta favoarea cititorilor prin zugrăvirea și exaltarea tuturor libidinozităților amorului. O singură victimă literară a făcut iubirea la Roma, pe Ovidiu. Dar nici deportarea lui la Constanța noastră de azi n'a fost, pe cât se pare, motivată de libertinajul din poezia sa, ci de ofensa ce ar fi adus-o împăratului August, îndrăznind să-i pervertească fiica.

Abia era cea nouă de libertate individuală totală a oferit iubirii în literatură locul dominant ce și l-a păstrat până azi. Iubirea a început să fie examinată în operele literare sub alte aspecte decât cele liliace sau jucăuse. Au dispărut fantezele iubărețe și au apărut oamenii.

După o epocă de tranziție, de inevitabile tatonări, s'a ajuns ca accentul interesului să cadă din ce în ce mai complet, în toate genurile literare, asupra desfășurării procesului iubirii.

Romanele în care odinioară stăpâneau acțiunea aventuroasă și în care amorul n'avesse decât un rol decorativ au trecut pe linia moartă. „Carmen” și „Manon” au încă rămășițe de aventură, dar cu scopul vădit de a scoate în evidență sinuozitățile dragostei arzătoare. Carmen e prima femeie fatală realizată literar. În „Werther” nu mai există nimic afară de iubire. Succesul imens al suferințelor tânărului Werther, psihiza de sinucidere din amor pe care a provocat-o micul roman al lui Goethe, a arătat eclatant scriitorilor că nimic nu poate aduna adeziuni mai multe în jurul unei opere decât iubirea. Pentru iubire interesul e permanent, general și etern. Operă durabilă va fi numai aceea care se ocupă de lucruri durabile, într'o formă durabilă, deci de iubire.

Fresca superbă a lui Balzac, „Comedia Umană”, e toată amănunțată de conflictele și dramele iubirii. Acestea îi dau pecetea eternității. Sbuclumările sociale, schimbătoare și trecătoare, constituie negreșit prețioase documente ale epocii, mărturie de viață intensă. „Gobseck” are să intereseze totdeauna în felul său, chiar dacă nu va fi actual; „Eugenia Grandet” însă va fi veșnic actuală, în ea își vor recunoaște în toate timpurile atâtea ființe propriile lor bucurii și dureri.

Iubirea nu mai e acum o reverie platonice, un dor fără scop. Amănții se apropie, se sărută, se îmbrățișează. Pentru o îmbrățișare un erou al dragostei nu mai oftează numai la lumă, ci o reclamă iubitei sale.

Totuși literatura nu înregistrează decât lupta până la sărutare. Restul se indică naiv cu puncte, puncte, puncte sau eventual cu câteva rânduri albe pe care rămâne să le completeze cuvântos fantezia cititorului. Scriitorul zugrăvește calea până la camera de culcare și se oprește sfios la pragul ei. Patul încă nu există decât ca mobilă decentă. În vremea aceasta chiar descrierea iubitei se mărginește la umeri și la brațe, atât cât putea vedea dintr'însa toată lumea. Picioarele încă n'aveau acces în literatura serioasă. Poetul preamărea părul finetii adorate, ochii, gura, însăși figura în general și în amănunț. Restul corpului nu se desvăluia niciodată. Explorarea aceasta se făcea eventual între patru ochi. Iubirea păstra, și în viață, și în literatură, anume discreție, un colț de mister care-i sporea farmecul și o înobila puțin. Partea animalică a iubirii părea destinată vieții, nu literaturii.

Civilizația noastră însă înaintază vertiginos și civilizația e cel mai mare dușman al misterelor. Progresul civilizației moderne pare a se întemeia tocmai pe distrugerea misterelor. Misterul înseamnă întunec, iar civilizația vrea lumină. Omul primitiv trăiește într'o lume plină de taine. Fiecare taină violată lărgeste cercul de lumină în jurul nostru.

Pe acelaș drum a mers și literatura cu iubirea, adică spre violare ultimului ei mister. Scriitorul, care lucrează, ca material, numai cu cuvinte, poate porni la desmisterea iubirii în două feluri — ori indirect, prin sugerarea atmosferei într'o formă care să silească pe cititor să trăiască momentele necesare cu toată intensitatea, ori direct, pătrunzând fără sfială în alcovul străin și zugrăvind clipă cu clipă desfășurarea animalismului dragostei.

Trecerea aceasta a literaturii dela poezia verbală exterioară la sugrăvirea acțiunii iubirii, a început însă curând să alarmeze pe cărmătarii statului și pe paznicii moralei publice. S'au exprimat temeri ca nu cumva, sub înădurirea unor astfel de cărți, și urmând exemple oferite în ele, să se găsească cetățeni care să practice în public iubirea, ca în cărți, fără nici o rușine... De intervenit totuș nu prea îndrăzneau autoritățile, întâi de frică să nu fie socotite reacționare și să se expue la atacurile presei care făcea exces de zel când era vorba de apărat libertatea tiparului, și al doilea să nu provoace, prin zgomotul intervenției represive, o mai mare difuziune în public a operelor literare suspectă de lubricitate.

Mai târziu chiar în Franța celei mai depline libertăți a tiparului s'au produs câteva timide încercări de represiune. Din nenorocire și din nepricepere zelul procurorilor s'a îndreptat mai totdeauna împotriva unor opere de artă adevărate și reprezentative încât astfel intervențiile au dat greș. O capodoperă nu poate fi nicăieri, nici morală prin ea însăși, ci numai prin moralitatea sau imoralitatea celui ce o contemplă sau o judecă. Dacă Venera din Milo va stârni în cutare vizitator al Luvrului pofta libidinoasă, nu va fi vina zeiței, ci a vizitatorului imoral sau bolnav.

Primul proces de atentat la bunele moravuri s'a făcut lui Baudelaire. Cele câteva poezii încrinate și condamnate figurează acum în „Fleurs du mal” și nu revoltă pe nimeni, nici măcar pe profesorii cei mai dificili și care odinioară scrâșneau cu scârbă numai auzind numele poetului blestemat. Desigur, atmosfera lui Baudelaire e bolnăvicioasă, grea, deprăntă. Poezia aceasta cu spleen nu e pentru școli, firește, dar e poezie adevărată, atât de adevărată că a influențat întreaga mișcare poetică a Franței întâi și apoi a lumii.

Tot atât de nefericită a fost și a doua încercare de a tempera iubirea în literatura franceză, în procesul intentat lui Flaubert pentru „Madame Bovary”. Când citești acum acuzarea și se pare imposibil să fie vorba despre romanul cel mai desăvârșit ce s'a scris vre-odată. La Baudelaire era cel puțin o atmosferă îndolnică. Flaubert e plin de sănătate, exuberant de viață. Emma e poate cea mai interesantă eroină de roman, reprezentativă pentru sufletul femesc în general. „Bovarysmul” a devenit un termen adoptat în psihologie pentru ființele care caută să evadeze din realitate într'o lume închipită... Procurorul general a indicat ca ofensatoare pentru bunele moravuri faimoasa plimbare a Emmei cu iubitul ei, într'o trăsură închisă și cu perdelele lăstate, fără nici o țință, pe străzile orașului Rouen. Fragmentul împincinat de justiția franceză a vremii se poate citi în public, poate fi ascultat și de copii, fără să jeneze sau să provoace proteste. De altfel Flaubert nu întrebuințează nicăieri vre-o expresie sau măcar vre-o vorbă vulgară. Este artistul cel mai chinat de răspunderea scrisului, cel mai serios în tot ce a publicat.

Gafa aceasta a cărmătării franceze, mai ales aceasta cu Flaubert, a avut urmările cele mai nenorocite pentru evoluția erotismului în literatură. Pe de o parte, de aci înainte, scriitorii cari nu reușeau să atragă atenția publicului cu lucrări normale, recurgeau degrabă la puțin scandal, exagerând importanța iubirii prin anume descrieri. Dacă vre-o oficialitate voia să tragă la răspundere pe autor, apărătorii lui invocau pe Flaubert, ca și când Flaubert ar fi fost ocrotitorul tuturor negustorilor de obsenități. Pe de altă parte guvernele însăși se simțeau intimidată. După procesul lui Flaubert, orice proces în care ar fi fost incriminată iubirea își avea verdictul de achitare asigurată mai dinainte. În asemenea condiții a mai intentat procese înseamnă să se încurajeze public destrăbălarea. Guvernele preferau să închidă ochii — n'avea, n'aude, sistemul cel mai comod și mai periculos pentru viitor. Numai englezii și-au păstrat intactă cenzura care tăia, taie și azi, orice carte socotită lipsită de decența obligatorie. „Ulisse” al lui James Joyce n'a putut apărea în Anglia; barem despre faimoasa Doamnă Chatterly cu pădurarul ei, nici pomeneală. Pentru englezii amatori de picanterii se tipăresc în străinătate anume cărți care, firește, sunt oprite de a intra în Marea Britanie...

Naturaliștii au ajuns cu prezentarea iubirii la un grad de îndrăzneală, de copie după natură, care s'a crezut că nu va putea fi întrecută niciodată. Zola, și unii din colegii săi, părea că preferă intenționat ce era mai urât și mai abject în lume. Sub pretextul obiectivității, alegea din viață numai părțile animalice. Urâtul are tot atâtă drept de cetățenie în literatură ca și frumosul, desigur, dar naturalismul a depozitat complet iubirea în romanele sale. Nu mai interesează calea până la camera de culcare, ci direct patul, care de altfel poate fi înlocuit cu o grămadă de cărbuni sau chiar de gunoi. Zugrăvirea posesiunii, cât mai amănunțit posibil, devine noua poezie a iubirii. Gândiți-vă la urgia de iubiri bestiale din „La Terre”. Și totuși nici un procuror francez n'a mai cutezat să cheme în judecată pe Zola și nici pe alții care se sileau să-l întrecă în atentatele la bunele moravuri.

Naturaliștii, și în special Zola, erau profund cinstiți în intențiile lor. Etalarea abjecției umane urmărea în fond să provoace milă și interes față de mulțimea sărmană care trebuia să trăiască o viață atât de ticăloasă. Naturalismul se socotea menit să transforme arta în tribună socială, să obțină îndreptarea rețelor care băntuiau organizația socială. Materialiști până în măduva oaselor, ei sperau să înlăture mizeria umană prin ameliorarea condițiilor materiale ale oamenilor. Era epoca de aur a marxismului.

Dacă naturaliștii n'au prea reușit în pretențiile lor de ordin social, de a procura omenirii fericirea generală, în schimb au izbutit

(Urmare în pag. 6-a)

CRONICA plastică

de PAUL MIRACOVICI

† THEODORESCU-SION

S'a stins din viață atunci când se aștepta încă atât de mult de la el Theodorescu-Sion, unul dintre creatorii picturii contemporane românești.

Expozițiile sale dela Ateneu curând după război, au fost pentru mulți artiști semnul viitoarei libertăți. Artă noastră era înecată de bălările pompiersmului, orice încercare de a ieși de sub tirania unui public al cărui gust nu depășea pe Aricescu era destinată fără greș anonimatului și artistul sărăci. Theodorescu-Sion a dat piept bărbătește cu aceste prejudecăți rupând tiparele convenționale ale „marilor artiști” din acea vreme.

Compoziții nenumărate, naturi moarte, nuduri, flori, erau pictate cu înfrigurarea unei viziuni puternice care se cerea — năvalnic — concretizată. Chiar cei ce nu înțelegeau încă frumusețile plastice lui Theodorescu-Sion, plecau îngândurați din expoziția lui. Mai târziu, în 1925, primul Salon Oficial de după război i-a dat consacrară, atât de bine meritată, artei sale. De atunci succesul nu l-a mai abandonat iar publicul care-l admira se făcea din ce în ce mai numeros. Expozițiile sale erau adevărate evenimente, în cuprinsul lor nu puțini tineri au găsit neprețuite îndrumări, nenumărate stimulente. În privința aceasta mai ales, trebuie amintit întotdeauna cât de mult a prețuit Sion tineretul. La Saloanele Oficiale pe cari le-a prezidat aproape fără întrerupere dela înființare și până acum, el a fost întotdeauna pentru cei tineri pe care i-a îndrumat și încurajat iar tineretului el i-a fost — prin veșnicile sale căutări, prin nenumăratele sale experiențe, prin curiozitatea sa mereu proaspătă și mai ales prin uriașa sa putere de muncă — un simbol mereu prezent a ceea ce trebuie să fie un artist. Sion a urât cu toată ființa lui rutina, drumul bătut. Oricare epocă din evoluția sa ar fi justificat o existență de artist și un durabil succes, el însă nu s'a oprit niciodată, cași cum ar fi vrut să treacă prin simțirea lui toată gama înfinită a picturii, toate variațiile colorilor. Prin 1927, într-o călătorie la Constantinopol făcută împreună, Sion exclama în fața priveștii minunate a palatelor însoțite de pe malul Bosforului: „Astăzi pictura! Nu negrul și bitumul!”

Într-adevăr în anii următori Sion expunea compoziții, naturi moarte, flori, în cari regăseam armoniile subtile ale viziunii din Bosfor, viziune care contrasta fundamental cu pictura lui de până atunci. Notez aci această amintire pentru a ilustra temperamentul lui Sion, temperament de adevărat artist. Niciodată nu se sfia s'o ia dela capăt, din nou. E rar și se fac din ce în ce mai rari în vremurile noastre atât de triste oameni de talia lui. Cei mai mulți, azi, își păzesc cu unghie, cu ințriga și calomnia titlul de „artist” câștigat cu câteva tablouașe și printr-o activitate care nu are nimic aface cu paleta și cu atelierul.

Fiu de moț, în pictura lui a pus toată dărzănia lor. În compozițiile nenumărate adeseori acești fii ai munților apăreau mândri ca niște voievozi. Argeșul, Branul, Sion le-a înobilat prin sute de tablouri în cari țărani, costumele, obiceiurile lor ne erau redată fără dulcagăriile cu cari ne obișnuiseră atâția pictori. „Fântâna lui Manole”, „Troia”, aceste echivalențe picturale ale poeziei noastre legende nu le-a pictat nimeni cu atâta drag și nu știu dacă atât de curând se vor mai picta lucruri cari să poată sta alături.

Theodorescu-Sion însă, a aruncat sămânța bună; a făcut din concepție o preocupare constantă a existenței sale. Din atâtea lucruri bune pe care cei tineri ar trebui să le ia dela el, trebuie să ia și această dragoste pentru exercițiul compoziției, pentru figură și pentru atelier.

În ultimul drum, Sion a fost petrecut de toți artiștii români dar dacă vreunul dintre cei mai bătrâni au trebuit să lipsească, cei tineri i-au adus un mișcător și pios omagiu prin prezența lor. Cred că nu a lipsit nici unul dintre ei. Astfel până la urmă Theodorescu-Sion care a fost întotdeauna atât de tânăr a fost inconjurat de dragostea și respectul lor iar doliul care ne lovește atât de neașteptat și de dureros e și mai greu pentru cei tineri cari au pierdut în el un părinte spiritual și un scump prieten.

Soarta literaturii unor anumite țări suferă o constrângere dificilă din cauza poziției lor geografice, care le împiedică să-și poată valorifica geniul național, ca entitate națională.

Mă gândesc la Elveția, la Belgia, la Olanda. Țările acestea sunt în imposibilitate de a avea o literatură, o artă proprie.

Așezate între vecini puternici, între civilizații mari și solide, țările acestea sunt înfrântă în elanurile lor.

Orbita puternicei republici a artelor, atrage ca un miraj nesăbuit pleiada tuturor scriitorilor de talent. Către Franța se îndreaptă aproape toate elementele superioare, nu printr-o renunțare voită, dar prin desfășurarea faptelor, mai vi-guroasă, mai intensă decât indivizii.

Și nu numai scriitorii suferă de această atracție, dar orice artist.

Sunt împinși ca de un fluviu irezistibil. Un fluviu care alcătuiește un obstacol de netrecut în calea realizării proprii.

Maurice Maeterlink este un francez. Dacă istoria literară îi consacră un loc în cadrul Belgiei, aceasta este numai un fapt de corectitudine științifică. Dar evoluția lui, filozofia lui se va însira desigur pe linia producțiilor franceze. Van Gogh este un geniu al Franței. Acolo s'a desăvârșit, acolo a creat.

În trecut Jean Jaques Rousseau a creat o gândire nouă... pentru Franța și în Franța.

Cauza acestui fenomen trebuie căutată în primul rând în asemănarea de limbă, care impune o contopire ab initio între ambele culturi. D. René de Weck, ministrul Elveției în țara noastră — în cartea de curând apărută recunoaște și el fenomenul aplicat la țara sa. Și ne spune că obstacolele sunt:

„În primul rând această stângăcie a expresiei care se observă la toate popoarele cu limba alterată cu vocabularul nesigur, depreciat de termeni proprii și îngreuiat de locuțiuni vicioase, cu sintaxa desarticulată prin vecinătatea, prin penetrația unui alt idiom”. Domnia-sa găsește obstacolul mai amplu dar în fond toate defectele citate nu sunt decât o urmare firească, am pu-

tea zice inevitabilă a vecinătății, citate de altfel de domnia-sa.

„In al doilea rând — acum fenomenul devine propriu Elveției —, era și acest moralism păcătos, acest idealism sentimental și nebulos, prin care se caracterizează prea adesea literatura protestantă”.

Iată rânduri de început — quasi explicative — ale cărții domnului ministru René de Weck.

Ele lămuresc de ce, în cele două sute și ceva de pagini de amintiri, substanța elvețiană, cadrul elvețian, este aproape inexistent. Influențele pe cari distinsul literat le-a suferit, nu sunt helvete.

Nu există și nu vor putea exista crede domnia sa opinând, după constatarea scufundării entității naționale a țării sale în concernul literaturii franceze:

RENÉ DE WECK

„Datoria noastră este să creem pe teme naționale, opere demne a obține încetățenirea în republica literelor și artelor frumoase, opere susceptibile să emoționeze sentimentele tuturor celor ce pricep franceza”.

Iar mai jos:

„Marea noastră datorie este să intrăm în marele concern al literelor franceze cu o notă distinctă, dar armonică și supusă legilor armoniei generale”.

Iată concepția literaturii elvețiene văzută de René de Weck în amintirile sale literare.

Urmează dealungul paginilor amintiri inedite asupra unor scriitori ca Louis Dumour în vecinătatea căruia a viețuit autorul.

„Acesta, spune d-sa, era un protestant care mergea până la capătul protestantismului. A fi protestant pentru el însemna să protesteze. Întreaga lui viață a fost dedicată acestui obositor exercițiu. Avea ceva din Don Quichotte”.

Odată cu amintirile asupra lui Louis Dumour pătrundem și în redacția renumitei reviste Mercure de France, pe vremea când foaia simbolismului era în epoca de glorie.

Cunoaștem pe Claudel, pe Han Rynes. Înstărit, d. René de Weck ne înfrumășă despre toți scriitorii cari înainte de războiu întretineau la Paris o atmosferă specifică de combativitate literară.

Pe lângă aceste cunoștințe, presărate cu episoade inedite, d. de Weck nu pierde ocazia de a-și prezenta punctul de vedere, oricâteori simte nevoia unei sincerități personale.

Fiindcă, domnia sa, reținând formula d-lui Yves Alain Florence, socotește arta nu ca o meserie, ci ca o iubire.

Spre exemplu, găsim o frumoasă definiție a nuvelei: „o nuvelă cu adevărat izbucnită, eu o văd ca un cadru de roman, dar stabilit de așa fel, încât lectorul, cu toate că observă vre-o lipsă este împins să-l completeze, să-l îmbogățească de motive noi, să mărească în imaginație dimensiunile reale”.

Sau un punct de vedere asupra criticii.

„Mi s'a întâmplat să susțin că critica literară ar regăsi cel puțin o parte din vechea ei arhivă, dacă cei cari o practică ar împinge eroismul până la un sacrificiu total al activității lor, până la a-i sacrifica jocurile icariene ale imaginației creatoare.”

Răsfoind lucrarea domnului de Weck găsim o mulțime de asemenea interesante puncte de vedere în ceea ce privește concepțiile literare. Dealtfel aci stă și o parte din farmecul ei. Ne redă sub o formă simplă, limpede, resfrângeri din activitatea intelectuală a unui om ce se dovedește nu numai fin literat, dar și admirabil apreciator al activității scriitoricești.

BUCOLICA

D-lui CAMIL PETRESCU

Iată — ciobanii s'au întors dela stele!

Ceasu-i prielnic de vis... Se-adună'n amurguri lumina, ca 'n inimi. Focul strănută șăgalnic în umede nuiele. Pădurea mai dulce a ploaie răsună. Un abur verzeu pe miriști se poartă și câinii au tăcut ca sub un sbor de pajură... Dumnezeu și-a trimis cuvintele și nouri de fier le sună în văi cu fum liniștit. Ciobanul cel mai tânăr ascultă'n trecut, cu urechea la pământ și-i răspund frații din toate mormintele lumii. Un stăru albastru se sbate'n amintire. Pe-așternutul de cimbru doarme-un căprioar de singurătate—și seara mi-l doare ca o rană sărutată.

Dar să mergem prin fânețele ude, să fugim de casele în cari am încaizat morții, căci pădurile 'n sânge lupuși coboară; lasă, nu mai asculta la trunchiul copacilor cum timpul urcă spre cerurile frunzișului, peste cari picură lacrimile de sânge ale îngerilor.

Câmpenește sună carele; oamenii duc pădurile toamnei acasă. În ogrăzi se-aprinde lanarul. Șiștarele zumzăie și hargatele au pe mâni miros de lapte proaspăt și cald: băieții oftează și genunchii li se strâng

într'o dureros de dulce 'ncleștare. Căii nechează 'n ocoale. Izul ceanurilor răspândește-o domoală veselie 'n ploaie. E o singurătate de rege în sărbătoreasca 'nălțare a colinelor, pe cari nouri li 'ntunecă într'o albastră lumină.

Cuprinzătoarelor zări, legănătoarelor, desfășurateleor miriști, nemăsuratelor, stăpânitoare vi-melancolia, ca soarele când își ară cu îngerii ogoarele; culcuș în șoproane, făcătorii; totuși, sunt lucruri mai frumoase ca dragostea. Pădurile 'n cari Dumnezeu vorbește cu focurile singurătate. Atunci, păcelele se 'nchină cu degete aspre de lumină și ciobanul se lupță'n vis, el, care trecea prin aurora ca soarele, umbra nu-i va mai cădea pe văi; se-apropie de dânsul oile și ceața de dulăi,

dar simt alt tărâm și se duc mai departe, că praful de stele depe pleoapele ciobanului are înalt iz crud de moarte;

se uită, une ori, la mâinile lui, pe cari lucește câte-o pată de luceafăr umed; câinii, flecari, latră — și ciobanul ar vrea Dumnezeu să-l dea undeva înainte de 'nceput; pela tample-l înfloară o boare de vânt — nu de aici; venea de peste pământ, unde nici îngerii nu pot, — numai Dumnezeu de întră cu numele; și lumina-l plouă greu peste umeri; doar aurul sterp, de promoroacă în inima ciobanului, în care joacă întunerice mari, cât o seară cum a fost întâia oară.

Când ciobanul s'a trezit, față au venit de s'au închinat, că inima pământului i-a săngerat, iar cerbii și-au început în tăcere ceasul de taină și veghiere; tălângile oilor sunau neștiut întunecat, nepriceput; ciobanul asculta cum trec peste șea nouri fără nici un înțeles; apoi, vântul a adus dorul pădurilor de sus — și stelele s'au dus departe, până 'n alt sat, unde-au găsit o frunte de 'mpărat, iar ciobanul s'a îndălat frumos la fața Domnului Hristos. Dumnezeu a adormit

în mijlocul pădurilor; pe lângă El a trecut veșnicia, dar nu L-a trezit Stăteau stejarii grei de ani la căpătâul Lui; veneau îngerii, ca niște țărani, să sărute tălpile pământului; depărtările se strângeau, că se făceau nimic — și Dumnezeu era atât de mare, încât totul părea prea mic pentru inima ciobanilor și pentru steaua lor de 'naltă luminare.

Moartea stă la un țarm târziu, liniștit, unde lumina abia de bate, încet, încet: copiii — ca niște flori au adormit și n'au știut că 'n inimă-un spin le-a crescut.

Ciobanii au uitat de fluier, deși melodia mai stăruie pe buze și-o sărută veșnicia; visau, fără să știe, o lumină ciudată și târzie.

La urmă a trecut Dumnezeu-Sfântul și L-a auzit pământul, L-a simțit ca pe-o boare trecându-i prin ogoare.

Vezi că Dumnezeu se ducea foarte departe, să 'nvețe ce-i cia moarte se ducea la adâncurile Sale, pe cari nimic nu lumina-le.

Și cerurile stăteau goale; Dumnezeu nu le mai cuprindea și nici cuprins nu le era.

Nici îngerii adevărului, nici țările mai mari nu-L întovărășeau; veșnicile s'au făcut mici și luminile nu se mai înjelegeau.

Azururile prindeau aripi de ceață; vestitorii întârziu la drum; amestecând pe ieri cu acum, însăși moartea se schimba la față.

Dumnezeu nu s'a găsit nici la început, nici la sfârșit — și-atunci s'a 'ntunecat de era ca un împărat al negurilor.

Și-i o nouă dîmneață. Pădurile fumează, albastru se sting pădurile într'o depărtată legendă. Numai pajerele-amintesc Frunzișurile clare. Unde-i apa luminoasă a fașilor? Zările tac. Solemne măguri se poartă 'n vis. Totul a fost. Acuma, putem citi în cărți despre vastele seri. Dar să tăcem.

Soarele bate ca pe vechi monezi.

MIRCEA STREINUL

CRONICA muzicală

de ROMEO ALEXANDRESCU

CONCERTUL SIMFONIC DE MUZICĂ ROMĂNEASCĂ

Cu sprijinul „societății compozitorilor români”, asociația „Muzica nouă” a organizat la „Ateneu” un concert simfonic de muzică românească, cu concursul orchestrei „Radio”. Constituit dintr'un lanț de prime audiții, concertul asociației „Muzica nouă” și-a justificat precum se cuvine emblema, extinzând-o chiar și asupra dirijorului ales, care a fost tânărul compozitor Constantin Silvestri.

Distins cu premiul I de compoziție „George Enescu”, cunoscut pentru o producție compozitorească destul de densă, artist capabil să pledeze convingător la pian, atât cauze proprii cât și străine, Constantin Silvestri a comunicat orchestrei „Radio” ritmica unei înțelegeri adaptată cu deosebit talent muzicii moderne.

După o execuție a „Muzicii pentru radio”, de Filip Lazăr, lucrare din cele mai isbutite ale autorului, d. Silvestri a condus un concert pentru orchestră de d-sa, nu fără repercușiuni Strawinski-ene, poate mai mult voit disonant, decât prin ceea ce, în chip firesc, i-ar fi dictat ideile componente.

D. Silvestri nu și-a alcătuit încă, este vădit, vocabularul expresiv cel mai potrivit și mai elocvent, firei d-sale muzicale, și este încă în epoca cercetării, în sine și în jur. Totuși, organizarea excelentă a înzestrării d-sale și o capacitate de realizare care nu poate fi trecută cu vederea, îl menține pe primul plan în muzica nouă autohtonă și îi vor alimenta, de sigur, o evoluție favorabilă și rodnică.

„Trei dansuri” din baletul „Priculiculi” de Zeno Vancea, dirijate cu nerv și caracter de d. Silvestri, au atras atenția în chip special asupra semnatarului lor. Aceste dansuri au calitatea esențială de a nu ilustra numai anumite formule recente, dar de a trăi, de a se desfășura cu duh și comunicativitate, de a exprima cu vervă colorată o inspirație înclinată cu vioiciune către specificul popular românesc.

D. Zeno Vancea va avea de sigur încă multe de spus. Îl așteptăm cu încredere.

„Rapsodia română” a d-lui Eleneșcu reprezintă, un fond de înzestrare și de ușurință naturală de redactare. Autorul trebuie să se ferească însă de locurile comune lăutărești și să se perfecționeze în chipul de a suna orchestra, pe alocuri încă subțiratec.

„Fantezia română” a d-lui Brânzeu, conține destule afirmări ce pot atrage încurajare și îndemn nădăjduitor, dar îi împune, în același timp, pentru viitor, mai multă concizie, mai fermă și mai reliefată agregare a elementelor.

Concertul s'a încheiat cu o binevenită orchestrare a frumoasei „bagatele” de Scărlătescu, datorită mănei agere a lui Teodor Rogalschi.

D. Silvestri și orchestra „Radio” au găsit tot succesul meritat de inițiativa demnă de laude pe care au avut-o, oferind muzicii românești, atât de arareori scoasă din umbră, un serios prilej de manifestare.

FALSTAFF LA „OPERA ROMÂNĂ”

Opera unui octogenar, Falstaff, de Giuseppe Verdi, rămâne cu toate acestea cea mai juvenilă, mai svăpăiată și mai înaintașe din partiturile fenomenalului compozitor dramatic italian. În nici una din operele precedente, Verdi nu comentează libretul cu atâta virtuozitate, cu atâta măsură, cu atâta siguranță în distilare, ca în „Falstaff”, în care inspirația i se cristalizează într'o limpezime uimitoare.

Surplusul, stagnarea, monotonia armonică, retorică lirică insistență și îngreunătoare, din prima manieră, înălțurate în mare parte din Aida și mai ales Otello, dispar în „Falstaff” cu desăvârșire, descoperind un maestru nou, al unei estetice de un gust echilibrat și limpezime pur latine.

Premiera la București a operei „Falstaff” a fost o însemnată încercare artistică, al cărei bilanț a cumulat izbănzile capitale asupra d-lor Ștefănescu-Goangă interpret rolul titular și a d-lui Alfred Alessandrescu. Primul a compus scenic și muzical, un Falstaff admirabil măestrit și cântat, un personaj inteligent studiat și redat cu mari mijloace de cântăreț și actor iar cel de al doilea a ținut frâncile muzicale ale spectacolului cu trainic și cuprinzător meșteșug și o competență muzicală de fină calitate.

D-nei Guțianu, care are stil și bun simț scenic, d-lor Arnăuț, remarcabil bariton, Știrbei, tenor cu glas foarte promițător, Ștefanovici, Oprisan și Nanu, mențiunile elogioase sunt fără îndoială la locul lor.

D. Zaleski s'a afirmat mulțumitor în unele privințe ale direcției de scenă.

ORESTE

Nu m'auziți stăpâni de sub pământ,
temute glasuri ale morților?
Priviți ce mai rămase din Atrizi,
ce greu prăpăd, ce rușinos surghiun!
O Zevs, unde mai e scăparea?

CORUL

Cum mi se rupe inima
la astfel de jelanie!
Se duce orișice nădejde
și sufletul se 'ntunecă
la fiecare vorbă...
Dar când aud cuvânt bărbat,
anunci mahnirea se topește
și se înseninează viitorul.

ELECTRA

În ce chip să mă rog? Să spun
tot ce 'ndurăm pe urma unei mame?
E-o alinare pentru suferințe,
dar ale noastre n'au vre-un leac,
și mama mea din sufletu-mi făcu
un lup flămând, setos de sânge.

CORUL

Aidoma cu bocitoarele
din Asia, din Kissia,
un cântec de moarte în pieptu-mi ritmez
și mâna mea zboară neobosită,
isbește în capul rănit și în piept,
de sus și de jos, din stânga, din dreapta,
izbește, răsună, și capul mă doare.

ELECTRA

Nerușinată mamă, ce-ai făcut?
Ca pe-un vrăjmaș l-ai îngropat,
fără alai și în tăcere.
Pe rege nu l-ai plâns supușii,
pe soț nu l-ai jelit soția.

ORESTE

Vai mie, ce nelegiuire!
Cum l-au batjocorit pe taică-meu!
Dar brațul meu, pe Zei, o să-i plătesc:
doar s'o ucid, și-apoi să mor în tihnă!

CORUL

Și încă nu știu totul: află
cântăi un braț îi retezără
și l'ingropară ciopârțit,
ca să nu poată el, de sub pământ,
un sprijin să mai dea feciorului.
Așa l-au pângărit pe taică-tău.

ELECTRA

Spui doar de tata și uitași de mine,
cum am fost eu svârțită la o parte,
îngenunchiată și-alungată totocmai
cum svârță afar' din casă pe un câine.
Nu știu ce-i răsul, doar să plâng mai știu,
și m'ascundeam, în voe să pot plânge.
(Lui Oreste)
Ascultă și înseamnă adânc în suflet.

Eschil: Orestia

Trad. de N. I. HERESCU

ELECTRA

Când voi pleca din casa părintească,
în ziua nunții, eu îți voi jerfi
din partea-mi nealinsă de avere,
Mormântul tău va fi întâia-mi grijă.

ORESTE

Deschide-te țărână: vino tată
să stai de veghe, că începe lupta.

ELECTRA

Redă-i puterile, o, Persephona.

ORESTE

Să nu uiți, tată, cum pierși în baie.

ELECTRA

Să nu uiți cursa 'n care ai căzut.

ORESTE

Te-a prins un laț ce nu era de-oțel.

ELECTRA

Un vâl a fost capcana rușinoasă!

ORESTE

Nu sari din somn când îți-amintești ocara?

ELECTRA

Cum nu-ți ridici, părinte, capul scump?

ORESTE

Ai fost învins odată: dacă vrei
să fii acum tu învingătorul,
trimite-ne Dreptatea, să ne-ajute
ca să-l lovim așa cum te-a lovit.

ELECTRA

Ascultă, tată, ruga mea din urmă,
copiii strănși la groapa ta, privește-i;
să nu lași să se sîngă Pelopizi;
prin ei trăești și dincolo de moarte.

ORESTE

Doar prin copii trăești mai departe
un nume de viteaz — așa cum pluta
păstrează cangea tot deasupra apei
și n'o lasă'n adâncuri să s'afunde.
Ascultă-mă, că pentru tine plâng:
dacă m'ascuți, te izbăvești pe tine.

CONDUCĂTOAREA CORULUI

N'a fost prea lungă rugăciunea voastră
pentru — un părinte ce-a murit neplâns.
Și fiindcă să-l răzbumi te-ai hotărât,
la țapă-acum! Ursita îți-o încearcă!

ORESTE

Așa va fi! Dar vreau întâi să aflu
cu ce gând mai trimise ea prinoase, —
răscumpărare vană și târzie

a unei crime fără de răscumpăr...
Nu e cinstire ci batjocură
pentru un mori ce nu vrea s'o asculte,
de-ai da în schimbul unui strop de sânge
averea ta întreagă, e zadarnic!
Acesta-i adevărul. Dar acum,
dă-mi, rogu-te, răspunsul dacă-l știți.

CONDUCĂTOAREA CORULUI

Îl știu, copile, că eram pe-aci.
Ca să trimeată daruri pe mormânt,
cu îndemnat-o visele și spaima
ce-o chinuia în timpul nopților.

ORESTE

Dar ce-a visat anume, poți să-mi spui?

CONDUCĂTOAREA CORULUI

I se făcea în vis că naște-un șarpe...

ORESTE

Și care-a fost desnodământul, spune!

CONDUCĂTOAREA CORULUI

Ca pe-un copil ea-l înfășa în scutece.

ORESTE

Și monstrul nou născut, cum se hrănea?

CONDUCĂTOAREA CORULUI

Ea însăși îi dădea la sân să sugă.

ORESTE

Dar sânul nu-i era rănit de șarpe?

CONDUCĂTOAREA CORULUI

Ba da, și laptele-l sugea cu sânge.

ORESTE

Acesta, vezi, n'a fost un vis zadarnic.

CONDUCĂTOAREA CORULUI

Ea a sărit din somn țipând cu groază...

Pe loc palatul s'a umplut de facie,
cărora umbra le 'nchisesse ochii,
și toți veneau, la țipătul stăpâniilor,
Ea a trimis anuci aceste daruri
nădăjduind să afle izbăvire.

ORESTE

Mă rog de glic pe toți ne poartă
și de mormântul tatălui mă rog,
să pot preface visul într'o faptă.
Eu împede il tălmăcesc așa fel:
cum șarpele, născut din mama mea,
și înfășat în scutece ca pruncul,
a supt din țâța care m'a hrănit,
sorbind cu laptele și chiag de sânge
— pe când țipa de 'ndurerare muma —
așa-mi va da și mie sângele,
cum șarpelui l-a dat înfăcoșată!
Eu însu-mi voi fi șarpele, eu însu-mi
am s'o ucid, cum prooroceste visul.

La 19 Ianuarie 1939, s'au împlinit o
sută de ani de la nașterea lui Cézanne.
Un pictor genial, care nu a fost înțeles
de contemporani, fiind considerat ca un
artist avid de noutate, dar stângaci și
ratat.

Chiar prietenul său intim, cu care col-
pilarise și studiasă liceul, Emile Zola, se
îndoia de Cézanne. În romanul său
„L'Oeuvre“ Zola descriind pe Claude
Lantier, s'a gândit la Cézanne.

Și cu toate că arta lui Cézanne se sprij-
inea pe tradiția marilor colorști (Tin-
toretto-Veronese-Rubens-Delacroix) și
nu se îndepărta de spiritul de ordine
al clasicilor (Poussin), totuși Cézanne a
fost combătut și contestat tocmai de
acei, cari oficiau în numele unui clasici-
sism și tradiționalism poncific.

Ceiace supăra pe aceștia în pictura lui
Cézanne, era noutatea și prospețimea
senzațiilor picturii, care privia natura
cu alți ochi de cât dânsii: „Voir comme
celui qui vient de naître“ spunea el.
Arta lui Cézanne este expresiunea unor
preocupări de ordin pur plastic, forma
și arhitectura lucrurilor fiind plămădite
din contraste și raporturi tonale. Cé-
zanne obține forma și volumul prin
culoare, urmărind armonii frumoase,
printr'un cromatism bogat și intens.
El spunea: „Le dessin et la couleur
ne sont point distincts, au fur et à me-
sure, que l'on peint, on dessine; plus la
couleur s'harmonise, plus le dessin se
précise. Quand la couleur est à sa ri-
chesse, la forme est à sa plénitude“.

În a doua jumătate a secolului trecut
nu mai rămăsese nimic din mișcarea
romantică exaltată de Delacroix iar
urmașii neoclasicului Ingres căzuseră
într'un manierism rigid, căci acestora
le lipsia geniul și suplețea mește-
rului; cei drept, câțiva artiști de ta-
lent, peisagiști mai independenți, se
retrăseseră în pădurea dela Fontaine-
bleau sau în împrejurimile sale, (Rous-
seau, Corot, Millet, Daubigny etc.) acești
pictori lucrând în aer liber.

Însă pictura care trona în Instituți-
unile și Saloanele oficiale era o pictură
convențională, lipsită de viață, făuri-
ă cu pretenție, după canoane academice
și rețete pline de abilități, care ajungea
să recedite prin manieră, pictura con-
sacrată a muzeelor, o imitație prin ur-
mare și nu o creație.

Cézanne își da seama de aceasta și
sfătuiă pe tineri: „Aujourd'hui notre
vue est un peu lasse, abusée du souve-
nir de mille images. Et ces musées, les
tableaux des musées! Et les expositions!
Nous ne voyons plus la nature, nous
voyons des tableaux!“

„Allez au Louvre, mais après avoir
vu les maîtres, qui y reposent, il faut se
hâter d'en sortir et vivifier en soi, au
contact de la nature, les instincts, les
sensations d'art qui résident en nous“.

Cézanne prin arta sa vie și personală,
a dărâmat nu numai sandramaua im-
postorilor, cari oficiau în numele cla-
sicismului dar a regenerat și o mișcare

Centenarul Cézanne

1839 - 1939

de K. H. ZAMBACCIAN

preocupări vădite de relief și formă.
Portrete, peisagii (vezi cel din Pinaco-
teca Staatsgalerie München), naturi moar-
te, sunt tratate într'o paletă care se
cam înrudește cu cea romantică, iar
prin vigoare și caracter are ceva comun,
cu arta tuturor artiștilor născuți în
Provence: Puget, Daumier, Monticelli
etc.

Cézanne

Autoportret

Cézanne

Natură moartă

Cézanne

La baie

declarație culeasă de pictorul E. Ber-
nard (1904): „Traiter la nature par le
cylindre, la sphère, le cone“ a avut un
mare răsunet pe vremuri și a fost greșit
tălmăcit de aceia cari pretindeau că
arta lui Cézanne, ar fi pe punctul de
plecare al cubismului.

Cézanne nu a abstractizat, ci a fost
preocupat numai de grijă constructi-
vistă, ceea ce nu e același lucru.

În tot timpul acesta paleta lui Cé-
zanne nu se îndepărtează prea mult
de aceea a impresionistilor, tonuri vii și
luminoase, de o varietate bogată în
nuanțe, o tehnică de tușe ce gradează
sau degradează tonul, senzația cromati-
că prevalându-se, Cézanne declară pe
atunci: „Peindre c'est enregistrer des
sensations colorées“, iar Renoir spunea
că, dacă Cézanne pune două tonuri unul
lângă altul, este imposibil să nu fie
prea bine.

După această perioadă bogată în
pânze luminoase și strălucitoare, ur-
mează faza culminantă și sintetică
(1888—1906), Cézanne atinge apogeul,
paleta sa se reduce la tonuri mai grave
dar tot atât de sonore, cu dominante
de tonuri galbene, de verde, de roșu și
de bleuri diferite. Tablourile acestea
autoportretele sale, portretele soției,
ale unui model italian care-i pozează
în diverse chipuri, omul cu vesta roșie,
tânărul filosof în fața unui craniu etc.
furnătorul, portretele unor țărani și
fete de la țară, compozițiile celebre ale
jucătorilor de cărți cu două sau mai
multe personaje etc. Apoi naturi moar-
te somptuoase ca ordonare și armonie
de culoare, compoziții cu nuduri, o mul-
țime de peisagii din împrejurimile ora-
șului Aix, câteva minunate priveliști de
pe Marna, câteva dramatice peisagii cu
motivul Muntelui Saint Victoire, alte
strani din fața unui castel părăsit, Le
Chateau Noir, portretele grădinarului
său Vallier, etc., etc., sunt rodul unei
lungi meditații în fața naturii. Cézanne
se concentrează și aprofundează, caută
o expresivitate cromatică prin modu-
lațiuni în ton; o dramă interioară pe-
treându-se concomitent cu senzațiile
vizuale, artistul se ridică uneori la fru-
museși halucinante, în sfârșit Cézanne
culminează prin stil, expresivitate cromati-
că și asceză.

Moare în 1906, lăsând o operă gran-
dioasă, care va servi deapădură, ca în-
dreptar pentru a înfrâna ușurința și
efemerul, conducându-ne în același timp
spre o zare de spiritualitate, de recu-
legere și de beatitudine vizuală.

ROȘCĂTUL

de G. BANEA

— „Ești bun să-ți pui capul sub roata carului, să-ți lăfărim, ori să te dau pe Dunăre, să te umfle apa, motan blestemat. Că șoarecii nu-i prinzi, te faci că nu-i vezi. Numai la bieții pușorii de găină te-ai spurcat și mi-ai gătit mereu!”

Așa ocăra mama pe Roșcatu, motanul nostru, năvălit rău să ne omoare pușorii dela cloșca.

Pisicuț ăsta era mărșor, scurt și rotund la trup, de o culoare roșie spălăcită, bătănd în gaiben, mai ales pe burtă. Nu era solu bun, nu era vânător, ci toată ziua dormea încolăcit în locurile mai călduroase și mai ferite ale casei. Dacă-l trezeai din somn și-l goneai din culcușul ce-și făcuse, el se întindea alene, căscând o gură mare, mare și apoi se depărta încet, plin de demnitate și tacticos, în căutarea altui colț de dormit.

Odată îl priveam cum urmărește jocurile a vreo trei vrăbiuțe pe gardul din dreapta casei. Din adormit cum fusese până atunci, trupul lui se trezise și eu nici nu luasem seama când ajunsese pe labele lui cele moi încet, încet pe prispă și se oprise în apropierea gardului, încordat ca struna unei viori. În clipa următoare era în salt sprinten chiar pe locul unde se sbegiseră vrăbiuțele. Dar acestea sburaseră la vreme și acumă lărmuiau cu altele multe pe streșina casei. Mai ales erau vreo două vrăbi mai bătrâne tare gureșe. Și în timpul acesta cotoiul cel roșcat cu ochii închiși părea din nou căzut în somnolență.

— Să vezi, mamă, ce-a făcut Roșcatu! Sării eu cu gura să-i povestesc mamei încercarea neizbutită a motanului de a prinde o vrăbiuță.

— Dă-i cioarelor de păcătoș, că nu e bun de nimica. Joacă șoarecii în toate părțile și el nici nu-i vede. Ba mi se pare mie că dă nu numai pe la oalele cu lapte de le linchește, ci și prin pușorii cei mici. Aseară iar mi-au lipsit doi, alaltăieri unu, săptămăna alaltă iar vreo doi. Nu știu cine mi-o fi mușterit. Da de l-oiu prinde că-i dumnealui, atunci s'a isprăvit cu el. Ei omor.

Așa-mi răspunse mama și, cu toate că eram încă mic, — nici nu umblam la școală — m'am pus și eu la pândă. Pândă asta a mea însă nu era grozavă, ci doar mă uitam din când în când după cloștile care-și purtau cu cloncănit din loc în loc prin ograda noastră cea mare căldurile de pușori galbeni aurii ca niște gogoși de mătase. Dragi îmi erau pușorii cei mici, îi prindeam și-ți țineam bucurios în pumni, suflându-le cu gura abur fierbinte ca să-i încălzesc, ori îi vâram în căciulă. Dar lor nu le plăcea desmierdarea mea și pliuau cu desnaideje. La piuitul lor ascuțit cloșca alerda cloncănit furioasă și ajunsă lângă mine, se înfioia lăsându-și în jos aripile și apoi după ce se mai rotea de vreo două ori în jurul meu, cărând furioasă, îmi sărea în cap, ciupindu-mă cu clonțul ei parcă și mai ascuțit atunci. Eu însă, știind ce mă așteaptă, nu lăsam să ajungă lucrurile până aici, ci dădeam drumul puului, care, după ce ameiit cum era, se cumpănea puțin pe cele două piciorușe subțiri ca niște fire de chibrit, alerda repede la măicuța lui, care-l primea bucurioasă cu încă două-trei cloncănituri și pornea iar cu ceata de gogoși aurii după ea, ca să scurme mai ales în pământul cel negru din josul curții noastre în stânga, unde se lepăda praștina de la cazanul de rachiu.

În curtea noastră se găseau multe acareturi. Era mai întâia casa. Mare, naltă și cu beciu în dreapta. Apoi mai era, tot în dreapta, formând un alt corp, damul. Acesta era cuvântul întrebuințat la noi în loc de grajd ori staul. Damul nostru era și el mare cât o casă și împărțit în două. Încăperea dela deal slujea de grajd pentru vite, iar jumătatea dela vale era rachieria. Acolo pe un cuptor uriaș era zidit un cazan mare de aramă. În acesta se punea praștina ce rămânea dela călcatul strugurilor toamna. Aburii din praștina fiartă în cazanul bine astupat ieseau prin vreo trei țevi care se treceau printr-o cadă mare plină cu apă rece. La partea opusă cuptorului, țeva ieseă jos prin deaga

căzii și pe aici curgea într-o dejă de lemn o apă subțire de rachiu alb și tare mirositor. Cel dela început, fruntea rachiuului, era tare de tot, spirt curat. Se aprindea ușor dela chibrit și ardea cu o flacără albastruie. Când se isprăvea rachiuul cel tare, se mai turna apă peste praștina care firbea bolborosind în cazan și în dejă se aduna acumă un rachiu tot mai slab, până la cel din urmă care era aproape apă chioară. Acesta era „posletele”.

Pentru că erau atâtea acareturi în curtea noastră, căci mai era și un porumbar, pentru ținut păpușoii, erau șoarecii din belșug. Găseau ascunzători berechet și în pivniță, și în gârliciu ei, și în dam, printre numeroasele butoaie și putini, mari și mici. Erau unii mari de tot ca porceii. Aștia erau șobolanii, ori guzganii. Erau alții șoareci mai mărunți și se găseau prin porumbar și chiar răzbăteau cu găurile lor în odăile casei. Dar cei mai stricători erau șobolanii, pentru că găurile lor borbortiseră toate acareturile. Le astupa ea mama cu

bucăți de piatră ascuțite, de cărămizi sfărâmate, după ce turnase în ele cenușe, ca să chiorască șoarecii, când și-or văli iar botul acolo, dar degeaba! Ei făceau o nouă borbă alături. Într-o seară de sfârșit de vară un sgomot neobișnuit ne-a atras în gârliciu pivniței. Acolo se culcau prin colțuri cloștile cu pușorii lor mici. Apoi când aceștia se mai măreau și cloșca îi lăsa, ei urmau să se adune seara tot acolo unde erau învățați, și, strângându-se cumiți unul într'altul dormeau la căldură până dimineața.

În seara cu pricina, sgomotul cel mare îl făcea tocmai un grup de pușori de aceștia mai măricei, lăsați de cloșca. Grămădiți acolo să doarmă, acumă se imprăștiase speriați în tot gârliciuul piuit jalnic. În colțul de unde se imprăștiase puul, mai rămăsese unul alb, care se sbătea ca pironit acolo. Și din ce în ce mai slab și mai fără putere.

Eu cu mama ne-am apropiat de acel colț și mama se crucea întrebându-se de ce n'o fi fugind și puul cel alb. Dar nu puneam mâna acolo să vadă ce-i. Așa că tot eu, „cruce de voinic”, cum eram, — mama spunea însă „voinicul Hăncu-lul”... o zicătoare în versuri și foarte batjocoritoare pentru vitejia mea, am pus mâna pe puul să-l iau din colț. Dar puul părea lipit de acea parte a gârliciuului.

Trăgeam eu în afară, trăgea și cineva din zid.

— Ei, dar asta!, spuse mama, se vede că au răzbătut șobolanii și vor să-mi mănânce!

Chiar așa și fusese. Norocul puului era că fiind prea mare, nu încăpea pe borta șoarecelui. Și în cele din urmă l-am scăpat pe bietul pușor, care s'a ales numai cu o mușcătură sdravăni în partea cărnosă dinapoi a piciorului. Rana mare i s'a închis după un timp, dar în locul acela, unde fusese la început o pată mare roșie, au crescut numai fulgi mărunți, care se cunoșteau că acopere un loc unde fusese o rană mare. Așa a rămas toată vremea.

S'ar fi cuvenit ca șoarecii să le vie de hac Roșcatu, dar el era prea leneș, ca să stea la pândă stăruitoare și să-i prindă. Mai ușor îi era să pândescă pușorii cei mici și să pună ghiara pe ei, pentru că puul nu puteau sbura ca vrăbiile. Așa l-am și prins. Odată a sărit, nici nu știu de unde, asupra unui pușor mai mototol și care pliuia jalnic răznit de cloșca.

Roșcatu ca scăpat din praștie țâșnise fără să vadă de unde și îngându-și colții în puul, fugise cu el în gură marând gros. Eu după el, strigând să-l lase jos.

Dar el se sburlea urit la mine. Și când însăfârșit, avșărind cu ceva în el, am izbucit să-l scot puul din gură, acesta era mort. Pe puful lui aurii se ivise două mărgelile roșii de sânge, mici ca două gămăli de chibrit, acolo unde se infipsea colții dușmanului. Capul îi cădea în jos, iar gatul i se îndoia moale și fără viață.

Imi venea să plâng de ciudă. Și am vrut atunci să-l omor pe loc pe motan, dar el prudent se refugiase într'un pom.

Aceeași înțelepciune l-a făcut să nu mai dea prin casă vreo două trei zile, până i s'a mai uitat fața. Mama îl aștepta gata să-l piseze cu cleștele, dar Roșcatu fugea cum o vedea. Atunci, ce mi-a dat mie prin cap? M'am prefăcut că mi-am uitat dușmănia și am cătat să mi-l apropii iar, pentru că noi eram buni prieteni și sfârșitul lui monoton, când torcea, cuibărit lângă mine, mă făcuse să moțăiu de multe ori, alături de el, încălzindu-ne unul de altul.

Cu ceva mâncare l-am momit și Roșcatu, care cam postea de câteva zile, a fost bun bucurios că făcusem iar pace și după o scurtă sfială, a început să infulse grăbit mâncarea dată de mine. L-am lăsat să și-o isprăvească, după care el îngându-și mustațile s'a apropiat de mine, tolnându-se la picioarele mele. Atunci eu l-am luat în brațe și am pornit cu el afară din ogradă, pe poartă.

Motanul a deschis puțin ochii, s'a cuibărit mai bine în brațele mele și a început să toarcă liniștit, fără să presimțim ce aveam eu de gând cu el. Ieșit afară pe poartă, am pornit-o tacticos la Dunăre. Până acolo însă era drum lung, mai ales că eu mergeam pieziș, nu tăiam de-a-dreptul peste ceair. Alessem drumul mai lung, căci voiam să ajung la malul gârlicii unde era întinsură și puteai intra mult în apă, fără primejdie de înec. Tot de acolo luau și sacagii apă. Vărau de-a-ndaratele sacaia în gârlicii și ajunși la câțiva metri de mal, se opreau pe loc, afundau pe rând cele două coafe în Dunăre și apoi deșertându-le în butoiul de pe cele două roate pe deschiderea mare de deasupra, pe la „tapă”, îl umpleau. După asta, așezând frumos cele două coafe în față lângă butoaiaș, sacagii îndemna calul și acesta în câteva opinteli ieșea la mal și pe urmă în goană în oras.

Mă apropiasem și eu de acest loc și Roșcatu, după ce torsese un timp, adormise dela o vreme în brațele mele și eu îl aduceam acumă la moarte. Ajuns la vad, am pătruns în apă fără să mai sumet pantalonii, care erau destul de scurți. Am mers vreo-o trei-patru pași în spre adânc și l-am făcut un vânt puternic motanului în Dunăre. El tocmai se trezise din somnul cel fără de griji și în ultimul moment încercase să se prindă de mine cu ghiarele. Dar era prea târziu și un plicose puternic cu stropi avșărliți în sus a fost finalul expediției mele. Ajuns în undele cele reci, Roșcatu a început să innoate repede spre mal. Încercare zadarnică, pentru că eu nu l-am mai dat răgaz, și am început să-l bombardez cu ce aveam la îndemână, cu pietre, cu bulgări de clisă chial, împiedicându-l să mai iasă la mal. Innota tot mai greu sârmanul pisc și înghițea apă tot mai multă, de se făcuse și mai

umflat de cât era. Trupul lui se rostogolea acumă și burta era deasupra, iar valurile îl mânau tot mai spre larg. Eu, de pe mal, îmi contemplam isprava. Dar lucru ciudat! Nu simțeam parcă nici o mulțumire că dusesem la bun sfârșit treaba pe care pornisem s'o fac. Mai degrabă parcă îmi părea rău. Chiar așa. Imi părea rău. Aș fi vrut să-l scot din Dunăre afară acumă, să-l țin cu capul în jos, ca să-l iasă toată apa ce-l umflase, cum știam că se face cu cei înnecați, și să-l înviez iar. Nu se mai putea însă. Era prea târziu. Motanul rotund și umflat se depărtase mult la vale și deabia se mai zărea, cum îl mai scoțea apa când și când, apoi pieri cu totul sorbit de adâncul gârlicii. Aproape să plâng. Cu mare părere de rău și uitându-mă mereu înapoi, am luat-o spre casă. Ajuns aci, mi-am trecut cele câteva ore până la culcare, fără nici un chef, fără să răspund la chemările din vecini ale tovarășilor mei de joacă. Târziu am fost prea bucurios să mă culc. Și am adormit numai decât. Dar m'am

trezit repede și am sărit în sus țipând. — Ce e, ce e? mă întreabă mama speriată.

— Motanu... Roșcatu... S'a umflat de apă și s'a dus pe gârlicii la vale... Eu l'am înnecat.

Mama s'a crucit când a auzit și nu știa cum să mă liniștească. Apoi a doua zi m'a pus să-i povestesc de-a-fir-a-păr, cum am făcut. Și știu că a rămas pe gânduri, uitându-se lung și ciudat la mine. Eu eram la fel de încludat de întorsătura lucrurilor și în cele din urmă indignat am ripostat:

— Și parcă și acumă îl vad pe bietul motan: roșu și umflat, rostogolit și înghițit de valurile cele turburi ale Dunării!

Logodnă

Luceferi mari pe creștet de tânără-amazoană
Sărută astăzi visul în care-am înflorit
Prin amintirea noastră trec heruvimi în goană,
Cu pași perduți spre somnul aprins în răsărit.

Cu mâna tremurândă duci voalul evantai
Spre poarta care închide și pleoapele și gând,
Pe fecioria strânsă ca floarea de emai
Ard vrejurile vieții lăstarele pe rând.

Treci palidă, în urmă o lacrimă se prinde
De degetul ce tristă-l întinzi neștiutoare,
Și sângele ce'n viscol de patimi se aprinde,
Se scutură ca pomii electrizați de soare.

Te voi purta cu mine tot tânără și caldă
Fruct părguit la sânul înflăcărat de ger,
Acolo unde 'n liniști vin îngeri de se scaldă
Și sufletele zboară ca fluturii spre cer.

CONSTANTIN SALCIA

Literatură și iubire

(Urmare din pag. 3-a)

să încetățenească în literatură o nouă libertate pentru iubire. Dela ei a rămas pentru scriitor câștigat dreptul de a se ocupa mai de aproape de actul final al iubirii, de a-l pune în centrul interesului.

Concomitent dealtele a venit și știința să studieze iubirea sub formă de problemă științifică. S'a zis că e un semn de barbarie faptul că educația neglijează sau trece sub tăcere în fața tineretului tocmai partea cea mai importantă a vieții, actul procreației de care depinde viitorul omului. S'a început o ofensivă aprigă împotriva legendei care barza aducătoare de copii. S'a demonstrat că ignoranța în acest domeniu e bazată pe o concepție falsă, neștiințifică și păgubitoare intereselor mari ale societății. Prudența n'are ce căuta într-o societate a adevărat civilizată. S'au citat mii de exemple de nenorociri și tragedii, rezultate din ignoranța intolerabilă în acest domeniu misterios. Forell a avut răsunet mondial cu cartea sa gravă și documentată despre „Chesțiunea sexuală”. Pe urmele savanților cinstiți și conștiințioși au apărut apoi proffitorii care au pornit să popularizeze problema. O avalanșă de cărți așa zise de luminare s'au răspândit mai ales în lumea tineretului. Pretextul era știința, motivul adevărat comerțul.

Fiește, literatura nu putea rămânea în urmă. Întâi timid, a intrat și ea în arenă. Perversiunile iubirii au început să fie disecate literar în romane și drame. Wedekind a provocat senzație și scandal cu „Frühlingserwachen” și mai apoi cu întreg cortegiul pieselor sale în care iubirea apărea ca o pacoste a omenirii. Totuși Wedekind era încă un izolat, un caz special, fără influență reală. Încă n'avea discipoli. Eram în ajunul războiului.

Războiul însăfârșit a rupt și aci toate zăgazurile. Moartea se învecinează cu iubirea. În fața morții triumfătoare instinctul vieții răbufnește în oameni cu furie. Cu cât războiul e mai general, mai crâncen și mai lung, cu atât instinctul vital se înțește, ca și când natura ar vrea să compenseze pierderile printr'un exces de procreație. De aceea în războiul amorul e atât de năvalnic, atât de facil și de insistent, dărâmând orice piedici și toate conveniențele.

Astfel a devenit, după război, problema iubirii o problemă socială. Relațiile dintre femei și bărbat se rezumă acumă la o simplă și grăbită încercare sexuală. Viața însăși întreagă e dominată nu de iubire cu aderențe romantice ridicole, ci de sexualitate. Eseiși vehemenți discută grav în ziare populare chestiile sexuale. Problema sexuală se complică mereu. Famosul Magnus Hirschfeld, poate mai mult negustor decât om de știință, fondează și triumfă cu „Sexologia”.

Evident, toate acestea au răsunetul cuvenit în literatura de după război. Wedekind e întrecut repede de discipoli mai îndrăzneți. Toată școala expresionistă germană e și o explozie de sexualism. Teoriile lui Freud sunt biblia literaturii, în deosebi complexul lui Oedip. Homosexualitatea, sodomia, incestul, sunt probleme demne de a fi dezbătute în opere literare pretențioase.

Și, însăfârșit, ultima etapă — vocabularul. Până aci se vorbea în literatură despre diverse manifestări amorose, oricât de diverse, dar cu vocabularul vechiu, cu cuvinte indirecte. Se exprimau lucrurile cele mai puțin exprimabile prin oclicirea unor cuvinte care păreau că nu ar putea vedea lumina tiparului fără a țigni pudoarea elementară a omului civilizată. Sunt cuvinte care există, negreșit, în limbă, dar care nu se întrebuințează în conversația oamenilor cultivați, pe care chiar primitivii le utilizează numai în momente de mânie și numai în expresii de ocără...

Literatura noastră, tânără și modestă, a căutat firește să ție pas cu ceace se făcea în celelalte literaturi, mari și bătrâne. Evoluția lentă deacolo însă a trebuit să fie înlocuită aici prin salturi prea cutezătoare care apăreau și mai desconcertante. După războiul în special, s'a căutat cu mare febrilitate să ajungem din urmă mai cu seamă îndrăznelile, toate îndrăznelile literare.

Romanul, dintre toate genurile, e cel mai apt pentru a îngloba și etala toate problemele iubirii. Romanul nostru, ca creație și producție statornică, nu întâmplătoare, s'a realizat în cursul acestor din urmă douăzeci de ani. Generația mai nouă de scriitori, mai pasionată de sexologie, s'a năpustit asupra romanului cu o ardore vrednică de entuziasmul tinereții. Și astfel romanul românesc, în plină înflorire, a ajuns să prezinte tot mai insistent ultima etapă a problemei iubirii, subț infățșarea ei sexologică, firește.

Abundența de sexualism pe care a oferit-o un răstimp nouă noastră literatură în general era naturală să spăimânte pe apărătorii moravurilor tradiționale, ai iubirii cinstite, simple, romanțioase. Din

nenorocire apărătorii aceștia sunt toți bătrâni, cu amintiri adânci din literatura altor vremuri, deși aceste alte vremuri sunt atât de recente relativ.

Libertatea și cinismul cu care se tratează azi iubirea în literatură corespunde însă practicii iubirii în viața actuală de toate zilele. Literatura oglindește poate prea fidel viața de azi, este adevărat. Proteslele împotriva sexualismului care a luat locul erotismului în literatură sunt însă zadarnice câtă vreme acelaș sexualism se lățește pe străzi, în locuri publice și în case particulare. Criza sexuală e în atmosfera vieții noastre. Lucrurile își continuă mersul lor în literatură ca și în viață. Moravurile înseși evoluează spre ținte necunoscute și imposibile de definit.

Poate că iubirea care ni s'a părut nouă frumoasă și ispititoare, în realitate a fost urâtă și plicicioasă? Poate că tocmai cea pe care noi o disprețuim e cea adevărată, cea care va triumfa mâine?

Aspectele erotismului extravagant de azi s'ar putea să fie numai un accident în evoluția moravurilor și a literaturii. După relaxarea morală de acumă poate să urmeze o fază mai liliacă decât gânguritul trubadurilor de acum o mie de ani. Materialismul pare istovit în concepția lumii care se înfiripează. Din ce în ce pare a se recunoaște că omul nu trăiește numai cu pâine, că sufletul are poate mai mare nevoie de hrană decât trupul. Poate că sexualismul ce mai băntue azi e numai efectul întârziat al materialismului social care a stăpânit ultima sută de ani a civilizației noastre. Mașinismul nu trebuie să însemne negreșit recrudescența unui materialism perimat. Dimpotrivă, tocmai mașina poate să înlesnească omului o viață sufletească mai intensă și mai bogată.

Iubirea urmează ritmul vieții ca și literatura. Trebuie să avem încredere în viață, căci viața nu poate fi o existență fără alt scop decât împlinirea poftelor materiale. Viața trebuie să însemneze o ravnă spre mai bine, spre mai frumos, spre o purificare.

Literatura însă nu poate fi îndreptată prin nici un fel de constrângeri. Evoluția literaturii urmează evoluția vieții. Spre îmbunătățirea vieții trebuie scutite toate sforțările. O viață mai nobilă va înlătura singură exagerările sexologice și va restabili acordul între literatură și bunele moravuri. Nu se îndreaptă moravurile prin literatură ci literatura se îndreaptă prin moravurile vieții din care izvorăște.

LIVIU REBREANU

Călugărițe - pictorițe la începutul erei creștine

Sfânta Odila. Sfintele Harlinda și Renilda

de OLGA GRECEANU

În frumoasa Alsacia, sus pe muntele Hohenburg, e o mănăstire de maici, vechi de vreo 1500 de ani, de multe ori ruinată și de multe ori rezidată, care poartă numele de Mănăstirea Sfintei Odila, fiindcă în acea mănăstire a trăit călugărița Odila, pe care papa Leon al IX-lea a consacrat-o sfântă.

În mijlocul curții, azi, se înalță un stejar batran. Drept în față se află capela; de jur împrejur chilii maiciilor, clădiri gospodărești, ziduri groase de piatră în cari stau înfipte sculpturi ce reprezintă pe Sfânta Odila și unde, sub mici acoperișuri improvizate, ard lumânări și se otăiesc florile așezate în fiecare dimineață.

Înăuntrul capelei, peste tot, amintirea Odilei; drept în față, un vitraliu o înfrumusețează cu mâinile încrucișate pe piept; pe ceilalți pereți, pânze pictate, bassoreliefuli moderne, sculpturi în marmoră, în lemn, polichromate tot cu chipul ei. De jur împrejur lor, giastre cu flori mereu proaspete, iar în cadrul de lemn, ex-voto-uri cu miile, căci pe mi și mi de oameni Sfânta Odila i-a vindecat.

Odila era fiica lui Adalric, un mare, puternic și bogat senior, șef al Ducatului Alsacia pe vremea lui Hilderich al II-lea, și al Bereswindei, o nobilă francoasă.

S'a născut oarbă, în anul 660; și cum în acele vremuri de superstiție exagerată, a da viață unui copil orb, șchiop sau cocoșat însemna că Dumnezeu te pedepsește pentru vre-o nelegiuire de a ta sau de a părinților, rușinea de a mărturisii astfel în public o tară de familie, l-a făcut pe marele senior Adalric să comită acum nelegiuirea: luând copilă în brațe, încleacă în mijlocul nopții pe un cal iute ca fulgerul și cu toată ploaia și vijelia ce se pornise, a ajuns la Palma (Beaume-les-Dames), lângă Besançon, unde lăsa pe treptele mănăstirii, pe micuța copilă născută abia cu trei luni înainte. Trase de trei ori clopotul de la poartă, așa cum se face în cazuri de mare primejdie, și grăbind să înclece, dispăru în noapte și în ploaie.

Dar Adalric nu și-a găsit niciodată liniștea. Dacă n'a ajuns batjocura lumii, prin moștenitoarea astfel stigmatizată de soartă, a fost în schimb, toată viața, un om chinat de gânduri.

Maicile au crescut cu grije pe micuța oarbă, pentru care zilele nu puteau trece altfel decât în rugăciune.

Când a împlinit 8 ani, călugărițele au botezat-o cu mare pompă și în clipa când au stropit-o cu apă sfințită, Odila a ridicat capul, a deschis ochii și a strigat: Văd.

I s'a zis Sfânta, nu numai pentru minunea ce a înfăptuit asupra ei, dar și pentru că avea puterea de a vindeca pe toți cei ce se apropiuau de ea cu credință.

Totuși, Sfânta Odila, nu a dus o viață deosebită de a celorlalte maici. La rând cu ele învăța cum se prepară un pergament, cum se lustruște pielea de vițel cu un os de elefant, cum se netezește ca să fie grasă și rezistentă, cum trebuie unsă cu untdelemn de „cédrat", cum și unde trebuie pusă ca să se usuce, cum se taie în foi potrivite, cum se scrie pe ele cu o pensulă de un singur fir muiat în minium, și în sfârșit cum se leagă foile între ele, ca să fie ca un caet.

Odila era mai îndemnată decât toate. Ea picta inițialele fiecărei pagini, în trei și patru culori, aurea marginile foilor și încheeturile de metal și după ce copistele-călugărițe scriau toate rugăciunile, Odila începea să înfrumusețe paginile. De la simplele majuscule romboide, trecea la margini înflorate, apoi la chipul porumbelului, al peștelui, la barca cu pânze, la cerbi ce se adapă la fântână, la mâini întinse pentru rugăciune, la ancora credinței, și în fine la chipul Sfântului Petru cu cocoșul și chiar la al Fecioarei și al lui Iisus pe cruce.

Un astfel de manuscris a fost ornât în întregime de mâna ei, în anul 678. Din veac în veac, a fost privit și păstrat ca o sfântă comoară, până când, acum în urmă, a fost mistuit de foc.

Între timp, Adalric, tot măhnit și rușinat de fapta săvârșită, tot căutând să își dobândească în vreun chip iertarea dăruirii Odilei o imensă proprietate din domeniul său, precum și bani și venituri însemnate pentru ajutorul maiciilor. Fiindcă mănăstirea în care copilărise ea, ajunsese ruină, cum o arată această reproducere după o veche gravură, Odila ridică pe pământul tatălui ei o nouă mănăstire, ce-i poartă numele și în care va păstori ca stăriță, până la sfârșitul zilelor ei. Acolo primea ea sute de fete doritoare de o viață de rugăciuni, doritoare de a flămânzi, de a dormi pe rogojină în loc de pat, de a sta în picioare sau în genunchi, și nici odată jos. Trezeci din aceste călugărițe erau nelipsite din atelierul mănăstirii, unde scriau mereu cărți de rugăciuni.

Moare în anul 720, în vârstă de 60 de ani, după ce a făcut „moult très beaux miracles".

Moare în capela, în genunchi în fața Crucifixului, în timp ce își făcea rugăciunea, într-o desăvârșită singurătate, într-o zi de iarnă, la 13 Decembrie.

Acum, în vremurile mai noi, i s'a ridicat un mormânt de marmură în interiorul capelei și în stânga altarului, chiar pe locul în care a murit. Acolo îi sunt oasele adăpostite și acolo, în fiecare dimineață, călugărițele îngenuchiază și îi fac strajă.

Pentru ele, care îngenuchiau acolo, Odila era „Sfânta".

Pentru mine, care o clipă m'am oprit lângă masivul monument, Odila era „prima pictoriță a erei creștine", și ei i-am aprins o lumânare.

Strasbourg, Iulie 1914.

Cam în aceeași vreme, dar în altă țară, trăiau alte două călugărițe-pictorițe: Harlinda și Renilda, nicele nobilului Adalhard „leude de la Gaule Belgique", pe la sfârșitul secolului al VII-lea.

Întâmplarea face ca „Primul Evangheliar al Țărilor flamande" care s'a păstrat, să fie Evangheliarul scris și împodobit de ele.

Tot ce a existat odată ca artă înainte de acest Evangheliar s'a pierdut, sau a fost ars, așa că în anul 1930, când a avut loc la Bruxelles o expoziție generală de artă religioasă, punctul de plecare a fost acest Evangheliar al fiicelor lui Adalhard.

Ele au trăit la Maeseyck în mănăstirea din Alden Eyck, închinată Sfântului Jean de Valenciennes, și condusă de călugărițe irlandeze, foarte îndemnate în arta minoră decorativă, de altfel, pe vremuri, gloria artei celte.

De la ele au învățat Harlinda și Renilda să ilustreze cu atâta grație și finețe fiecare pagină de manuscris.

Din păcate, manuscrisul pictat de ele în anul 729, a fost cuprins de flăcări într-una din nopțile anului 1225.

Manuscrise, broderii, odoare bisericesti, toate au fost aruncate devalma în mijlocul curții și udate din belșug cu apă din hârdae.

Focul a fost stins, dar Evangheliarul sursurilor Harlinda și Renilda, cu marginile arse, cu pergamentul coșcovit de apă, și culorile prelinsse peste litere, a pierdut mult din savoare ce trebuie să fi avut când, proaspăt, prezenta cele mai rafinate arabescuri cu păsări, flori, frunze, ramuri, tulpinițe din linii ce intră unele în altele, se desfac, se apropie, fug, se întorc, se ocolesc, se împreună și iar dispar.

Așa prăpădit cum e, în scoarțele crăpate de foc, tot mai are ici-colo câte o pagină curată și câte o miniatură neatinată, unde culorile sunt plate, și abia puțin negru și alb pentru a indica umbrele și luminile.

gheliști, asemănători cu evangheliștii din manuscrisul din Laon, de la aceeași epocă, stând pe jeț și scriind cu un „calamus", pe o foaie albă, așternut un pupitru bizantin.

Foaia a dispărut, însă, fără să se știe cum, lispind astfel vremurile noastre de singurul document de acest fel, anterior epocii lui Carol cel Mare.

Paginile manuscrisului arată două mâini diferite: una e mult mai îndemnată decât cealaltă; cea îndemnată pare să fie a Renildei, pentru că s'a găsit la Ayaune un chivot în care catolicii țin relicvele sfinților, de o ornamentație foarte complicată și grațioasă, construit și executat după desemelele unui oarecare Northwald și ale unei călugărițe Rihlindis. Între Renilda și Rihlinda e o deosebire de ortografie, dar în limba flamandă pronunțate, dau același nume. Cum numărul călugărițelor ce știau să desemeleze era foarte redus în secolul al VIII-lea, și cum numai Renilda era pe atunci cunoscută ca miniaturistă de seamă, nu se poate crede să fi fost în același timp două călugărițe cu același nume, amândouă pictorițe și amândouă în orașelul Maeseyck. Nu este deci îndoială, că Rihlinda și Renilda sunt una și aceeași ființă.

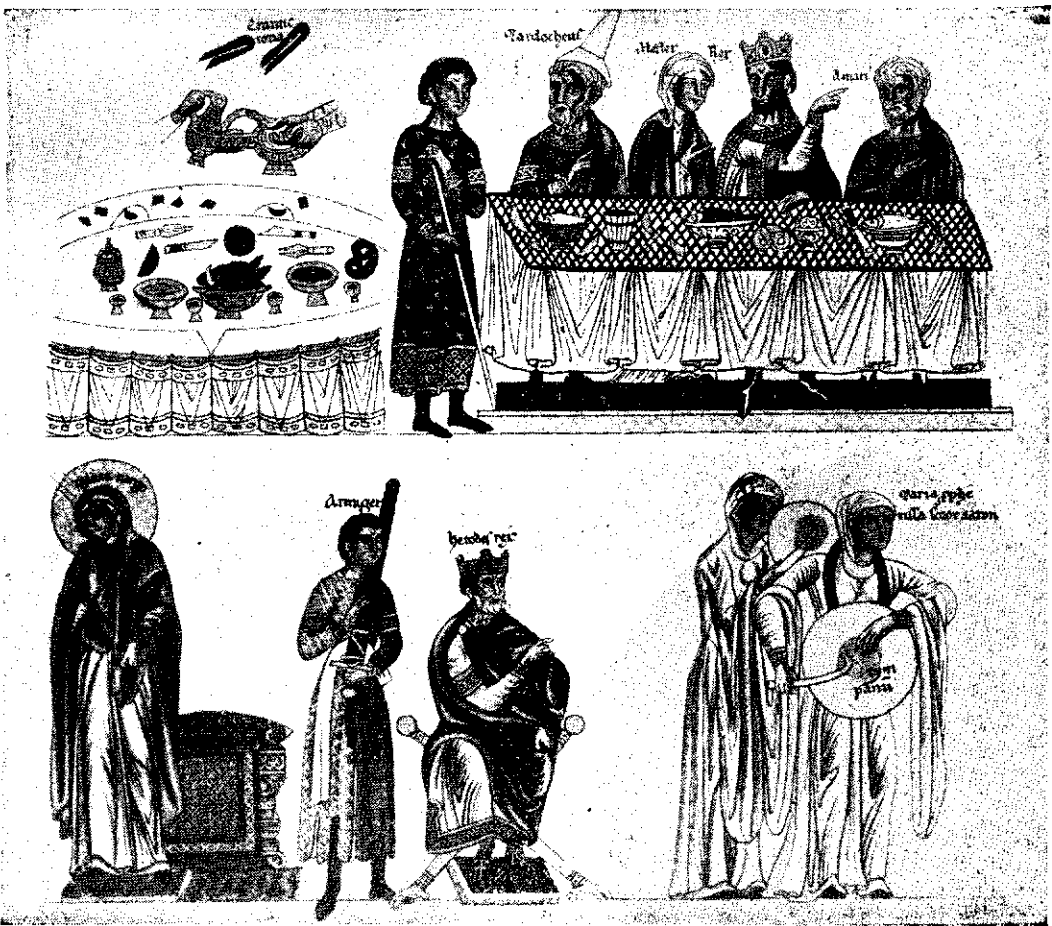
Data morții sursurilor artistice nu e cunoscută. Sarcofagul lor însă a fost găsit și desfăcut. Înăuntrul era o ștofă brodată, pe care tot brodat cu fir de aur și scris: „fratelui Erlwin, de la sursurile sale". Multe din ornamentele Evangheliarului, au fost repetate aici, pe broderie. Tot înăuntrul sarcofagului a fost găsit și un pergament, pe care e scris că acele ce odihnesc acolo sunt sursurile călugărițe Harlinda și Renilda, iar ștofa lucrată e de mâna lor.

Printre alte inscripții se citesc limpede și aceste două cuvinte: *Rez David*. Fosta mănăstire St. Jean de Valenciennes, unde și-au început ucenicia călugărițele flamande, a ars în 1225. Cum am trăit multă ani din viața mea în Belgia, am găsit prilejul să mă duc odată și acolo.

Se mai vedea atunci — în 1922 — locul rezervat corului din biserică, în stil pur roman, și mai supraviețuia ruinelor, statuia Sfântului Ioan, titularul mănăstirii dispărute, cu ochii la cer, cu mâna ridicată, binecuvântând...

Liège, 1923.

Cu *Herrada de Landsberg*, care a trăit patru sute de ani după Odila, Harlinda și Renilda, ne întorcem iar în Alsacia, și tot la Mănăstirea Sf. Odila, pentru că Herrada, acolo, la Hohenburg s'a călugărit.

După cele 11 pagini de la început, lipsite de ornamente, urmează 19 „quaternioane", fiecare quartenion având 8 file.

Textul foarte strâns amintește manuscrisele irlandeze, cum e acela scris cu litere de aur pe pergament purpuriu și păstrat la Stockholm, dar care fusese scris la Canterbury și cunoscut sub numele de *Codex Hohmiensis*.

La pagina 7 e Sfântul Luca și Sf. Ion cu figura simbolică a vițelului și a vulturului.

Urmează 10 foi cu canoanele lui Eusebiu, a căror pictură a fost spălată de apă.

În medalioanele rezervate deasupra fiecărei pagini sunt portrete de apostoli, în forme rigide și disproportionale, cu tendințe de realism, ce vor rămâne mereu prețioase documente de artă veche. Trăsăturile sunt fixe, ochii imenși ocupă jumătate din față, nasul e adesea doar o singură linie ce cade perpendicular pe mustață, sunt dibueli de artă, dar cele dintâi câte s'au mai păstrat.

Până în 1858, mai erau în acest manuscris și portretele celor patru evan-

Alsaciană ca și Sfânta Odila, Herrada de Landsberg, era scoboritoare din nobila casă de Landsberg. S'a călugărit cam pe la 1120 și găsim mănăstirea în decădere și ruină, încearcă prin anul 1140 nu numai s'o restaureze în ce privește zidurile și întreaga construcție cu celulele și capela, cu fațada cu cele două turnuri și înaltul pignon, dar chiar să-i refacă viața morală și să redea mănăstirii strălucirea ce avusese pe vremea Sfintei Odila.

Încetul cu încetul, lăcașul sfânt se populăză nu numai cu tinere fete ce caută aci liniștea și singurătatea, dar și cu fete nobile și bogate, care aduc cu ele și toată averea lor.

Mănăstirea începe să fie bogată și Herrada pentru a păstra ceva din „lucrul", cu care aceste tinere călugărițe erau învățate acasă, hotărâște ca portul lor să fie compus din o mantie călugărească de culoare albastru închis, iar căptușala pe dinăuntru, precum și banda de jur împrejur pe din afară să fie din hermină. Peste cap cădea un văl negru, de sub care atârnav cochet în jos, coadele frumos împletite și aduse

în față, pe piept, de o parte și de alta a gâtului.

Ocupația acestor nobile bogate și instruite, era scrierea și copierea manuscriselor în atelier; iar ocupația călugărițelor mai simple și fără avere era aceea impusă prin „Capitularele" lui Carol cel Mare și anume să pieptene lăna oilor de sceași și mărâcini, să toarcă, să țese, să prepare carmin și albastru pentru pictarea pergamentului, să lustruiească pielea de vițel și să încrusteze scoarțele cu pietre prețioase.

Dar ocupația Herradei de Landsberg, pe cât e de minunată, pe atât e de neașteptată, și rămân încă azi un mister toate izvoarele cunoștințelor ei artistice, istorice, morale.

A compus o *Enciclopedie*, numită „Hortus Deliciarum" (grădina Deliciilor), pe care a ornato-o cu sute de miniaturi și al cărei text cuprinde în 650 pagini, povestiri istorice, legende de sfinți, tratate de morală, detalii tehnologice, tratate de disciplină călugărească, sfaturi de abnegație, versuri, un început de calendar cu cele mai însemnate evenimente ale timpului, explicații alegorice, rugăciuni, maxime, canturici, episoade din viața Sfintei Odila, un tablou cronologic al luptelor religioase, explicații asupra serviciului divin din biserică, legende din viața Apostolilor, îndemnuri pentru milă și ajutor, un catalog al Papilor, diferite exortări morale, canoane, ordine, recitări din viața martirilor și a sfinților, noțiuni de ce e viața de Rai și Iad, răsplata ce poți nădăjdui și pedeapsa de care să te temi, și încă nenumărate alte pagini, de diferite izvoare și întovărășite de citațiuni din autori profani sau autori de învățături bisericesti.

Nimeni nu poate lămuri pe ce cale au intrat aceste cunoștințe în educația Herradei, venită de tânăra în mănăstire, fără nici o legătură cu lumea din afară, și mai ales cum și prin cine a învățat concepțiile artistice, de cel mai curat stil bizantin, într-o epocă când nu circulau nici manuale, nici panouri pictate.

N'am văzut decât perfecțiuni de linie și eleganță de trăsături și nu știam ce să cred de seriozitatea D-ului Adolf Făh, care în „Geschichte der bildenden Künste", se revoltă de fermele grosolane din Hortus Deliciarum, de trăsăturile stângace, de naivitatea artistică a pictoriței, de chipurile fără expresie, de mișcărilor fără viață.

Dacă eu aș fi scris că D-nul Făh s'a înșelat, și că lucrarea Herradei de Landsberg se încadrează printre cele mai ilustre miniaturi din vechime, publicul cititor s'ar fi zăpăcit.

De aceea am căutat să obțin autorizația, să fotografiez câteva pagini din Hortus Deliciarum, pe cari vi le pun sub ochi. Se poate mai multă armonie în linie, mai multă eleganță, ceva mai proaspăt, mai liber, mai curat, mai nobil, mai sobru și mai simplu?

Este o încântare să privești aceste figuri lungi și subțiri ca zețele grecești, gesturile largi, libere, draperiile moi, mișcărilor ușoare, frumoasele proporții.

Stilizarea figurilor, știința ei de a grupa, și de a rezolvi situații neobișnuite de îndoituri de corpuri, desemelele de o perfecțiune ateniană, precis ca o incizie pe un vas grec, puritatea trăsăturii, îndemânarea ca tehnică și factură, sensibilitatea nuanțelor, claritatea imaginilor, expresiunile variate, fac din Hortus Deliciarum, alături de Miniaturile Grimani și de Mirselul Ducelui de Bedford, cele mai de preț miniaturi ale Evului Mediu și totuși Mirselul Ducelui de Bedford, enluminat de frații Van Eyck și de sora lor Margareta, nu au finețea liniilor Herradei de Landsberg.

Din toată această poveste rămâne certitudinea că Adolf Făh și-a scris lucrarea lui de artă pe dinafară și că nici odată n'a avut în mână manuscrisul Hortus Deliciarum.

Prima și a doua reproducere sunt cu caracter religios, dar în a treia reproducere recunosc scene ce privesc viața ei monacală.

De exemplu jos, o curioasă stilizare de pomi, arată muntele Hohenburg unde era situată mănăstirea lor.

Deasupra, Sfânta Odila, urmată de surori, primește cheia mănăstirii.

Cu spatele, în fața crucii umplută cu text, e Rilinda, călugărița care era stăriță la Mănăstire, în anul când s'a călugărit Herrada, și înainte de a se fi introdus noul port călugăresc.

În anul 1167, stărița e ea, Herrada, și în același an ea mai clădește la poalele colinei o altă mănăstire *Thulthenhouse* cu un ospiciu pentru pelerini.

Se scobora în fiecare zi de la vechea mănăstire să binecuvinteze aci, la Thulthenhaus pe pelerini cari în vestiminte albe de lână groasă, încoșii cu o curcă și purtând pe spate un sac cu puține merinde se duceau desculți să ia drumul

Ierusalimului, în căutarea amintirilor evanghelice.

Când Herrada de Landsberg moare, foarte bătrână în 1195, tocmai lua sfârșit și a treia cruciadă și poposeau la ospiciul din Thulthenhaus, cei ce acum se înapoiau de la Ierusalim.

Și, chiar în acest caz, ar trebui să recunoaștem copia unor modele, dar nici unul din motivele pictate nu sunt dublul vreunei picturi văzute aiurea.

Sunt creații proprii și ce e mai curios, nu numai de stil bizantin dar de stiluri diferite.

Dintre toate stilurile aplicate, e evident că cel mai minunat e acel care amintește bizantinul din cea mai glorioasă epocă a lui.

Așa cum izolează ea figurile, cum rezolvă scenele complexe cu multe personaje, întrebându-se în stațiunile linia verticală repetată, cum grupează figurile în ritm mural, cum armonizează culorile vechi cu acelea moarte, nu poate fi numai un rezultat obținut prin credință, căci nu putea ea, în doi-trei ani de învățatură în mănăstire să ajungă la aceeași formulă la care a ajuns Bizantul după secole lungi de încercări și trudă.

Artă Herradei de Landsberg rămâne un mare mister. Când m'am dus la Biblioteca Natională din Paris să studiez această lucrare, am fost emoționată în data ce l'am deschis, deși n'am avut în mână originalul care a ars în 1870 la Strasbourg, odată cu Biblioteca ce a fost incendiată de obuzele prusiene, ci manuscrisul în fac-simili lucrat de Willemin și Aubert și publicat în 1877.

Or știut e că o reproducere în fac-simile e identică originalului, căci sunt reproduse prin piatră litografică.

Cântec pentru umbra mea

Cuvintele mele s'au îmbrățișat,
Vor astăzi să stea de vorbă cu tine;
Umbra mea, vorbele mele te-au chemat,
Desprinde-te de pe lut și din mine.

Mi-am gonit lacrimile — știu că nu-ți plac —
Mi-am gonit surisul — a zburat ca un fulg —
Sufletul meu e limpede ca un lac,
Nuferii de gând pentru tine-am să-i smulg.

Umbra, nu te-oboșește drumul meu lung
Prin câmpii de vers trist și de lumină?
Te-ai întrebat oare unde pot s'ajung,
Umbra care săruși bulgării de tină?

Cine-ți-a poruncit să mă 'ntovărășești,
Oare trupul meu nu e tinere cină povară
Eu te-am dus pe drumuri albe din povești,
Să căutăm cine știe ce comoară.

Ne duce vântul, umbra, ca pe blestemați,
Și gândul ni-l ascunde într-o carte;
Ne știe noaptea ntr'una 'ngemănați...
Hai, umbra! Vom porni și azi departe.

TRAIAN LALESCU

FURTUNA

de MIHAIL ȘERBAN

Cu câteva minute înainte de ora când Niki se întorcea de la serviciu, la prânz ca și seara, cu o regularitate pe care n'ar fi putut-o nimic s'o abată. Dorica își schimba rochița cu care stătea în casă, sau își lua pardesiul pe umeri, peste capot, se oprea în fața oglinzii, își scutura cocheta buclele, își trecea ușor puful cu pudră pe obraz, apoi cobora scările, în trup cu o frenezie mereu reînnoită, mereu proaspătă, luerând sau fredonând o melodie tot atât de veselă și vie ca și pașii ei...

Ușile dela apartamentele vecine și dela celelalte etaje se crăpau cât un fir de ată și câte un ochiu pândea trecerea aceasta ca un vânt de primăvară. Unele uși se închideau sec, cu ciudă că deranjul fusese prea mare pentru neînsemnatatea faptului văzut, altele erau închise lenes de câte o mână care parcă ar fi vrut să dea și lemnului bucuria și armonia care curgea printr'însa când vântul acela cu buclele fluturând în fugă, trecea pe la uși aducându-le aminte de primăvară și soare...

Dorica nu întorcea capul ca să vadă cine o privește din urmă, fiindcă toate gândurile și toată bucuria sufletului și a trupului ei se scurgeau numai spre Niki, prin abia adâncă a unei iubiri pe care anii de căsnicie n'o putuseră umbri... Așa cum se scurge și apele încoace le duce greutatea și rostogolirea primei picături ieșite la lumină, așa cum se întâmplă toate pe pământ, după legi pe care mintea omului se străduiește să le descopere, ca apoi să nu le înțeleagă...

Și ea și Niki, erau convinși că porunca unei legi minunate le apropiase cărările existenței și că vietile lor fuseseră predestinate una alteia, ca să întregască o armonie a firii. Prin trecerea anilor de căsnicie surprizele și bucuriile dela începutul vieții în doi se împuținaseră, dar, în schimb, crescuseră rădăcinile unui suflet în sufletul celuilalt și se contopiseră într-o singură ființă... Bucuria și entuziasmul tineretii lor ar fi îndrăznit să reziste oricărei piedici a destinului, s'o înfrunte și chiar în necazurile pe care li le-ar fi provocat să găsească o nouă rezervă de optimism și încredere în viață... Trăiau într-o lume a lor, cu o viață a lor, aparte, învidiată de cei care o cunoșteau. În anii de căsnicie nu știuseră ce 'nseamnă cearta și furtunile altor întâmplări nu s'abătura asupra căminului lor...

Când o vedea apărându-i în față, în întâmpinare, sufletul lui Niki se umplea de lumină și căldură și 'n ochi îi pălăia flacăra dragostei. Ca prim farmec uita grijile și amarăciunile lumii din care venea și revenirea spontană a conștiinței că Dorica era femeia lui, numai a lui, că îl iubește, îl făcea bun față de ea și mândru în sine. În întâmpinirea acesteia erau izvoarele vieții lor calme și ferice, simplă și totuși minunată, ca viața naturii...

Uneori, în tainisurile din orele libere, unele cuvinte îi făcea să-și aducă aminte că sunt și ei doi oameni, ființe supuse legilor vieții și morții. Atunci își făcea loc, în sufletul fiecăruia, o teamă pe care nu și-o divulgau ca să nu lege o discuție care ar fi trebuit apoi mereu reluată și ar fi persistat între dânsii ca o umbră. Și din voința aceasta a lor se întindea uitarea peste lumea de dincolo de ei și îl rămăneau singuri, numai cu bucuria existențelor lor îngemănate...

Așa treceau zilele pentru ei, una mai frumoasă ca alta. Din trecut își aminteau și evocau numai întâmplări frumoase, iar în viitor gândurile lor încheagau numai tablouri de paradis. Și viața aceasta se scurgea simplă și impresionantă, și în suflete nu le apăreau păreri de rău, fiindcă îi unea bucuriile prezentului...

Astăzi, însă, Dorica primise acasă o telegramă gravă. Când o citise pentru prima dată, exclamase doar „vai!”, dar repetând cuvintele pe care le cuprindea, sensul lor se adânci și tragismul lor i se relevă în toată forța lui... „A murit Puica”, își zicea, privind la hârtie fără s'o vadă, în uluirea pe care i-o provocase vestea neașteptată. Și, repetând cuvintele venite în zbor, în sufletul ei se iscă și se porni o furtună, întâi mai înceată, apoi tot mai vijelioasă, amplificându-se, devastându-o... Apoi, când furtuna se domoli și cerul senin al vieții ei obișnuite reapăru într'însa, trăi și mai intens bucuria vieții și a iubirii pentru Niki. Dorica de a-l vedea cu o clipă mai de vreme, înflori brusc în-

tr'însa. Își schimbă rochița și cobori scările în fugă, fredonând o melodie veselă ca și 'n celelalte zile...

S'au întâlnit în stradă. Ea îi luă brațul, cu un gest smuncit, parcă implorându-i ocrotirea. El o vedea puțin agitată și strînse brațul de corp, ca un răspuns de asigurare să nu-i fie frică de nimic...

— Ce s'a întâmplat, Dorica? o întrebă el, mergând acum împreună spre ușă și privind-o insistent, ca să aibă un răspuns mai precis chiar dacă ea nu i-l va da...

— Nimic! răspunse ea și 'n clipa aceea, în adevăr, era sinceră, fiindcă în ea și în afara ei nu era prezentă decât bucuria iubirii ei și a siguranței pe care i-o dă unei ființe slabe, apropierea cuiva care aduce o garanție de ocrotire.

— Tremuri! repetă el, și 'n cuvântul lui era o insistență de a-i divulga motivul schimbării ei.

După ce urcă un etaj, ea se opri. În clipa aceea reapăruse într'însa spaima de adineaori: amintirea telegramei, vestea aceea care provocase panică în sufletul calm, luminos...

— A murit Puica! spuse ea brusc, cu o crispare a întregului trup și brațul i se strînse mai tare de brațul lui.

— Știu! zise el și 'n ochi i se învălură umbre.

— De unde știi? întrebă ea repezit, mirată.

— Am văzut ferparul, în ziare... răspunse el simplu.

— Am primit telegramă... spuse și ea fără să mai aștepte întrebarea lui. Ar trebui să plecăm și noi la înmormântare... Am fost așa de bune prietene!... Săraca Puica!...

Ochii i se umplură de lacrimi și prin tot trupul îi trecu înfiorarea unui suspin.

— Ce greșeli face și Dumnezeu, câteodată! zise ea cu glas înăbușit.

— Sunt hotăriri ale Cerului pe care mintea noastră nu le poate înțelege. Mă gândesc la disperarea lui Nelu, rămas la treizeci de ani cu un copil. Noroc, cel puțin, că durerile mari împietresc sufletul.

Dorica îl ascultase atentă. Îi venise în minte o întrebare absurdă, se luptase s'o alunge, nu reușise și, deodată, i-o pusese, nemilos, lui Niki.

— Niki, dacă eu aș muri, tu ai suferi mult?...

El smunci brusc, brațul, din strânsoarea brațului ei, se trase un pas înapoi și 'n privirile lui, în trăsăturile feței, în atitudinea întregului corp, era o suferință și un reproș mut... Se priviră câteva clipe, incremențiți, ca și cum între ei s'ar fi deschis o prăpastie care creștea mereu și ei, pe maluri, se îndepărtau unul de altul. Și nici unul nu mai putu să scoată o vorbă, dar, ca împinși de mâini nevăzute, se repeziră unul spre altul și se îmbrățișară. Ea plângea acum deabinelea și el îi săruta ochii și repeta mereu:

— Dorica... Dorica mea...

Urcară scările îmbrățișați. Sus, ea trecu înainte în sufragerie și îl întârzie o clipă în antreu. Ridicase capulul covorului depe divanul mic și aruonoase ziarul pe care-l avea în buzunarul hainei. Ferparul acela, pe care-l citise la birou, scris de Nelu, fără îndoială, în clipele dintâi ale durerii deslănțuite, îl înfiorase și pe dânsul. Era un strigăt contra cerului și a oamenilor; unul la fel cu acesta nu mai auzise. Nu trebuia să-l citească Dorica.

Când intră în sufragerie, Dorica îi întinse telegrama și rămase cu privirile pe chipul lui, ca să citească efectul. Niki o citi emoționat, ca și cum petecul de hârtie ar fi fost scris chiar de mâna lui Nelu, și se vedea în scrisul tremurat și chinat, sbuciumul sufletului; sau, ca și cum curentul electric al firelor telegrafice ar fi transmis prin v. brațului lui și undele suferinței sfâșitoare... — „Puica omorâtă de o mână criminală. În mormântarea Vineri... Nelu...”. Nimic altceva. Nu-i chema prin vorbe. Dar trimiterea telegramei, fără îndoială, acest singur scop avea: să-i aducă...

Niki simțea privirile grele ale Doricăi pe chipul lui, simțea și un nod de plâns în gât și se stăpânea să fie tare, ca să nu se trădeze. Puse hârtia, cu un gest simplu, rece, pe masă și clătină din cap, ridicând din sprincene. Gestul omului pus în fața unei întâmplări pe care n'o poate înțelege...

În ziua aceea, în casa lor, pentru prima oară, masa a trecut fără ca ei să mai schimbe vreo vorbă...

După amiază, după plecarea lui Niki, vestea nenorocirii, uitată o clipă, reveni și începu s'o obsedeze pe Dorica. Murise Puica, prietena ei din copilărie, lăsând în urmă, nemângâiați, un soț iubitor și bun, și un copil de un an și câteva luni. Cu Puica se terminase, ea nu mai știa nimic, și, în locurile unde plecase, nu era nici intristare nici suspin. Poate era chiar fericită! Și copilul nu înțelegea încă nimic. Mai târziu, când avea să înțeleagă, nu va ști prea bine cine a fost ființa aceea „mama”... Suferința cea mare, zdrobitoare, trebuia s'o suporte Nelu singur. Nelu o iubea mult pe Puica și nenorocirea îi dădea ocazia să arate proporțiile acestei iubiri, sfârmate atât de timpuriu și cu atâta cruzime, prin durerea care-l copleșise...

Doricăi, îi era milă, acum, numai de Nelu. Gândindu-se la Nelu, îi venise în minte gestul de spaimă al lui Niki, când îl întrebase, pe scări, dacă ar suferi, la moartea ei... Și întrebase se repeta, acum, numai pentru ea, numai în sufletul ei, pe care emoțiile uitimelor ore îl slăbise atât de mult, încât certitudinea și încrederea de altădată în iubirea lui Niki nu făcuseră zid de netrecut îndoielilor...

În definitiv crezuse totul numai după afirmații și dintr'o purtare bună, pe care, însă, n'o pusese nimic la încercare... Dragostea lui Niki nu fusese încercată... Ea căuta în gând prilejul unei încercări, pe care s'o însemneze... Ar fi acceptat chiar să fie grav bolnavă, să moară, dar să poată fi lucidă până 'n ultima clipă, ca să-l controleze pe el, iubirea lui... Să-și dea și seama până la ce gest de disperare ar putea să-l împingă nenorocirea...

Stătea întinsă pe pat, poate chiar ațipise și se ridică deodată, ca aruncată de un resort. Își aruncă privirile pe masă, pe birou, căutând, trecu în dormitor, cotrobâi pe scriu, în scriu, în sertare la noptiere. Încercase să reconstituie ceea ce câteva cuvinte ale telegramii lui Nelu și nu reușise, fiindcă le uitase. Rămăsesse într'însa numai gravitatea lor, strigătul de disperare cumplită. Se gândise că poate o luase Niki, ca să n'o mai vadă ea, să nu-i mai aducă aminte. Talmăci și acest fapt ca o dovadă de grijă, de iubire, dar pe ea, ațipită acum de întrebări, n'ar mai fi putut-o satisface decât dovada absolută. Începu să caute mai departe, dădu scaunele la o parte, ridică covorașele, trecu în antreu, înfierbântată... N'o găsea și-i venea să plângă... Renunțase să mai caute, dar, enervată, trecând pe lângă divanul mic, smunci covorul. L'ar fi mototolit pe jos, ar fi spart poate și alte lucruri, ca să se descarce, dacă n'ar fi dat cu ochii de ziar... — Niki l-a ascuns! își zise ea și, desfăcându-l, începu să caute cu înfrigurare. Nu vedea nimic, rândurile îi fugeau pe dinaintea ochilor, paginile erau câmpuri întinse acoperite de oi negre. Abia la a doua căutare găsi ferparul. Îi atrase privirile crucea neagră din capul lui și numele Puicăi, scris cu litere mari, groase. El cetea din fuga privirilor, căutând accentele tragice, apoi reveni la început, recitându-l rar. Fiecare cuvânt era un strigăt de durere și i se înfigea în inimă ca un cuțit. Când citi și ultimele cuvinte „Rugați-vă pentru ea”... isbucni în plâns și-și prăbuși capul pe ziar. Se deslănțuie iar furtuna, dar și mai aprigă, în sufletul ei. Înțelegea! Puica murise din cauza avortului de care îi scrisese că și-l va face. Și iar reveni în mintea ei un gând absurd: — Oare Niki ar fi găsit accentele tot atât de dureroase, ca și Nelu, dacă ar fi pierdut-o? Putea să rămăie și ea însărcinată! Mai rămăsesse! Scăpase ușor! Avusesse noroc! Așa scăpă toate, până ce vine ceasul rău... Ulciorul nu merge de multe ori la apă... Se sparge odată...

Într'o zi, prin mintea unui om pot trece mai multe gânduri decât câți oameni au trecut prin omierile dela începutul ei. Dar, după cum puține nume de oameni sunt mai tari ca vremea, tot așa puține gânduri prind rădăcini și rămân în om.

Din toate gândurile acelei zile, care au trecut prin mintea Doricăi, a rămas unul: să încerce iubirea lui Niki. Își făcuse planul... Și rădăcinile aceluia gând crescuseră, adâncindu-se până 'n buricele degetelor dela mâini și picioare... Nehotărârile care o încercuiau în apropierea lui, se spulberau de cum rămănea singură... Gândul era sămânța, mintea pământul roditor, singurătatea soarele și liniștea, apa... Ajutată astfel sămânța trebuia să rodească... Puse la loc ziarul, așeză covorul ca să nu se cunoască deloc că l-a căutat... Seara îi ieși înainte lui Niki cu aceeași frenezie. Un timp și el crezu că se îndepărtase cu totul de amintirea nenorocirii. La masă mai atentă, după masă mai caldă, mai prietenoasă...

S'au culcat de vreme. Ea îl căută și 'n pat și se bucura în același timp, dar n'o întreba ca altădată dacă e fericită, ca să nu-i aducă aminte de nefericirea altora. Totuși lăcomia ei îl intriga și căutându-i originea, trebuia să coboare pe scara bănuelii în întunericul din subconștientul ei, unde, desigur, se depozitaseră resturile saimei și tristității pe cari le trăise peste zi. Se afirmă, însă, prin purtarea ei, într'însa, o dragoste de viață ciocotindă, deslănțită de moartea prietenei sale cea mai bună...

Apoi totul se liniști și 'n tăcerea camerei, culcat pe spate, privind în întunericul de deasupra lui, Niki asculta respirația ușoară a Doricăi care adormise. Atunci începu să izvorască din străfundurile inimii lui o duioșie pe care n'o mai cunoscuse și se revărsa în trupul lui, cotropindu-l. Crescu, tot odată, și bucuria gâului că Dorica era iemeeea lui, numai a lui...

Mișcă ușor mâna pe sub piapomă și atinse cu palma trupul adormit. Începu să-i mângâie și mângaierea făcea să se invalidească, în trupul lui, oușoșii și bucurii, ca niște ape calde și reci. Și emoția îi tulbura într'atât, încât își simți ochii umezi...

Așa au trecut zilele și nopțile... La înmormântarea Puicăi n'au plecat... A trum și o telegramă lungă, de conoanțe, a scris și o scrisoare cu încurajări, fără să-i mai spuie Doricăi. Ea parcă uitase totul. Nu mai auzise, niciodată vorba de Puica, nici de Nelu. O surprindea uneori cu gândul și privirile rătăcite, parca mai săoie. Când îl vedea observând-o tresărea... Se sarutau, radeau... Zilele treceau ca și înainte... Niki cumpăra ziarul cu aceeași regularitate. Îl cerceta pagină cu pagină, atent, cauta mai ales paginile cu teapare mortuare. Adevărat, când venea un anunț în cuvinte mai tragice o moarte dureroasă, rupea pagina și aucea ziarul acasă fără ca... Dorica, fiindcă cerceta și ea în fiecare zi rubrica ferparilor mortuare, a observat și a bănuț... Era pentru ea încă un semn de grijă lui... Dar nu-i ajungea...

Și, în alta zi, după alte zile care-au trecut, răsfoind ziarul, Niki a tresărit. Daquese cu privirile ce fotografia Puicăi, la aceeași lucrare. Citise ranaurile, care încadrau fotografia, ca curiozitate și emoție. Se împănau patruzeci de zile dela moartea Puicăi și Nelu își striga lumii, cu aceeași învențare, durerea...

Niki tăie pagina întreaga, o pătură și o ascunde în sertar. Rândurile acelea, însă, îl tulburaseră adanc și, acasă, cu greu putu să-și ascunda sentimentele. La masa, când Dorica radea, încerca și el să râdă, dar parca-i erau încheiate maxilarele. Și cum nu era învățat să poarte masca, masa trecu cu mare greutate...

Lupa masa se întinse pe divan și luă ziarul aproape ostentativ. Dacă Dorica l'ar fi observat, l'ar fi bănuț ca ascunde ceva... Gestul lui brusc și retragerea, era o traumă...

Ziua trecuse greu, chinut de grijă că ar fi putut să vie cineva la ei cu ziarul întreg, că ar fi putut să cada suocnii ei... ca, în sfârșit, putea să se întănească cu vreo prietena și, din discuție în discuție, aceasta să-i povestească, așa, întâmplător, ca citise în ziar ce „una”, pe care oarbătu o jubea mult, avea un copil de un an și murise dintr'un avort, probabil... Căci, pe teme, aceasta le înterează întâi, când pun mâna pe un ziar: anunțurile mortuare, moda, apoi crimele pasionale. Alceva nici nu citesc ele în ziar... Nu-l întrebau și pe el, în fiecare zi, când deschidea ziarul, — ce legele de birou:

— Cine-a mai murit, domnule Mancaș?

— Mere? Am cumpărat și eu...

— Nu, altceva... Să nu-l desfaci până sus...

Urcară scările mână în mână...

În casă, ea, nerăbdătoare, se așeză pe scaun, la locul ei, și începu să desfacă pachetul. El o învaluia în priviri blânde, surzătoare și aștepta efectul... În acea clipă, însă, o văzu tresărind și schimbanu-se la față. Își îndreptă silueta și smunci cu amândouă mâinile ziarul cu care era învelit coșul cu portocală. Era cu gândul la bucuria ei, concentrat numai asupra ei, nu-și închipui deodată ce putea fi, și-i urmări mișcarea, curios...

— Ai văzut? îl întrebă ea și glasul îi tremura. Îi întinse bucata de ziar în care fusese învelită punga cu portocală. El o luă și când văzu chipul Puicăi, își mușcă buzele. Se prefăcu că citește, ca să-și ascundă emoția... Ce farsă îl juca întâmplarea? Ea, încordată, aștepta un răspuns, un semn pe chipul lui. Și el ridică încet capul, îl clătină ca o muștrare și dădu drumul vorbelor, rar, apăsat:

— Mi se pare cam indecentă lamentarea asta prin ziare!

Voia să alunge dintre ei umbra pe care întâmplarea o readusese.

Parcă ar fi apărut un monstru în fața ei. S'a prins cu amândouă mâinile de colturile mesei și s'a ridicat în picioare. Ochii i-au ieșit din orbite și sângele i'a scurs din obraji. Tremură ca varga și scutură și masa de zângănesc tacămurile...

— Ești... ești...

Nu găsește cuvântul nemilos și găfăie...

— O brută! strigă și se prăbuși înapoi în scaun, cu capul pe masă, hototind în plâns.

El n'a vrut s'o supere și explozia ei, după ce-l înmărmuri îl înfricoșe. Se ridică și se repezi s'o mângâie, s'o împace, dar ea se apăra cu mâinile, cu picioarele, cu tot corpul.

— Lasă-mă! Lasă-mă!...

Plânsul ei devine tot mai sbuciumat. Și, fiindcă știe că dacă va rămănea singură se va liniști, și fiindcă nu poate să se apropie, își ia ziarul și trece în dormitor...

Pe masă pachetul cu portocală a rămas nedeșfăcut...

Pentru prima oară s'a deslănțuit asemenea furtună în casa lor. Și, bătut

de grindina cuvintelor nemiloase, i s'a pustiit și sufletul lui...

Ar fi vrut să omoare gândul dintr'însa, să-l sugruma ca o mamă pe copilul pe care nu l-a dorit, fiindcă nu l-a iubit pe bărbatul care a rodit-o, — copil care-i complică existența, îi amenință însăși existența ei. Dar nu poate scăpa de dânsul, cum nu poți scăpa de un roiu de viespi pe care l-ai zădărit. Nici din amarăciunea care i-a cuprins sufletul și s'a întins și în afară, înconjurând-o, nu poate ieși, cum nu poți ieși, dintr'o mlaștină, din care, dacă scoți un picior și se afundă celălalt...

Abia astăzi, după trei luni, i-a spus lui Niki, că e însărcinată, cerându-i s'o ducă la doctor, ca să scape... El s'a înscălbănit, s'a bălbăit, s'a ridicat depe scaun, s'a învârtit prin casă și s'a oprit în fața ei. I se citea disperarea pe față...

— Cum? De când?

— Trei luni!

— Trei luni?

— Trei luni!

Intrebarea lui e un strigăt de disperare. Își freacă mâinile, aleargă iar de colo-colo, se oprește. Ea îl privește lung. Nici odată nu l-a necăjit cu ceva, dar acum simte o satisfacție bolnăvicioasă, să-l vadă speriat, turmentat de groază. Cât așteptase ziua aceasta și o mai amânase, ca să devie cazul ei și mai grav. Cât suferise, cât se chinase, fără ca să-i spuie lui, căruia altădată îi spusese toate nimicurile. Și totul, ca să vie ziua când va putea măsura sacrificiul pe care el ar fi în stare să-l facă dacă ea ar fi în pericol de moarte!...

Nu! Dar nu, Dorica glumește, căci ei nu poate s'o creadă... Îl încearcă...

— Spune drept, Dorica? Se roagă, luându-i mâinile, sărutându-i-le. Giu-mești, nu?

— Din păcate, nu!

— Cum ai putut să suporti? De ce nu mi-ai spus mai de mult?

— La început n'am fost sigură... Apoi...

— Apoi?

— N'am vrut să te indispuin...

— Să mă indispui? Ai vrut să-mi faci un bine și mi-ai făcut un rău... Ți l'ai făcut ție... Nu te-ai gândit că cu cât întârzie...

— Nu-i târziu!

— Nu se mai poate, Dorica! Riscăm...

— Trebuie! Presimt că nașterea m'ar omori...

— Dorica...

— Vom merge chiar mâine la doctor...

Răse. El a văzut în răsul acela o sfidare a morții și a cuvântului lui și s'a înfricoșat. A tăcut...

Seara, după cină, ea i-a adus aminte ce i-a cerut la prânz. El a zis iar nu... A doua zi scena și vorbele s'au repetat. — Pe urmă chiar va fi prea târziu. Fu tot mă voi duce. Veți fi tu vinovată...

Niki a tăcut și ea a înțeles că vor merge la doctor.

Nu mai e împinsese lucrurile spre desnodământ și trebuiau să urmeze celelalte întâmplări, care să completeze tragedia...

A doua zi el a venit mai de vreme acasă. Ea nici nu apucase să coboare scările, ca să-l lasă înainte. Intimitatea și iubirea de 'ntotdeauna era stingeră acum de panica din sufletele lor, pe care amândoi se chinuiau s'o ascundă.

Stătură la masă, vorbiră de alte lucruri, apoi el luase ziarul și se lungi pe divan. În casă, parcă se reintorsese calmul și pacea de altădată. Pe la ora trei, ea, însă, îi aminti...

— Nu vrei să mergi la doctor?

— Persiști în hotărîre? întrebă el, privind-o...

— Da!

Scurt. Atât. El s'a ridicat. S'au îmbrăcat. Pe chipul lui reapăruse paloarea clipelor de enervare și spaimă. Ochii, parcă, i se adânciseră în orbite. Își trecea mânușile dintr'o mână într'alta, apoi, când le îmbrăca, când le desbrăca...

Dorica era prezentă nu numai lângă dânsul ci și într'însul. Și, înfiorată de gândul încercării pe care voia s'o facă, uita și de milă și nici nu mai judeca...

În stradă, tumultul sufletelor lor creșu prin năvala melancoliilor primăverii și a acelei frenezii a cârnii pe care nici un alt anotimp n'o provoacă. Mergeau unul lângă altul, absenți și streini numai în aparență, dar, în trupurile lor, renăștea din trecut, din ceilalți ani, freamătul acela care transformase atâtea clipe în vesnicii și care venea răscolind până 'n adâncuri apele amintirilor...

Merseră o stradă până la capăt, traversară altă stradă, fără să-și spuie un cuvânt. Și cu cât mergeau, în sufletele lor sentimentele începeau să se deosebească. În ea, bucuria primăverii turna acum o ploaie de liniște și lumină. Parcă ieșise anume pentru plimbarea aceasta, calmă, ca un popas în eternitate, cu un ecou atât de prelung în sim-

(urmăre în pagina 11-a)

UNUL FRIT

- Din poveștile Aninei -

de ANIȘOARA ODEANU
cu desene de autoare

Rar am întâlnit o mai mare minciună, decât Anina. Adică niciodată. Mințea de îngheta apele și era cea dintâi care credea ceace spunea.

La început, dintr'un excesiv sentiment de cinste, îmi mai puneam întrebarea: „E oare bine să spui și să crezi lucruri care nu sunt adevărate?”. Curând însă n'am mai avut rezerva asta, minciunile Aninei îmi ajunseseră necesare ca aerul pe care îl respiram și o încurajam, chiar, în această îndeletnicire. Pentru că Anina nu mințea cum fac copiii, ca să se laude sau să se desvinovățească. Anina povestea, despre ea, despre alții — și tot ce povestea era mult mai frumos decât vedeam eu că se petrec lucrurile în realitate.

Am fost, într-o toamnă, la ea la țară. Mă bucuram dinaintea că am să mă odihnesc. S'a întâmplat tocmai pe dos: când m'am întors la București, după două săptămâni, arătam ca o pisică plouată.

Asta din cauză că, deși ne culcam seara de vreme, când adormeam se lumina de ziua. Trăiam, cu Anina, cele o mie și una de nopți ale noastre, ea povestea, eu ascultam.

Ne culcasem, iar, într-o noapte. Se auzeau numai șoarecii rostogolind coceni de porumb în pod, stăruindu-l tatălui Aninei, tocmai din celălalt capăt al casei și, din când în când, fluieratul prelung al paznicului, în fundul curții. Luna lumina oada ca ziua și câinii din sat amușiseră. Noapte de țară în care hoții și strigoi se simțeau la ei acasă. Stăteam cu plapoma trasă până la bărbie, cu brațele sub ceafă și priveam în lumina lunii. Anina nu se mișca, dar, cum la teatru, când se stinge lumina din sală, e semn că se va ridica foarte curând cortina, tot așa și la noi, după ce stingeam lumina, începeau incursiunile în lumea aceea fără limite care se potrivea cu noaptea, cu umbrele și cu șogomotele ei. Iată, Anina vorbea:

— Tu, Mac, și-am povestit vreodată de Fritz?

— Nu, Anina. Dar cine era Fritz? Neam?

— Nu, dragă Mac, olandez.

— Ah, ce interesant!

— Și nu-l chema Fritz, dar niciodată nu i-am putut rosti numele. În românește provoca un fel de... cafonie. Era olandez și semăna cu brânza de Olanda. Cum l'am cunoscut, i-am spus:

„Dumneata trebuie să fii olandez”. „Aveți al șaselea simț”, m'a ironizat politicos. „Nu, domnule, prin simplă analogie”. Mai mult nu i-am spus. Natural, m'a găsit „misterioasă” și a început să-mi fiină un curs asupra „nesincerității domnișoarelor”.

— Dece nu femeilor?

— Numai românii și francezii spun „femei”. Un olandez, un neam, spun „domnișoarele și doamnele sunt...”.

— Și cum era Fritz? Eu tot nul „văd”.

— Înalt și frumos ca un Viking.

— Vai, avea barbă? mi-am amintit de istorioarele franțuzești vechi, ilustrate, pe care nu le mai savuram când vedeam că eroii aveau barbă. Oricât ar fi suferit, oricât de interesant ar fi fost ceace spunea, barba și mustățile lor îmi veneau înaintea ochilor, deasupra suferințelor și ideilor, ca o pată de murdărie care deteriora tot.

— Nu, m'a liniștit, n'avea barbă. Era inginer la o mare societate în București. L'am cunoscut în tren. Era blond ca lumina, blond și mare, cum e câte un nor din aceia albi care stau umflați în mijlocul albastrului, primăvara, și nu se duc nici în dreptă nici în stângă, și-i bate soarele din toate părțile. Unpluse tot culoarul. Și era îmbrăcat cum nu se îmbracă lumea la noi. Venise de doi ani în București, și păstra totuși pantalonii de golf largi cât o parașută, cu ciorapi albi de lână, șapca pipit și, natural, aparatul de fotografie Leica, ultimul model, atârnat cu o curea de gât.

Eu mă ntorceam dela Brașov dela tanti Uta. Stăteam la gem, era o primăvară luminoasă și caldă. L'am simțit întorcându-se spre mine. Mi s'a adresat într'o franțuzească stricată: „Domnișoară îmi dai voie să fac o fotografie cu d-ta?”. Am dat din umeri, am surâs și l'am întrebat simplu: „În profi?”. Da, așa cum stătea la gem. N'are să și se vadă fața, doar conturul capului în negru. Mă interesează peisajul”, mi-a mărturisit candid. Mi-am dat seama: voia să facă o fotografie artistică la fel cu cele din magazinele nemțesii. Un copac, o casă sau un om în primul plan, dădeau mai multă perspectivă peisajului.

Din asta, am intrat în vorbă. Mă amuza: avea obraji plini, de copil, ochi albaștri jucăuși care ino-tau ca într'o bae de zămbet. Râdea mult, arătându-și dinții, niște dinți de animal tânăr care ar fi putut oricând să facă reclamă unei paste, de altfel el tot ar fi putut face reclamă unui săpun de ras, sau unui elixir al tinereții. Îl priveam cu plăcere, nu mai întâlnisem de mult un om atât de încântat de viață. Asta, poate, l-a încurajat. Cu aceeași candiditate cu care îmi explicase mecanismul aparatului Leica și al altor aparate de fotografiat în culori, a început să-mi facă complimente, spunându-mi întâi singurul lucru pe care îl știa în românește (în afară de altele care nu se puteau spune unei domnișoare — afară de cazul că i-aș fi dat eu voie, a adăugat) — „dumneavoastră are ochi foarte frumoși”. După aceea a continuat, în franțuzește să mă descrie, privindu-mă cu atenție, ca pe un cal de curse, și a ajuns la amănunte destul de îndrăznețe. Mi-am dat seama că trebuie să-l temperez. Mi-a mărturisit, puțin jenat, dar cu un aer de licean obrăncin. „Până acum nici o domnișoară dela dumneavoastră nu s'a supărat pentru asemenea lucruri”. M'a mai măsurat odată ca și când de data asta se silea să mă cunoască din nou, sub adevărata mea formă și a adăugat grav: „sunteți o excepție”. Cred că din clipa aceea am început să-l interesez. E cam greu să bănușesc ce s'a petrecut în capul lui, ai să vezi tu mai departe... Am ajuns însășiși la București.

după o conversație foarte corectă, ca între doi domni simandicoși.

M'a condus ceremonios până la mașină și mi-a cerut adresa, tot ceremonios, cu timiditate însă, ca și când i-ar fi fost frică să nu mă supere iar.

— I-ai dat-o?

— Nu. Nu i-am dat-o. Îi spuseseam însă că fac belle-arte.

A doua zi, m'am trezit chemată dela curs. Mă chemau tocmai la un nud care mă enerva. O lucrare care ar fi putut fi interesantă și care devenise grotescă. Poza un țigănuș, dar cum fetele făcuseră nazuri, profesorul a propus să fie îmbrăcat cu o pereche de chiloși vârgați pe care-i dibuise pe undeva prin atelier. Îl desenam toți așa și-i trăgeam tocmai, ostentativ, vârgile dela chiloși, când a intrat portarul să mă anunțe că mă așteaptă un domn care vrea să-mi comunice ceva urgent. Credeam că a venit cineva dela părinții mei. Numai pe olandezul din tren nu mă așteptam să-l văd. (Nici nu știam cum îl cheamă).

Era el, Mare, îmbrăcat iar în felul lui, în niște haine albastre, stătea în mijlocul curții și ținea în mână o hârtie. Mi-a arătat-o de cum m'a văzut: conținea numele meu scris foarte citeț, cu litere mari și rotunde ca de copil de clasa I-a primară. „L'am copiat de pe valiză” mi-a explicat. „Și l'am copiat așa ca să-l înțeleg”. Mi-a venit să râd, dar mi-am dat seama că e mai înțelept să-l cert că m'a deranjat din lucru. A dat din umeri: „Lucru, lucru — par'că eu n'am de lucru. Eu mai știu ceva: că tânăr e omul numai odată în toată viața”. Mi-a arătat mașina lui pe care o oprise în colțul străzii, o mașină deschisă de sport, galbenă și joasă, în formă de ghiulela. Trebuie să-i stea teribil cum e mare și îmbrăcat în albastru, în mașina aceea jucărie, mi-am imaginat. Cum voiam să mă întorc în atelier, m'a apucat de braț târându-mă spre colțul străzii. Am constatat că e foarte puternic, chiar brutal și mi-am dat seama că nu pot să scap decât printr'o strategie. „Uite ce e, nu pot veni așa, i-am arătat halatul meu pătat de culori, pe care par'că nu-l remarcasem, mă duc să mă îmbrac”. A acceptat fără să se îndoiască de sinceritatea mea. M'am întors în atelier zămbind, o colegă m'a întrebat curioasă: „Cine te-a cautat? I-am răspuns într-o doară: „Unul Fritz”. De atunci Fritz a rămas Fritz — m'a uitat cum îi găsisem un nume atât de potrivit.

Când am ieșit, pe la unu, într'un grup, îl uitasem. Abia ajunsă în stradă, însă, am dat cu ochii de el: stătea pe un stâlp de lângă poartă și citea un ziar. M'a găsit numai decât, s'a sculat împăturind ziarul tacticos și tot așa de tacticos l-a vădit în buzunar, apoi m'a luat de braț cu eleganță de senior, conducându-mă spre mașină:

— Ți-a trebuit cam mult să-ți schimbi halatul!

— Cum, d-ta m'ai așteptat tot timpul aici?

— Da, sigur că da. Dar unde era să te aștept? a răspuns calm.

Curând motorul a huruit și mașina a pornit în mare viteză îndreptându-se spre șosea. Am trecut într'o goană de cursă de cele trei ronduri, tot așa am ajuns la Otopeni. Fluerau sergenții în urma noastră, mi-a zburat bascul. Stăteam cu ochii închiși, amețită, până când am observat că iesse din oraș. Îl mai întrebam de câteva ori unde vrea să meargă. A dat din umeri refuzând să mă lămurească. Da data asta i-am apucat brațul pe care îl ținea pe volan, riscând un accident. A răspuns cu convingere: La Sinaia.

Nu-ți mai spun ce tactică mi-a trebuit ca să-l conving să ne întorcem și să luăm masa undeva la marginea orașului.

Am reușit în cele din urmă să-l duc la o grădină de vară, goală, unde noi eram singurii clienți. Fritz și mașina lui i-au făcut o deosebită impresie patronului care a venit singur să ne servească. Pe la sfârșitul mesei, în semn de onoare, a culcs de pe undeva niște danci, cu viori de câte două coarde, care se acompaniau cu gura, cântând șlagărele din ultima iarnă. Fritz u ascuna cu mână ațentă, apoi le-a făcut semn să tacă. M'a rugat pe mine să le spun să-l acompanieze numai atâncând coarda cu degetele și mi-a anunțat că îmi va cânta el. „Cântecul fetiței olandeze căreia i-a murit păpușa”. Dancii l-au secundat de minune, iar Fritz era pur și simplu seducător. Trebuie să fi fost foarte triste cuvintele pe care nu le înțelegem, ale acestui cântec monoton care a ținut vreo douăzeci de minute. Cum îl ascultam, aveam impresia că aud apa mării bătându-se cu regularitatea aceea de tic-tac de ceasornic în digurile olandeze. Era tristețea unei fetițeme căreia i-a murit păpușa, o tristețe înduioșătoare cu atât mai mult cu cât era a unor lucruri mici într'un univers mare și neîndurător care de ele ține seama, desigur, mai puțin de cât de orice. Mă pregăteam să-i strâng mâna cu căldură, când am dat cu ochii de el: am întâlnit aceeași față nepăsătoare, irresponsabilă, același surâs care nu spunea mare lucru. Poate e la mine un diformism profesional, sunt obișnuită să caut în trăsăturile oamenilor suferință lor. Poate din cauza asta nu m'am apropiat niciodată de Fritz.

M'a condus spre casă seara și a trebuit să-mi întrebunț toată șiretenia ca să nu fiu nevoită să iau masa cu el, cum dorea. Voia să mergem în cel mai elegant restaurant din București, deși eram neprietănată, plină de praf, cu capul gol, într'un tailleur ponosit și cu pantofii scâlciți. „N'are importanță”, a protestat „ești cea mai frumoasă femeie din lume și sunt mândru de tine. Culmea era că vorbea serios, o simțeam.

— Îți spunea „tu”?

— Da, dar cu obișnuita lui candoare, mi s'ar fi părut ridicol să mă supăr.

În fine, în zilele următoare, în fiecare zi, portarul îmi dădea, când mă întorceam dela școală, câte un pachet și un buchet de flori.

Ajunsesem de pomină în bloc. În pachet erau cutii de bomboane sau cărți de artă. Le-am strâns pe toate, hotărâtă să i le restituț într'o zi, deocamdată nu-șiam adresa, nu reținusem nici numele societății la care lucra, atât de puțin mă preocupase.

A apărut abea după o săptămână. La ora 5 după masă, cum am deschis ușa m'a înecat întâi un potpourri de parfumuri: ținea într'o mână pălăria și în cealaltă un buchet de crini care-i pătasera de polen hainele, de data asta de culoare închisă. Îi strălucia părul, pentru întâia dată lins cu peria, obraji îi strălucneau și ei alb-roz ca ai păpușilor de porțelan.

A intrat foarte ceremonios și grav, toată atitudinea lui subînțelegea un „fac vizită unei domnișoare”. Mi-am închipuit un Fritz în ultima clasă de liceu, invitat pentru întâia dată la un five o'clock la o olandeză blondă și grăsuță numai rotunjimi și volănăse spumoase.

Curând însă și-a dat în petec. A început prin a-mi admira pânzele, privindu-le deaproape, mai ales nudurile de femei, cu o curiozitate de botanist miop, căruia îi lipsea lupa. L-am atras atenția că tablourile, cel puțin în România, se privesc de departe, pentru a le judeca la justa lor valoare. Mi-a răspuns, fără puțință de replică: „Eu, când îmi place ceva, vreau să văd bine”.

După schimbul acesta de cuvinte, a început să se simtă foarte la el acasă. Avea exact mentalitatea liceenilor care trec din stări de timiditate la altele de obrăznicie, în mod brusc. „Știi, am încercat să-l descurajez, am să-ți restituț cărțile pe care mi-le-ai trimis pentru că nu văd înțrăcut ai fi d-ta indicat să-mi îngherbezi o bibliotecă”.

A dat din umeri, fără să pară jicnit: „Eu n'am ce să fac cu ele, iar la librărie nu mi le mai primește înapoi”. N'am mai știut ce să-i răspund. Fritz nu se prea sînchisea, dealzele. A început să-și vâre nasul în toate lucrurile mele, a făcut cafea la mașina mea de spirt, a mutat o masă care nu-i plăcea cum stă, apoi și-a privit opera ca și când ar fi fost chemat anume pentru asta și urma să-mi-o dea în primire. Îl priveam cu brațele încrucișate, nu-mi venea în minte nimic ce ar fi putut să-i taie elanul.

— Eu l-aș fi dat afară.

— Cred că nu-l dădeai afară. În fond, îmi făcea plăcere să se ocupe de mine, deși ceace făcea nu-mi folosea la nimic. Avea, cel puțin, intențiile cele mai bune. E adevărat, însă, că în scurt timp se întrecuse cu gluma. Nu puteam să fac un pas de el, toată ziua era la mine, îl plătise pe portar ca să spună, tuturor bărbaților care m'ar căuta, că nu sunt acasă, ceace mi-a cauzat multe neajunsuri. Am aflat abia într'un târziu. Un văr al meu venise cu bani de acasă, niște bani pe care îi așteptam cu nerăbdare, având absolută nevoie de ei. Cum nu mă găsea niciodată și nici n'avea curaj să-lase portarului, mi i-a trimis prin mandat poștal, dar numai după vre-o zece zile în timpul cărora am tras o sarcie lucie. Altfădată, un coleg al meu, trebuia să vină să discutăm niște chestiuni de mare importanță în legătură cu închirierea unor modele. A crezut, natural, că intenționat nu-l primisem, după ce îi fixasem eu ora, și m'a scos de pe listă. Numai după multe încercături dint'acestea, am aflat manevra lui Fritz. Știi ce mi-a răspuns: „O fată tânără, care stă singură, nu se cade să primească vizita unor bărbați”. „Dar d-ta dece vii?” l'am întrebat în culmea enervării. „Cu mine e altceva”, m'a lămurit, important. Apoi a văzut că mutasem iar la loc masa pe care o schimbam — (asta se petrecea în fiecare zi cu o regularitate matematică, după ce pleca Fritz, eu mutam masa lângă ușă, când venea el o muta lângă fereastră. Niciodată însă, nici eu nici el, n'am comentat acest duel mut) și a ridicat-o aranjând-o la locul destinat de el.

Uitaseam să-și spun că de multă vreme îmi făcuse o invitație, pe care mi-o repeta din ce în ce mai des, mai insistent: „Nu uita, în Dumineca de 15 Mai mergem la Sinaia”. Acceptasem dela început, nu pricepeam dece insistă atât, trebuie însă să mărturisesc că nu-mi dădusem niciodată silința să-l înțeleg.

A fost o Duminecă frumoasă. Sâmbătă seara am luat masa cu Fritz, stătea ca pe ace, se interesase de cu zi la institutul meteorologic cum are să fie vremea. Eram într'o grădină de vară, Fritz alesese masa într'un loc de unde se vedea cerul. Stelele clipeau liniștitor, totuși un vânt ușor foșnea în frunze, iar în Mai vremea pregătește de multe ori surprize. M'a dus acasă, să mă culc devreme, ca să fiu odihnită a doua zi.

Am plecat la cinci dimineața. Era senin, în orizont mai ales, deasupra noastră mai fluturau câțiva nori răzleți rămași dint'o scurtă ploaie de peste noapte. Fritz ținea volanul cu o mână, cu cealaltă îmi înconjurase umerii, lucru ce nu se mai întâmplase până atunci. Îmi cânta încet cântece olandeze. Ai văzut desigur filme în care se arată o excursie ca asta. El la volanul unei mașini, cu o fată alături, o zi de primăvară, decor splendid de natură înflorită, mașina merge încet luând curbele ca 'ntr'un dans, el cântă iar fata se reazimă de brațul lui, mică de tot, plină de beatitudine.

Curând soarele „a început să are câmpia cu plugi de argint”, venea lumina ca o apă albă, strălucitoare, peste pământul negru. Acolo departe totul era de fum luminos. Lângă noi, culorile strălucneau proaspete, adănci, ca și când n'ar fi fost numai poșghită trasă deasupra, ci, ca albastrul apelor, veneau din fundul lucrurilor, din sufletul lor. În munți, mai ales, nu începeau ziua.

Am ajuns la Sinaia înspre amiază. Niciodată nu cântase Fritz atât de mult ca în Dumineca aceea. Când a tăcut mi s'a părut că omul care cântase a plecat și 'n locul lui rămăsese cineva străin. Mă nedumivă aerul lui neobișnuit însă: părea mai grav, mai absent, ca și când se maturizase brusc, în noaptea din urmă. Ne-am oprit la o cofetărie, apoi am mers la cazinou. A început, ca niciodată, să-mi vorbească despre părinții lui, proprietari ai unei mari fabrici din Amsterdam, despre sora lui măritată cu un suedez, de sărbătorile pe care le petrecuse în familie. Îmi dădea seama, pe când îl ascultam, că nu mă gândisem până atunci că Fritz e singur aici și că s'ar putea să aibe momente de nostalgie.

Până după amiază, nu s'a întâmplat nimic deosebit. Totuși, pentru întâia dată, simțeam pentru Fritz o bunăvoință de soră mai mare, aș fi vrut să-i fac un bine, nu știam nici eu cum. Mergeam, în gândul meu, atât de departe cu generozitate, încât mi-am spus că, dacă s'ar fi putut, aș fi vrut să-mi fie frate, sau să fie femeie și să-mi devină prietenă.

După masă, mi-a propus să mă urc în mașină. Au urmat o serie de drumuri întortocheate, cu întoarceri, cu ocoluri. Preocupat de ceva ce părea că vrea să găsească, nu se mai ocupa de mine. În cele din urmă s'a oprit în fața unui restaurant cu grădină, de care tocmai mă pregăteam să-i spun că e foarte caraghios. Fusese porbabil în ajun un bal sau urma să fie o nuntă azi, pentru că toată grădina era decorată cu ghiurande de hârtie așchitate de copaci. Am coborât, întâmpinată de tot personalul, pe care-l atrăsese mașina neobișnuită, mai ales că în afară de noi nu mai era decât o singură masă ocupată de niște lucrători beți. Fritz a ales o masă retrasă sub un umbrar și, în timp ce ne așezam, privea în jur

cu mulțumire. A comandat șampanie. Piccolo-ul făcu ochii mari și l-a chemat pe chelner, chelnerul pe patron, iar acesta, un personaj gras cu mustați răscucite și mutră de măcelar, ne-a informat cu un aer de zi mare, foarte impresionat, că n'are decât gin. Am luat gin. Fritz a ridicat paharul „În sănătatea noastră și spre fericirea noastră”. Apoi, a scos din buzunar o cutie pe care a deschis-o ceremonios. Am rămas perplexă: erau două verighe puse în vată.

— Săracul! am presimțit urmarea.

— N'aveam ce să fac. Nu-l iubeam, Mac, cât eram de plictisită tot mai visam o dragoste mare, alta.

— Cum i-ai spus?

— I-am spus adevărul. S'a înroșit groaznic, a vârat cutia la loc, apoi a răspuns calm: „Asta nu ne împiedecă să luăm masa” (Se insera).

Ne-am întors la București în aceeași noapte. N'am mai schimbat nici un cuvânt tot timpul drumului, ne-am despărțit jenați.

Câteva zile Fritz n'a mai venit, credeam că n'am să-l mai văd niciodată. Într'o noapte, după miezul nopții, mă culcasem și ațipisem chiar, când m'a trezit soneria. M'am speriat. Credeam că e vre-o telegramă de acasă, mai ales că tata era cam bolnav în ultimul timp. Am deschis cu grabă, luându-mi un halat pe umeri: Era Fritz. A intrat cu un „bună seara” scurt, fără să pară a da atenție condițiilor în care îl primeam. Și-a scos trench-ul, apoi s'a așezat pe un scaun, cât a putut de comod, întinzându-și picioarele, ca și om care s'a pregătit să stea așa multă vreme. Eu am rămas în picioare lângă ușă, strângându-mi halatul pe lângă mine cât puteam: „Cred că e cam nepotrivită ora pentru o vizită”. M'a privit insolent: „Nu e o vizită”. Am venit să stau la tine”. Se schimbase de când nu-l mai văzusem, am remarcat. Slăbise și gura lui candidă avea acum o crispă răutăcioasă. Dacă n'ar fi fost

așa de înalt și puternic nu m'ar fi speriat, mânia lui nu părea cu nimic mai feroasă decât a unui copil. Avea, Mac dragă, un cap incapabil să exprime vreun sentiment profund. Totul cădea în caricatură, nu știu dece am rămas tot lângă ușă: „Zău? Nici mai mult nici mai puțin? Cred că am să te invit să pleci fiindcă mi-e somn pentru că nu mă amuzi”.

S'a sculat calm și ...a trecut în bae. A trântit ușa după el și a închis-o pe dinăuntru. Am auzit apoi tot felul de zgomote între care și două ce semănau cu acelea pe care le fac pantofii pe care îi arunci când te descălți. Abeam atunci m'am gândit să mă îmbrac. Cum hainele îmi erau în bae, am scos din dulap altele. Nici odată nu mă mai îmbrăcasem atât de repede. Apoi, am întredeschis ușa dinspre culoar și am așteptat, gata s'o șterg.

A ieșit peste vreun sfert de oră. Știi cum, Mac? Imbrăcat în halatul meu de bae, cu o scufie în cap și cu picioarele vârate în niște papuci ai mei, cu pene și cu tocuri înalte, nu știu cum reușise să se târască așa până în cameră, fiindcă desigur nu-i încăpeau decât pe jumătate. Am fost atât de surprinsă de apariția asta încât m'a bufnit râsul și a-proape că uitasem ce aveam de gând. Mi-am dat seama, însă, numai decât, când l-am văzut că vine înspre mine.

Am fugit, a trebuit să închid ușa cu cheia din afară. L-am trezit pe portar să-l rog s'o deschidă el a doua zi la ora 7 dimineața, iar eu am dormit la un hotel.

A doua zi, când m'am întors, pe la zece dimineața, portarul m'a anunțat, abea stăpânindu-și râsul: „L'am dat drumul domnului. Poftiți cheile”.

Am privit camera, curioasă. Nici un semn că stătuse cineva în ea o noapte, patul: așa cum îl lăsasem, nu pricepeam ce o fi făcut. Nu știu cum mi-a dat prin gând să caut în coșul cu hârtii. Eu nu fumam: Am găsit patruzeci de mucuri de țigări, în fundul coșului. În scrumieră nici o urmă, pe semne o ștersese.

După aceea n'am mai avut nici un semn de viață dela Fritz.

Mac, dormi?

— Nu, Anina, dar trebuie să dormim. S'a făcut ziua.

Luna apusese de mult. Venea acum prin cameră o lumină albastră de zori și se auzea scârțâitul carrelor care plecau la târg. Petrecusem iar o noapte albă.

Anina mi-a mai vorbit de Fritz, mai târziu. Uitase probabil ce-mi povestise. A spus: era un olandez pe care l'am cunoscut la un concert. Un tip frumos și foarte amuzant.

Poate asta era singura greșală pe care o făcea Anina. Uita totdeauna întâia versiune a povestirilor ei și le relua sub formă cu totul noi. Așa că reușea să-mi strice tot aranjamentul pe care mi-l făcusem eu în memorie.

Dar asta, desigur, n'are nici o importanță. Pentru că, în definitiv, din întâmplările vieții noastre, ne rămâne, până în cele din urmă, nu ceace a fost ci tot ceace am vrut noi să vedem în ele.

H A Ș M I R

de VICTOR POPESCU
Desene de autor

Bătrânul Hașmir se strecura printre zidurile înfîntate de soare, care după o zi de înflăcărare tocmai acum se așternuse oboșit în spatele dealurilor, roșind marginile norilor, poleind flegări cerului, stropind marea cu vâlul multicolore. Intușnic nu se făcea încă, fiindcă reverberația coastelelor de pământ alb, precum și strălucirea apelor golului lumina deoajuns mormântul zilei. Peste tot se întindea o liniște prevestitoare a nopții, întreruptă numai arareori de un clipocit al valurilor, un lătrat melancolic de câine, un strigăt pierdut, fugind parca după soare, o adiere a prizei, fosnind printre frunze. Se lăsa tot mai grea răcoarea înserării, pizită ici-colo de stele, puține îndrăzmind să înfrângă majestatea chiar apasă a făcliei de zi.

Pe marea întinsă și calmă, câteva bărci țesuseră să se plimbe plutind grațios peste unde, purtând cu ele fericire și cântece. Malurile golului, strajă, domneau în depărtări.

Străzile cari se suiau înspre oraș, erau părăsite. Unele lăturănice erau pustii. Și cu cât te apropiai de centru sau te infundai în labirintele cartierelor mărginașe, acelea cari, depărtate de mare, mai păstrau încă atmosfera pătrunzătoare, nostalgică, orientală, cu atât izolarea părea mai desăvârșită, tăcerea te cuprindea mai apăsătoare.

Pe una din aceste ulițe străambe și pierdute printre case dărăpănate, murdare, străme, gemând parcă de oboseală, pe una din aceste ulițe prăfuite, neîngrăite, sucite, Hașmir își țara pașii ducând cu greu sarcina gârboviei. Se mișca anevoae sprijinit într'un toiag, aplecat, îndoit din șale. Arăta bătrân de tot. O față blândă, biblică, înconjurată de barbă. Trăsături fine, dar roase de vremuri, de suferinți, de viață. Era cocoșat. Altfel ar fi fost înalt.

Hainele cărpite, petice în toate locurile, deveniseră pestrice. Salvării erau prea largi. În picioare avea niște opinci rupte, de abia se țineau. Cine, văzând acest mizer bătrân mai putea oare recunoaște pe tânărul secund depe Ben-Ali. Pe frumosul, pe vânosul Hașmir? Timpuri trecute!

Ce minunăta era pe atunci! Când apărea vasul lui în rada portului cu pânzele în vânt, fluturând ca de vis, despiciând undele argintii, privea tot țărâmul.

Și prin câte furtuni trecuse! De câte ori între viață și moarte, el singur mai stăpânea desneajede marinariilor, când toți erau siguri de pieire, el vijelios, înfruntă vijelia, dădea comenzi, în bătaia vântului, plocei, valurilor sărate, și salva vasul, intrând la adăpostul coastelelor.

Odată luptaseră cu furtuna cinci zile de arândul, cu pânzele rupte bucăți, cu un catarg prăbușit, cu apa care tot intra prin spărturile punții. Munciseră bieții oameni depe bord ca niște animale, cărând apa cu gălețile. Nu ca să-l goalească, ci ca să nu se umple prea repede. Cine se mai putea oare descurca printre frânghiile înodate, încurcate, răvășite cine mai știa să mână vasul?

Hașmir a stat tot timpul la cârmă. Pe punte, legat, neconștient îl spălau valurile — nu s'a odihnit nici o clipă și a intrat în Bosfor fără pânze în toila uraganului.

Vasul era ca o arătare. Înghețase apa peste tot și atârnau furții. Îngreunat, aplecat. Fantomatic. Au spart cu topoarele drumuri pe punte, când au început să iasă oamenii, liniștiți, afară.

Hașmir, odată ancorat, a căzut leșinat. Bolnav, multă vreme, nu credea nimeni că va mai scăpa. Câteva luni nu s'a îndreptat. Dar totuși, când s'a înălțat cerul de vară, și adierile Sudului au înverzit toată natura, a surâs și Hașmir. Invinsese boala.

Încetul, cu încetul, s'a deschis ca o floare. Și pe o căldă zi, undelemn era marea, pomii încărcăți de fructe părguite îmbiau copiii strângeri, pânze mii de culori, minunăție, ca un raiu, pluteau în neștire, era lumea veselă, fermecată de vară, miroseau trandafirii, Ben-Ali și-a despletit pânzele pornind peste zări, cu Hașmir la cârmă.

S'au prelins încet, vântul slab flutura vecele alene, și când soarele a adormit după un deal, roșeața cerului mai imprimă în depărtări malurile strămoare.

Când întunericul negru a ascuns ziua, Hașmir s'a suit la vește și a cântat Cara-Căz cântecul ce-i plăcea mult, cântecul lui.

Toți au știut atunci că s'a vindecat cu desăvârșire.

Au mers agale, abia împinși de vânt, câteva zile. Însfârșit, după amiază celei de a patra zi i-a adus ca o poezie în golul Balicului. Ben-Ali a poposit, plecându-și pânzele. Ancorele s'au lăsat pe fund, scrâșnind. Noaptea două lumini mai erau pe bord și un matelot. Toți ceilalți coborâseră să petreacă împreună cu Hașmir.

Au chefuit până la zi, prin cărciumile orașului. Atunci Balicul era cu mult mai mic. Nu avea diguri, nici portul nu era rânduit. Vapoarele ancorau în larg.

Casa era puține, dar farmecul era acelaș. Hașmir era prima dată aci. I-a plăcut atât de mult, că a luat o barcă pe când ceilalți se odihneau pe punte, și văslind molcol, s'a dus dealungul malurilor.

Mergând el așa, — era îmbrăcat în haine de bord, cu mânecile sufelcate, cămașa deschisă și pantaloni scurți, a ajuns în dreptul unei case, cu grădini până spre mare. O casă scundă, dar mai răsărită decât celelalte. Hașmir cânta, părea un pescar din regiune. Pe față surâsul îl lumina.

S'a oprit în fața acelei case, s'a dat jos din barcă, și mulțumit cum era, a început iarăși să cânte Cara-Căz.

Glăsu i s'a ridicat melodios, trezind florile din adormire — erau în grădina acelei case multe flori — înfiorând marea. Nu departe „Ben Ali” stătea nemșcat, cu catargele sulii înspre cer.

Hașmir cânta dulos și pătruns. Nici nu-și dădea seama că deasupra lui îl privește și-l ascultă o femeie, plecată peste zidurile grădinei. Când a terminat și-a lăsat capul pe spate și atunci a văzut cum cineva îl privește. A surâs. I-a surâs și femeia de sus. L-a întrebat cine e. I-a răspuns:

— Un pescar sărac din Calichioi, care fuge după vise și cântă fiindcă îi place viața.

— Și unde mergi acum?

— Nicăieri. Mă duc, mă întorc, unde îmi place rămâi.

— Aici îți place?

— Aici mi-ar plăcea să mor.

Soarele desenna umbre pe mare și întindea pe te pe pământ.

Hașmir a rămas ca grădinar la florile casei scunde, dar mai răsrite, ștergând numai o lacrimă când s'a pierdut în zări Ben-Ali.

— Îți plac călătoriile? I-a întrebat stăpâna lui, văzându-l măhnit.

— Il iubesc pe Ben Ali.

— Ea a răs.

— Când nici nu-l cunoști... Dece nu te-ai suit pe el.

— Fiindcă m'an. coborît.

— De unde?

— De unde mi-era mai drag.

Hașmir n'a spus că a rămas fiindcă iubea. Iubea pe femeia aceasta cu părul negru și ochii aprinși, la care s'a băgat slugă, numai s'o știe lângă el, s'o servească.

Ii creștea florile, îi îngrijea curtea, o păzea. Balicul pentru Hașmir nu exista. Nu ieșea din casă, din curte, decât pentru a merge pe mare, cât mai departe cu barca, să plutească în neștire, să-și reamintească de Ben-Ali. Dar se întorcea mereu cu sufletul limpede s'o vadă pe stăpâna lui, pe iubita lui stăpână.

Și-a dat seama că sunt de alte neamuri și că el nu va fi niciodată în stare s'o ia de soție. Dar totuși stătea și spera. Stătea și spera din cauza misterului ce plutea în jurul acestei ființe. Fața-i era melancolică. Ce oare ascundea? Dece plângea adesea? O urmărea, o îmbrăca cu privirea și rămânea ascuns în umbră. Mândrul Hașmir era robii. Era alt om. Nu mai știa de nimic alt ceva decât de ea.

Stăteau foarte des împreună. Și ea trăia singuratică, retrasă. După amiezi întregi, la umbra vreunui smochin, sorbind cu privirea albastrul mării, stăteau împreună și vorbeau.

El spunea că în tinerețe fusese îmbarcat pe un vas și voiajase mult. Și povestea tot felul de minunății de pe acolo. Ea-l asculta fermecată, fiindcă vorbele lui ieșeau ca fluvii de încântare. Florile miroseau frumos, adieri de vânturi calde se strecurau foșnind prin frunze, și seara venea gâsind pe Hașmir povestind cu o voce caldă. Luminile de strajă noaptea, prin văzduhuri îl opreau. Atunci plângea, că nu-l mai vedea nimeni, și o privea pe întuneric cum stă cu capul în mâini, pușin dat pe spate, cu ochii închiși, gândind poate la altul.

De câte ori se sculase el să-i spună că o iubește, să-i spună că nu este numai un biet pescar, dar de câte ori se opri în drum, fiindcă ea îl privea cu niște ochi mari, cuminiți, melancolici, triști.

Odată totuși îndrăzni să rupă misterul sufletului său.

— Ea i-a pus mâna pe cap. Și i-a răspuns.

— N'ai dreptul să mă iubești.

— Dece?

— Fiindcă sufletul meu nu este pentru tine, este pentru depărtări, este acolo, peste mări, undeva, pierdut poate, sau cine știe, se va regăsi.

Nu pricepuse bine misterul acestor cuvinte dar înțelese că trebuie să se stăpânească. Era mai mult decât o dorință a ei, era un ordin.

Hașmir a tăcut și a plecat capul. Când mult după aceea, lacrimile îi secară, l'a ridicat, ea nu mai era alături. Era singur. A sărutat locul unde fusese picioarele și s'a dus lângă mare.

Plângea parcă și prietena lui, cu prelungi acorduri, isvorâte cine știe de unde, ca de lapte, aprinsă de apusul lunii, vii de scântei. O feerie de unduri. Tăcere peste tot. Golul era pierdut.

Cu glasul tremurând a murmurat printre buze melodia lui Cara-Căz. Cuvintele nu le-a mai spus fiindcă nu putea să vorbească. Sufletul îi era prea negru, inima prea măhnită.

De atunci Hașmir s'a mohorât. Viața lui nu mai era limpede izvor de fericire. Molatece, brațele măhnitei l-au cuprins. Pe față soarele nu-l mai strălucia și ochii pierduți căutau în zări, în depărtare, sufletul ei.

Începuse toamna să se apropie, tot atât de cald și de glorios soarele mângâia albele coaste, marea era încă o îmbiere de farmece, dar florile, simțeau prin străfunduri pregătirile vremii, și frunzele se vesteșiseră pe alocuri.

Hașmir muncea de zor prin grădina, pregătea micul raiu să înfrunte vânturile frigului, și întăria zidul dinspre mare, pentru ca nu cumva, răscolirea apelor să-i cuprindă plăpânde, mult iubite plante.

Intr'o după amiază s'a întunecat cerul, iar a doua zi s'a trezit la susurul monoton al picăturilor fine de ploaie. Era ceață și apa norilor scormonea aburi prin mare și prin scufundăturile coastei. Se lăsase mai frig, streșinile plângeau neîncoțate, râuri, râuri se scurgeau pe ulițe, frunze galbene cădeau și marea se murdărise.

Hașmir a intrat în casă lipindu-și fruntea de geam.

— Nu-ți place ploaia, l'a întrebat stăpâna lui.

— Nu-mi place fiindcă îmi amintesc că trebuie să plâng.

— Sărmanul de tine.

— Dacă vrei, vom plânge împreună.

— Dece să plângi tu, când ești fericită.

L'a privit lung, melancolic și-a sprijinit capul în mâini.

— Fericirea mea e departe peste mări.

Hașmir a căzut în genunchi.

— M'ași duce s'o aduc. De unde oare?

— Nici eu nu știu.

— Voiu căuta-o peste tot.

— Zadarnic. Mai bine stai cu mine, altfel tuș fi atât de singură.

Hașmir stătea, fiindcă iubea pe femeia cu părul negru și cu buzele ca focul soarelui ce nu se mai vedea, stătea plângând pe lângă ploce, nemșcat, cu ochii în zări, fîntind necunoscutul, rătăcind prin ceață.

Așa privind s'a întămit, odată cu înfățișarea a-veea pânze umflate, plecat pe bord, un vas, desvelindu-se prin ceață deodată lângă mal, aproape. Și i-au căzut fluturările albe din catarge. S'a îndreptat în spre oraș su un ultim suflu, trăind ancorele.

— Stăpână a venit un vas. Dar nu e Ben-Ali.

— Il aștept pe Ben-Ali, i-a răspuns ea, privind la geam.

— Il aștept dar nu vreau să vină ca să mă ia cu el. Să rămână un dor, departe...

Hașmir s'a oprit fiindcă stăpâna lui se făcuse palidă. Se sprijinea de pervazul ferestrei să nu cadă. A înlemnit.

— Stăpână, ce e cu tine?

Tremura toată, din ochi îi curgeau lacrimi, dar buzele, buzele ce le iubea atât, începeau să suradă.

— Râzi și tu Hașmir, că a răsărit soarele.

— A răsărit...

— Da, da, a răsărit. Și eu sunt fericită, fiindcă fericirea mi-a venit din depărtări. Hașmir a răs, fiindcă ea îl spunea să râdă, și dacă ea râdea, era fericită, și când ea era fericită, el nu putea fi nefericit.

Au răs amândoi de s'a luminat casa. Susurul ucigător al ploii s'a pîit în colțuri. Geamurile parcă nu mai erau ude.

Numeri florile nu înfloarea și ele.

— Hașmir, pregătește barca să mergem la el.

— Mergem?

— Da, mergem.

Hașmir a ieșit să învingă urâtul pentru ca stăpâna lui să plutească pe o mare bună.

— Cu vasul acesta ț-a venit fericirea din depărtări, întreabă el, pe când văselea.

— Da, Hașmir, a venit în fine.

El a tăcut fiindcă sufletul lui presimțea furtună. Pe bordul vasului, oameni mulți se agătau. Foiu, ca un furnicar în sus și în jos, deslegând, așezând, vorbind tare. Pe punte nu erau încărcături.

O scară se lăsase jos, la pupă. Acolo a legat Hașmir barca, și pe acolo stăpâna lui s'a suit sprinten așa de sprinten cum nu o văzuse niciodată.

— Eu viu?

— Tu așteaptă și fi vessel Hașmir, i-a răspuns.

El din nou a încercat să fie vesel, dar de data aceasta n'a mai putut.

Căci sus o aștepta un om, și acel om o prinse în brațe. Hașmir a închis ochii. A priceput multe atunci și a înțeles sfârșitul fericirii lui, prima dată când fericirea ei, n'a mai fost și a lui.

I-a deschis mai târziu. Unduri prelungi clipoceau în jur legământ barca, abia urmind, într'o parte, într'alta, vasul.

Se însera. De mult era poate acolo. Nu-și mai dădea seama. Dormise, cine știe, o toropeală îi ținea trupul la încheeturi. S'a ridicat. Pătet era Balicul, fiecare casă, dată cu o vopsea. Dar murdar, trist, umed, ca toamna, ca sufletul lui. I-a trecut un fior în spate.

Târziu a venit și ea. Șirag de străluciri, dinții descoperiți de un surâs. Răsărea parcă un soare nou. S'au coborât împreună în barcă, „el” și cu ea.

— Acasă.

A răsunit tăios, un ordin, numai era ea de altădată...

Hașmir s'a opintit în vasele, măhnit, cu inima frântă, se sfârșea un vis.

I s'au înfrupt în minte gânduri haine. Dar fostul stăpânat al înfrierii de valuri s'a stăpânit și pe sine. I-au stilit ochii în noaptea privind îmbrățișarea stăpânei lui cu fericirea ei. Și-a plâns, fiind iarăși trist, că stăpâna lui e fericită.

Se legănau pe valuri. Prundișul malului, nu departe, ajăta mereu marea. Un vânt rece începeuse să sufle. Lumini nenumărate prin oraș, și pe vas. Și a priceput Hașmir, gând ce-l cuprinsese mai în trecut odată, că este de alt neam, că degeaba iubește.

Astfel chinuit, a tras barca pe uscat.

Ziua cealaltă când s'a trezit scuturându-se de frig și furtună, ca un plâns, nu l'a mai găsit pe Hașmir la stăpâna lui.

Ploua cu un glas îndurerat și frunze în pomi nu mai erau. Chiar crăcile gemeau de urât.

Hașmir mergea de cu noaptea pe drumul lung și noroios ce se lungea pe malul mării, când mai înalt, când mai jos, un șarpe bolnav, în mii de sucituri. Se amestecau din ochi lacrimi cu picături din ceruri și cădeau nenorocite, părăsite, pe jos. Le călca în picioare.

S'a oprit când s'a oprit și drumul, și a privit în depărtări, dar nu vedea nimic și era ceață.

Acolo a clădit el coliba de lut și pietre, a strâns lemne de unde a putut, de a gătit un loc, unde a petrecut o iarnă întreacă, și multe alte ierni apoi. Pe față lui, surâsul nu se mai vedea niciodată. Nici soarele când lumina blând mările, nu-l lumina pe el.

Au trecut peste Hașmir ani mulți și grei, întipărit în brazde adânci durerea sufletului său și răutățile vremurilor, s'au încreștat furtuni, năvălindu-i locuința, ca răbunfinit războie, l'au săpat nevoile și boala, i-a surâs natura, el nu s'a schimbat. Nici n'a răs, nici n'a plâns; încrunțat, îndurerat, a așteptat un semn din depărtări, să mai vadă doar odată pe Ben-Ali. Atât voia. Dar nu plecând din locurile iubite, fiindcă o știa pe stăpâna lui.

A îmbătrânit Hașmir, i-a albit părul, i-a albit barba, îi pălpăie lumina ochilor, își mișcă anevoae mâinile, picioarele.

Și într'o zi s'a întors la Balic. Trecuseră ani nenumărați. Se schimbase lumea. Unii muriseră, alții se născuseră de curând. Se clădise case noi. Era alt oraș, iar casa ei nu mai era. Abia acum Hașmir a plâns. A plâns amarnic, plânsul păstrat în taină de ani și ani în urmă.

S'a gârbovit mai rău. Dar a zis în sinea lui că va rămâne în Balic atât cât mai are de trăit, pe locurile unde a iubit.

Dece abia acum?

Fiindcă acum era sigur că nu avea să o mai vadă pe stăpâna lui.

Își petrece vremea mai cu seamă în cafenea la Ahmet. Acolo e bun turcul dela țejgha. Ii dă pe credit o narghilă. Nici nu vrea altceva.

Dar turcul știe de ce-i dă lui Hașmir fără speranță că i se va plăti, știe pentrucă bătrânul secund de pe Ben-Ali, povestește în fiecare zi ceva, o întâmplare minunată, din vremuri. Vin ca să-l asculte, marinarii din port, hamali, vagabonzi.

În jurul meselor străambe și murdare, în scunda tavernă, în întuneric aproape, când opune soarele, se strâng unii câte unii, mușterii lui Ahmet. Un murmur neînțeles de voci aduce viață și se aprind o-paițe.

Atunci, îl roagă pe bătrânul Hașmir să le povestească vre-o întâmplare. Acesta începe, sfătos la vorbă ca orice moșneag, să deșire o poveste lungă, lungă. Fața i se aprinde.

Sub grinzile afumate ale cafenelei lui Ahmet, ochii săi în deoște stinși, licăresc o lumină tăioasă, glasul răgușit căpăta o putere neobișnuită. Ascultătorii, marinarii încercați și ei, hamali, barcații, o împiestirare de porturi și simțiri, rămân ore dealungul tăcuți, cu trupul înghețat. Arareori câte unul,

cu un tremur nervos se mișcă spre a sorbi din narghilul încropit de tutun. Un gălgăit al apei tulburate de aspirația adâncă și socotită, se prelinge peste capetele tuturor și apoi totul cade din nou sub dominația vorbiturului.

Fum mult și greu plutește prin încăperea, în timp ce opaițele pălpăie de undelemnul prost.

Când Hașmir se întorcea, o tăcere adâncă rămânea ca o prăpastie dupe povestea lui, apoi fiecare își dregea glasul, mișca picioarele amorțite, și cu sufletul înghețat de grozavele fapte auzite, pornea tăcut spre casă.

El se scula greoiu, ultimul și dând pe gât o dușcă de rachiu, se infunda în întuneric către locuința sa, o veche colibă, prin niște funduri.

De acolo auzea marea, urmărea valurile până se zdrăbeau de coaste, se visa la cârma Ben-Aliului și gândul îi era la femeia cu părul negru, la stăpâna lui, mult, mult iubita lui stăpână.

Când se zărea la orizont, se întâmpla foarte rar, câte un vas cu pânze, — acum veneau numai vapoare cu motor, pe care Hașmir le ura — se cobora greoiu la mare, și pleca cu barca după el. Nu mergea vasul, fiindcă n'avea putere.

Dar dacă vasul intra în port, Hașmir se suia pe el, și stătea nemșcat, zi și noapte, până-l dădeau jos marinarii la plecare, într'un ungher, să nu încurce pe nimeni. Nu cerea de mâncare, nici de băutură, dar se îmbăta de iluzii.

Când pleca vasul, rămânea pe uscat, privind în zări până nu se mai vedea nimic, până înnopta. În acele seri, cu un glas răgușit, zdrobot, frânt, cânta Cara Căz. Și se ducea singur pe locurile unde fusese casa ei, lăsând să cadă o lacrimă de om bătrân și împăcat cu soarta.

Cu câteva zile în urmă fusese furtună.

Ca niciodată, această răscolire a mării îl copleșise pe Hașmir. Era nervos, și mormăia neincetat printre dinții. Ahmed îl privea nemulțumit. Ținea el nițel la bătrânul lui povestitor...

De aceea, când Hașmir s'a sculat, ca niciodată la acea oră, și a plecat, a trimis un bărbat după el să vadă ce face.

L'a urmărit acesta, și bine a făcut, căci Hașmir era să se arunce în valuri.

Se înviorase la față, tremura din tot trupul și striga cât îl putea ține gura: Ben-Ali, Ben-Ali, vreau să te vad.

Lumea credea că e nebun și nu l'a luat în seamă. Pe dig nu era nimeni, afară de băiatul care venea după el.

Hașmir era negru ca furtuna. Vântul îi ridica hainele. Barba i se resifra. Albă, ca un mormonchiu de ceață. Spumă prin mare, sânge al apei sfărâmată de stânci.

Băiatul l'a ținut când tocmai pășea în gol.

S'a întors la el liniștit deodată.

— Ce vrei?

— Hașmir, ești nebun? Hai cu mine.

— Te-a trimis stăpâna să nu mă lase să mă duc la Ben-Ali. Dacă vrea ea, — și a început să plângă — nu mă duc.

S'a întors din drum.

Câteva zile nu l'a mai văzut nimeni pe la Ahmed în cafenea.

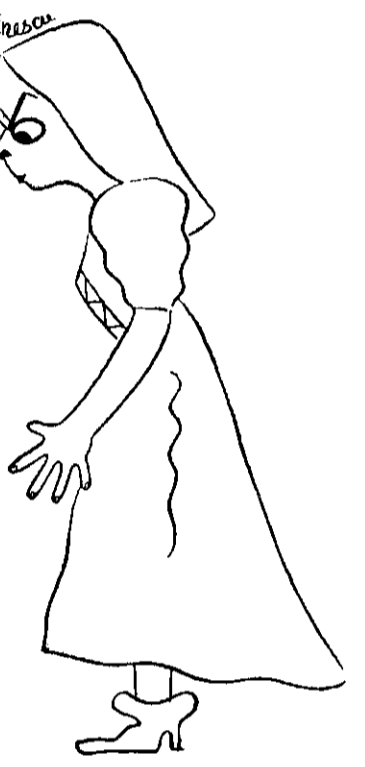
Dar astăzi, după ce plânsese, se zăbătuse mult, s'a hotărât din nou să meargă. Se strecura printre zidurile înfîntate de soarele care după o zi de înflăcărare, tocmai acum se așternuse oboșit în spațiile dealurilor, roșind marginile norilor, poleind făc

Cronica dramatică SCRIITORII ȘI PATRIA

TEATRUL NAȚIONAL: INGERUL A VESTIT PE MARIA, DE PAUL CLAUDEL. TRADUCEREA: D. ION PĂLĂT. REGIA: ION SAVA.

Pentru publicul bucureștean reprezentarea piesei lui Claudel a cărei premieră a avut loc Marți, este desigur un eveniment. Spectatorii noștri gustă cu mult mai mare entuziasm orice comedie de bufă decât o dramă gândită și prelucrată din stofă superioară. Ațteea reprezentații au avut un nemeritat succes, și au încă, pe când piese valoroase au căzut curând după premieră. Ar fi inutil să căutăm explicații. Fenomenul se constată și împotriva lui ră-măne o singură atitudine de luat. Ca acolo teatre, cel puțin, cari sunt menite să îndrume gustul și să ridice nivelul spectatorului, să reprezinte piese de natură a îndruma gustul și a ridica nivelul. Dacă nu s'a întâmpat totdeauna așa, cu atât mai nimerită este

Marieta Anca
premiera dramei lui Claudel. Am spus „dramă”. Poate termenul nu este prea nimerit. Drama aceasta ține foarte puțin de o dramă și se hrănește aproape deantregul din al, gen, d'n mister.

FURTUNA

(Urmare din pag. 8-a)

șurile ei. In el, tumultul prinsese o poșgăhă de mișcare, ca apele care se frământă numai în străfunduri. Intrară într'un parc mic, la răscrucea a două străzi, ca să scurteze drumul, traversând. Razele soarelui primăvăratec aruncau bănuți de aur printre crengile cu frunze mici, abia ieșite din muguri. Lângă o movilă de nisip se jucau, sub supravegherea bonelor, câțiva copii, care abia-și purtau, cu mare nesiguranță, greutatea trupului pe picioarele încă plăpânde. Duceau, de colo-colo, căldărușe miniaturale cu nisip, vroiau să alerge și cădeau pe brânci, mergeau pe patru labe... In decorul crud al primăverii, parcă o forță nevăzută înche-gase scena, ca un simbol al primăverii și al reinvierii firii.

prin însăși concepția lui, religioasă, mistică, aduce o formulă proprie de desnodământ. El nu cere un sfârșit definit. Hotărât. Cere o împăcare finală cu Dumnezeu.

„Drama se sfârșește îndată ce s'a produs catastrofa. Un mister se pralungește din contră mult după criză, până la restabilirea echilibrului, până la împăcarea cu Dumnezeu.”

Faptul este și firesc, dacă ne gândim că un mister se petrece pe un plan spiritual, de miracol, unde logica noastră nu are loc, unde scopul final, este înesinarea, împăcarea cu elementele primordiale ale naturii.

Misterul a fost un gen de spectacol uzitat în Evul mediu, când se reprezentau asemenea piese în fața portaliilor catedralelor, cu teme luate din viața Mântuitorului. Paul Claudel s'a îndreptat spre el ca spre o revelație. Cato-licismul său fervent l'a hotărât să invie tradiția aceasta minunată.

S'o reinvie, spre a deschide dramei un drum nou, un drum de interiorizare religioasă, de interiorizare care ținde la descoperirea Domnului în marile fenomene ale vieții.

Misterul lui Paul Claudel, din tot cuprinsul său, pulsul Dumnezeiesc.

„Armonia desăvârșită a formelor poetice întrebunțate, profunzimea gândirii, ritmul amplu, asemenea învălurilor de mare misticism, sunt cu ofrande, jertfe nestemate opuse spre lauda Domnului.

ca aceasta, care este renumită prin minunile ei, să-l învie. Prin voiața Domnului minunea se petrece. In noaptea de Crăciun va avea loc o înviere, care să cuprindă un sens Dumnezeiesc, și să purifice pe Violaine.

Moartea ei prin mâna surorii sale nerecunoscătoare se va transforma într'o transfigurare fiindcă moare o sfântă.

Rolul Violainei jucat de d-na Aura Buzescu, aduce o contribuție interesantă. Cu frăgezime și naturalitate, isbuteste dealungul piesei să imprime o notă proprie.

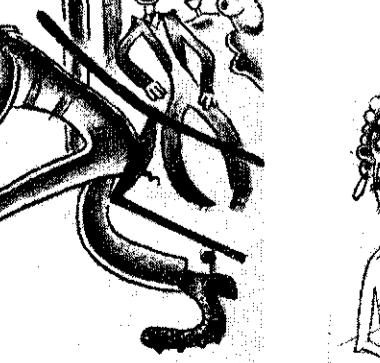
D-na Marietta-Anca Sadoveanu, are o creație puternică de

venit. Tinerii noștri visători s'ar fi simțit jenați dacă ar fi semnat o poezie cu caracter patriotic. Criticii s'au simțit fericiți când „au reușit” să emancipeze conceptul de artă „din cojile și storiile eticului și ale etnicului”. Unul dintre ei, pomenind de un poet d'aruit de muzee ca un Ralu, scrie, cu o sentențiozitate demnă de o cauză mai bună, că acesta „nu are niciun talent”. Pur și simplu! Și deese scrie d'ansul așa? Fiindcă poetul a semnat și unele versuri cu caracter patriotic combatent!

Noi nu vom rețea acum o temă atât de desbătută. Noi credem că poezia, sora cea mai bună a muzicii, nu e poezie, dacă nu trezește o emoție și cine e artist poate scoate emoțiuni și din pietre. Dela Virgili la Dante Alighieri, la Victor Hugo, Byron, Pușkin și Eminescu, Religia, Iubirea și Patria au fost izvoare inepuizabile de lirism. Nu poți merge la un concert, ca la un muzeu de roci frigide și nici la o gală de poezie nu se intră cu dicționarul și cheea franceză... Invățământul nostru, inspirat din niște predici nenorocite apusene și din răposatul spirit generic, a înlăturat pe cât a putut din cărți bucălele cu caracter patriotic.

Un critic însărcinat cu alcătuirea unei opere definitive a lui St. O. Iosif, a inserat copios toate traduceriile poetului din autorii maghiari și... lituani, dar a crezut că e nedemn să oprească pentru posteritate și acea prea-cunoscută chemare „La arme”, care a cutremurat o întreagă generație!

Intr'o revistă, condusă de un poet plecat din brazelele Teleormanului, dar scrisă în majoritate de pașaportari, am citit în săptămâna aceasta înfigurată, sub titlul „Poesie românească”, niște poeme în care o tânără fată, nu lipsită de talent, „cântă” toate des-făratele sale de acasă, din alcov, pine de o grea, repobă-bila întimilitate! Pe pagina 1-a, un scriitor consacrat sfă-

Aura Buzescu

fusee altădată, sau ceace visează orice mamă care poartă un prunc în pân-tece. Oare ea nu purta într'insa o minune, cum era și aceea pe care o vedea și care o oprise în drum? In drumul pe care-l făcea spre casa doctorului, spre cimitirul copiilor ucși înainte de a vedea lumina albă a zilei!... Nu ar fi fost ea însăși o criminală dacă ar fi lăsat pe altcineva să omoare ființa aceea, care, în curând, avea să palpitate sub inima ei?...

Dorica se ridică de deasupra copilului și se întoarce spre Niki. Il văzu la câțiva pași, incremenit în nedumerire, privind scena în care intrase ea. In clipa aceea ea citi, pe chipul lui, în toată făptura lui, o întrebare tășnită dintr'un început de bucurie tulburătoare... Făcu câțiva pași și, când ajunse lângă d'ansul, il prinse cu amândouă mâinile de reverele hainei...

— Tartă-mă! se rugă ea și ochii il innotau în lacrimi... Răseră și se întoarseră din drum... MIHAIL ȘERBAN

șie in o mie de bucăți traduce-rea „Iliadei” făcută de una dintre cele mai erudite și mai probe figuri pe care le-a dat cultura românească. In timpul acesta, la Iași, un critic român aruncă în joaia sa personală și prin mijlocirea elevilor erei din localitate, la care se adaugă și cuvântul său „autorizat”, toate ocările asupra marilor noștri înaintași in ale scrisului. Asta, fiindcă el, in vremea din urmă s'au amestecat in luptele de idei, naționaliste.

Creдем că, in timpurile acestea mai ales, toate aceste manifestațiuni sunt răvenite și scad tensiunea atât de înval-tă a momentului!

La temelia literaturii romane, s'a sentimentul Patriei. Carlova, Stamaie, Nicoveanu, Bolintineanu și Grigore Alecsandrescu au cântat, cu mijo-iacele lor de atunci, armele și trecutul Țării. Andrei Mureșanu ne-a dat, in Ardeal, acel tunător „Deșteaptă-te, Române!”, Gheorghe Asachi, Eliade Rădulescu, Lazăr, Kogălniceanu, începeau să clă-dească, pe același sentiment, monumentul culturii române. Tot așa, in Transilvania, un Șincai, Bărnăușu, Cipariu, Alacuș, Șaguna. Ion Ghica, Alecu Russo, Alecsandri — cantă-rețul legendelor și biruințelor noastre — mâncau pâinea amară a exilului patriotic și, tot pe țărniuri streme, Nico-lae Bălcescu scria cu plămă-nii săi istoria sfântă a Pa-triei! Mihail Eminescu, lisu-su poeziei noastre, și-a ră-stignit slova pe aceeași idee sacră de moșie, de Neam și nevoile lui...

Odobescu, Coșbuc, Vlațuță au cântat tainele și peizagiile minunate ale Țării.

Unirea cea Mare a fost pre-gătită de vorba și scrisul în-flăcărat al aceluiaș Nicolae Iorga, de Barbu Delavrancea, de poeziile aceluși bărbat de foc care a fost Octavian Go-ga; de un G. Rotică, I. U. Sor-ricu, Mircea Rădulescu, Mi-litaru și de adormitul intru Domnul Al. Mateevici. (Ion Al. Neiișescu a fost un poet minor, desigur, dar opera lui educativă nu trebuie uitată).

In timpul războiului, Nichi-for Crăinic, Demostene Botez, G. Tutoveanu, Voiculescu ș. a. și-au încordat lira într'un av-ânt patriotic care era tot-deodată și operă de artă. Din frământarea războiului, pro-za românească a câștigat două capod'opere: „Intune-care” și „Pădurea spânzura-tilor”.

In anii noștri, un George Gregorian, Cotruș și Radu Gyr și-au aplecat vioara pe-ste vocile dinnăuntru ale Pa-triei — iar „Gândirea”, re-vista de care criticul ieșan nu pomeneste niciodată, e o va-tră fierbinte a aceluiaș sacru sens — și trebuie să consen-năm aci cu fericie că-și „U-niversul literar” cultivă acea-estea sfăclărată.

In Franța, pământul pole-micilor și al diversității de doctrine, a fost destul să se audă recent, ecoul revendică-rilor de peste hotare, pentru-a toți publiciștii de toate nuanțele, să fie, toți, un zid! In războiul cel mare, 56 de scriitori francezi și-au găsit

o moarte eroică — nu toți scriitorii mari, desigur — și între ei, și divinul Charles Péguy, autorul celor mai pure versuri de elan patriotic... Patria, înaintea de toate, scumpi confrăți, mai ales in aceste timpuri de plumb!

Să ne desbrăcăm de toate răutățile personale și de toa-rite secele concepte și, îmbăta-n-du-ne de toată bărbăția ace-stei primăveri negre ce stă să izbucnească — să îmbrăți-șăm cu toții misteriosul apel

al Patriei și să dăm foc petro-lului din călimările noastre! Se apropie Săptămâna lu-minată și asta ne aduce a-minte de poetul Săulescu Mi-hail, căzut in 1916 printre brazii, la Predeal.

Măine, dacă va fi ca noi, scriitorii, ofițerii spiritului ro-mănesc, să ne amestecăm ță-râna cu granițele — depe bu-zele noastre arse de eternita-te, să sboare acelaș cuvânt sacru: PATRIA!

N. Crevedia

dovedit că poate fi câteodată și mai puțin canalic.

Și, in sfârșit, un amănunt îmbucurător. Are loc, in cursul filmului, o urmărire de mașini. Nu știu dacă ați observat, dar întoldeaua, in aceste ca-zuri, soseaua trebușă fie udă. Aceasta, probabil pentru ca de-rapările să fie mai impresio-nante. Ei bine, de astă dată, so-seaua este uscată. Poate e mai puțin impresionant dar mai normal.

O sosea udă sub un cer senin nu prea își are rostul.

Cinematografele

ARO—AVENTURIERA

Toți cei cari reprozează fil-mului francez „șaaonur” după care sunt lucrare mai toate penucule, sa se uca sa vada numai cea Aro.

De obicei — trebuie să recu-nosc și eu — un film francez de aventuri, e o însurire de in-tampari foarte papantane, in cari revolverul joaca un rol de capetenie și cari trebuie neapa-ra sa se termine sau cu moar-tea, sau cu suoumii sacrifica, ai eroinei, „o buna persoana pe care soarta a facut-o sa ur-meză un drum greșit dar care in fata dragostei ce se prezinta sub chipul unui tip spiritual și cu mustați, își da seama de monstruozațtea faptelor sale”. Venind la începutul filmului „Aventuriera” și văzând că e-rona este una din aceste femei, care, pe deasupra, se mai și in-dragostește iulea de domnul Jean Murat — pe care unii prosti calamburugi il numesc „muratul” — numai o soarta buna nu-l putem prevedea doamnei Edwige Feullière. Dar regisorul a știut să evite efec-tive etune și filmul se termina într'un chip foarte multumitor pentru toată lumea.

Facandu-se o contopire între stilul prea nebunilor filme a-mericane și cel al prea serio-silor filme franceze, rezultatul a fost o banda de un humor ce buna calitate și in acelaș timp care se poate de papitantă. S'a dovedit de asemenea ca pentru realizarea unui film papitant nu e neapărat nevoie de revol-vere necruțatoare și de tipuri consacrate de gangsteri.

La un moment dat, într'ade-văr, se face remarcat un revol-vere, încarcat însă din fericie cu gloante oarbe.

Apar ceasemenea niște chi-puri sinistre in film dar până la urma aflăm că nu sunt de-căt bieți actori angajați de e-ronă — o fostă escroacă — pentru a trage o festă unor in-divizi — actuali escroci.

E foarte distractivă starea sufletească a spectatorilor cari, atunci când vor să deplângă soarta eroilor, află că era mo-mentul toamă, să rădă cât mai sgomotos.

Și totuși scenele filmului, fără a fi prea normale, nu par chiar prea exagerate. Doar sfârșitul e cam tras de păr, unul dintre escroci trebuind să afle că are suflet bun, asta spre a o scăpa pe eroină dintr'o mare incurcătură.

Interpreții au știut să fie toți in rol. Ș. mai ales Edwige Feullière, trecându-șe cu ve-deră câteva accente prea tea-trale din glas. Jean Murat a renunțat să mai pară băiat deștept și il preferăm in po-sura de „prostut” din acest film. Tisser, un interpret de roluri secundare, apare de astă dată într'un rol principal. Ar trebui să renunțe puțin la țărăgă-neala din glas, de oarece jocul lui ar putea deveni prin a-cesta obositor. Jean Max, spe-cializat in roluri de canali, a

doamnei Edwige Feullière. Dar regisorul a știut să evite efec-tive etune și filmul se termina într'un chip foarte multumitor pentru toată lumea.

La o scenă nenorocire nu mi s'a părut această lipsă de oarece cum nu se prezintă la noi decât trei jumete de ac-tualități la opt cinematografe de premieră. se întâmplă ca mai toată lumea să vadă ace-lăși jurnal de câte trei: out. Dar o persoană tare pretențioasă a găsit de cuvânt să-și formu-leze cu glas tare dorința: „Vreau jurnal”. Obiceiul mos-tenit pe semne din tinerețe când pruncul nu poate rezista tentației borcanului cu fructe dulci și exclamă: „Vreau dul-ceală!”

A fost de ajuns această ex-clamatie pentru ca publicul, renumitul nostru public, să uite că se spune despre el că e civilizată. Fluierând ca pe mal-dan, băntând cu picioarele in podoa, urlând, lumea cerea jurnal.

Intre timp, filmul începuse de mult dar nimeni nu-l putea urmări.

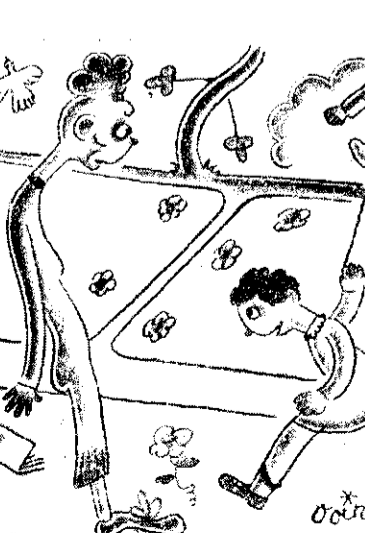
O doamnă, una din acele per-soane pentru cari poeții caută metafore, găsece ca foarte haz-liu să-și pună geanta, in drept-ul razelor aparatului de film-mat, împiedcând astfel pro-ectarea pe ecran.

A fost nevoie de intervenția directorului, pentru ca masca-rada să la sfârșit. Ar fi avut, poate, un rost intervenția pu-blicului dacă la intrarea cine-matografului s'ar fi anunțat: „Avenș și jurnal!”

Dar toate anunțurile din ziare specificau drept com-pletare doar un dezemn animat. Publicul trebuia să citească a-cesta anunțuri, înainte de a intra in cinematograful, și, in orice caz, trebuia să lepede la intrare obiceiurile monstene dela cine știe că strămoș pre-istoric, obiceiuri cari nu-l fac de loc cinste.

TRAIAN LALESCU

AH! COPIII

— Frăieșin Ida, Toto a inghitit balonul!

JUCATORII

— Ce-a pătit maionul de s'a prins de scaun? — Din cauza pokerului. Acum două mi-nute a rămas sărac lipsit.

MICI ATENȚII

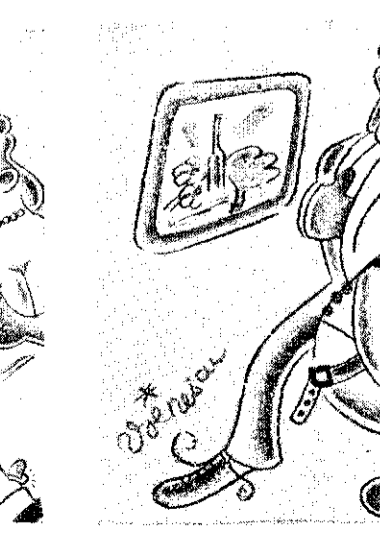
— Pe doamna ministru să n'o servești prin stânga, că suferă de inimă.

OUNOSCĂTORII

— Dar unde naiba ai putut găsi tabloulu-ăsta cu șampanie, prepeșițe, nișetru și or-chidee, doar cu cinci sute de lei?

GUSTURI

— Mizerabile, știi că nu port niciodată albastru!..

Literatură, artă, idei...

Reviste și moravuri literare

In afară de cele câteva perioade importante se tipăresc la noi destule cărți săptămânale, cu preocupări de literatură și cultură. Dar nu toate aceste publicații justifică prin calitatea lor, truda redactorilor și banii cheltuiți. Această părere a noastră am mai exprimat-o altădată aici, când sfătuiam mai ales pe tinerii din provincie, să cumpere mai bine cărți, să învețe o limbă străină, decât să risipească bani pe tipăriți fără nici o valoare.

Circulația numelui în reviste este precară și aduce o notorietate fără consistență. Numai voința de a consacra și culege toate roadele debutului. Deaceia, în loc să-și risipească timpul și banii cu reviste mediocre, tinerii aspiranții ai muzelor ar fi de preferat să se gândească la voința de a scrie, pe care să-l elaboreze în tihnă și cu confortul studiului.

Dar, pe lângă aceste considerații pe care le-am mai făcut altădată, altceva am vrut să spunem acum, în legătură cu rev-

stele. Revistele servesc multora ca să întrețină în viața scriitoricească un detestabil spirit de gașcă, și o specie de dispoziție de învrășmășire, de inveninare a raporturilor dintre scriitori. Foarte puțini sunt cei cari, dacă au o revistă la care lucrează, — nu se gândesc să injure pe cutare și pe cutare. În primul rând revista la aceasta pare menită: să injure. Se injură din ciudată dispoziție pentru țigănie, din revărsarea nesupravegheată a sentimentelor joase de invidie și răsunare. Or, nu există scriere literară mai mediocră, mai stupidă, nu întâlim o mai jalnică expresie a sufletului semenilor noștri, decât această proză „policnică”, decât aceste note aruncate în fugă zătarului grăbit!

Dar problema are și aspectul său grav. Pentru că cei cari redactează în fiuici efemere astfel de rânduri veninoase, nu vor fi niciodată scriitori. Vor rămâne simple epave în periferia literaturii, în cazul când nu se vor lăsa de meserie.

Premiul cetitorilor

La premiul pentru cea mai bună analiză a personajilor lăni din „Fundacul Varlamului” de Ionel Teodorescu și Moise Dinerman din romanul „Două chemări” al d-lui Octav Dessila am primit foarte numeroase răspunsuri. Multe dintre ele dovedesc lectură atentă, acuitate de observație ba chiar, unele, spirit critic.

Ceea ce e deosebit de îmbucurător este faptul că răspunsurile ne-au venit dela cetitori de toate vârstele și toate categoriile sociale.

Cum spațiul nu ne îngăduie pentru acest număr un comentariu mai amplu, vom menționa că cei mai mulți dintre concurenți nu au respectat indicațiile noastre în privința dimensiunilor lucrării. Am neglijat acest am-

nunt și am acordat premiul și mențiunile lucrărilor care s'au dovedit mai meritorii.

Premiul în bani îl va primi d. C. Damiescu-Loce.

Mențiunile s'au acordat următorilor:

Ion Oproiu, învățător din Caralar Durostor.

Constanța Jianu, elevă cl. VIII.

Ion Schit-Fieni — student. Cristian Gariloiu, strada Franklin 2, Loce.

Ion Virgil Orghidan.

Toți cei de mai sus sunt rugați să-și trimită adresele spre a le expedia cărțile ce li se cuvin.

Cei din provincie sunt rugați să-și trimită adresele spre a le expedia cărțile ce li se cuvin.

MIRCEA ELIADE: NUNTA IN CER, ROMAN, ED. „CUGETAREA”.

A apărut „Nunta în cer”, roman de Mircea Eliade, ed. „Cugetarea”.

In paginile „Universului literar”, am publicat un fragment sub titlul „Întâlnire în Ianuarie”, în care cititorul a putut constata noul suflu epic al autorului, D. Mircea Eliade se înfăpșează din ce în ce mai purificat și „Nunta în cer” se pare a fi corollariul românesc al turburătoarelor povești de iubire exotice „Maitreyi”.

Vom prezenta curând o critică amplă a cărții.

PAUL CONSTANT: OAMENI CU CIOC, SCHIȚE UMORISTICE.

D. Paul Constant publică volumul de schițe humoristice „Oameni cu cioc”. Amintim că autorul a mai tipărit: „Lăstuni pentru cei uitați”, poezii; „Ceașuri ostentive”, poezii; „Maști pentru muzeu”, schițe; „În litera legii”, schițe; „Zugrăvelli”, schițe; „Răia”, roman premiat de Academia Română.

Concepția lui Parsifal

(Urmare din pag. 1-a)

nitare, sunt formule în cadrul cărora fiecare ne putem găsi un loc.

Klingsor, sclavul moral și fizic al naturii, dorind să distrugă fiindcă el este distrus, urând pe cei puternici fiindcă el nu poate fi puternic, disprețuind lumina fiindcă el este în întuneric, perverse și complot, spre a corupe pe ceilalți; Amfortas, omul normal, doritor să cuprindă credința, pasionat, dar care în fond rămâne sclav pasiunilor sale „Eu sufăr în simțurile mele, iar în suferința mea, doresc simțirea”. Frază superbă, o întreagă filozofie, un caracter, un tip; Kundry la rândul ei, cumpănire între femeia pasionată și divinităzată, senzuală și ascetică, crudă, dar totuși tinzând spre divinitate; Parsifal însăși, superb exemplar de om, frumos în suflet, atotpricepător, pios și recules în fața Voinței Supreme, învingător prin credință și prin renunțare.

Prin renunțare, prin sacrificiu, nu spre a dobândi el însuși fericirea, ci spre a o dăruii tuturor. Aci se apropie concepția lui Wagner de misterul sublim al creștinătății, jertfa mântuirii.

Prin iubire puternică, intensă, față de semenul său, Parsifal capătă forța de a salva. Prin căruțenia sa spirituală, prin simplitatea sa sacrificată salvându-se și salvând pe alții.

Îată unde a ajuns Wagner, după nesfârșitele lui peregrinări prin gândirea omenească.

Parsifal este cea mai mare și mai vie creație a sa.

Muzica cu care îmbrăcat-o este o divină armonie. Se ridică parca din străfundurile universului, în învălurii prelungi și pranaturale. Ca un fluviu imens și maestos, melodiile din Parsifal au în ele și structura solidă, imensă a masivității, dar cuprind așezate finetăți, fluidități și colorituri nemărginite.

Instrumentele și vocile omenești se contopesc ca sub o baghetă magică pentru a încheia o armonie ce ne depășește, o armonie divină.

Marșul funebru al drumului spre Montsalvat, cu tonalitățile lui sumbre cari se zbat ca suferința unei lumi întregi. Transcendența sacrificiului din templa inițiatilor când violurile vibrează ca muzica sferelor.

Nemăiamintind leit-motivul Salvatorului, care plutește în depărtat, misterios, nostalgic, spre a se transforma la sfârșit într-o arie a cerurilor, a ingerilor, a oamenilor, a divinității.

Parsifal este Requiemul lui Wagner. Mai înalt, mai puternic decât multe alte Requiemuri cari s'au ținut îndeaproape de textul biblic, requiemul acesta rezumă muzical și filozofic termenul gândirii lui.

După ce a cunoscut, cu o sete renăscând, tot cât a putut omenește cunoaște, după ce opera lui încheagă sbuciumul neîncrețit și ne aduce creații de minunată structură, ajuns la sfârșitul vieții, Parsifal recunoaște superbă jertfa a Mântuitorului.

Abdicarea aceasta dela demnitatea lui, dela setea de cunoaștere, pentru a se lăsa legat de seninătatea creștinătății a creat Parsifal.

Din muzica operii se desprind de poate și tristețe. Tristețea renunțării în fața necunoscutului. Dar mai viguros decât orice, prin concluzia ei și prin armonia inexplicabil de intensă răsunare o concepție adâncă, definitivă, o pace supremă în naideje.

Dincolo de valorile armoniei, dincolo de sunetele sublimă cari sfarmă țărâna sufletelor noastre, răzbate hotărât o lumină mare, străbucitoare, o Dumnezeire, un scop vieții, dar nu în timpul ei, ci după ea, nu în ea, ci prin ea. Prin sacrificiu, prin iubire, care te apropie de viață.

PRO MURNU

In primul număr după Paște al revistei noastre vom publica un strălucit articol al d-lui N. I. Herescu, cu titlu „PRO MURNU”, în care eminentul profesor de filologie clasică dela facultatea de litere din Capitală, va spulbera cu o academică documentare considerațiile neintemeiate făcute de d. Victor Eftimiu despre traducerea lui Homer, a d-lui prof. Murnu.

VASILE CULICA: ILI, POEME, ED. „FESTIVAL”.

Poetul din orășelul de dincolo de Dunăre, nu aduce în placheta „Ili” nici o culoare dobrogeană, nimic descriptiv. Este un lirism intimist, infiripat din visări provinciale, din fantezii plâpânde, din evocarea copilăriei și a adolescenței, etc. Emotivitatea pare stărnită în deosebi de amintirea iubitel „Ili”, despre care d. Culica scrie cu destulă prezumție:

Din numele tău mie am făcut mit o carte, și din iubirea noastră mare, o carte.

Metoda de compoziție este cea obișnuită a versificării de azi, — care nu se preocupă de plasticizare și concret, și urmărește muzicalitatea, incantația, combinând de preferință, ca epitete, termeni abstracti.

Atâtea de ușor se pot realiza împerecheri de acestea: „pieptul departărilor”, „canarii gândurilor”, „amprente de iubiri și de copilărie”, „lacrima doinei”, „pletete viselor”, „tăcerile dintre trestii”, „sommul amintirilor”, „corăbii de ceară ale serii”, „petala drumului spre copilărie”, „strugurii îmbrățișărilor”, „fluierul cu pleoapele închise”, „strugurii luminii”, „te-ai lipit cum liniștea de mine”, „cureaua urcloare cu răcoare”, „degetele serii”, „și-a cules cu degetele închină-ți puful posumului”, etc.

BARFEALA, SCHIȚE HUMORISTICE, DE ANTON CEHOV, TRAD. DE R. DONICI.

D. R. Donici a tradus din rușește 12 bucăți din schițele humoristice ale lui Anton Cehov și le-a publicat în colecția „Vremea”, sub titlul „Barfeala”. De Paști, va fi o lectură delectabilă această proză a unuia dintre cei mai talentați scriitori ruși și tradusă bine în românește.

ALEXANDRU NICONOR: VESPERALE, POEZII, ED. „FESTIVAL”, SILISTRA.

In „Vesperale”, d. Al. Nicomor se arată mai puțin evoluat decât camaradul d-sale. Atmosfera cărții amintește de lecturile liceale, poezia „Cântecul lunii” fiind parca o versificație pe marginea invocației d.n. scri-soarea I. a lui Eminescu. Singurul semn de personalitate îl dă d. Nicomor când modifică pe „sticlă” în „stăclă”, spre a rima cu „păclă”, potrivire la care ține mult poetul fiindcă o întrebuințează repetat. „Vesperale” nu probează aproape nimic despre talentul autoiului, ci numai preocuparea stămbilă în ochii unora, de a versifica.

NANU MĂINESCU: MAREA CHEMARE, POEME, BUCUREȘTI, (PAVEL SURU).

D. Nanu Măinescu, elev de liceu, comite o dubla incumetare cu volumașul sau de versuri, întâi, fiindcă îl tipărește atât de timpuriu, și al doilea fiindcă îl da un titlu prezumțos. Sa fie într'adevăr liceanul merit pentru „marea chemare”? Greu de răspuns! Un lucru îl spunem cu siguranță: că școlarul se pregătește tebul pentru „marea luptă”. Reiese din versuri că citește Biblia, că sensurile creștinismului patriarhal îl preocupă, și că urmărește în deosebi literatura mistică, litanile, poezia exaltatoare, etc. Despre sâdișorul licean vorbim totuși cu încredere și spre justificare reproducem strofa promițătoare:

Investimântată roua cu haină de lumină,
Privește 'ngrijorată la suflatu-ni sarac,
Iar lacrima-i mă 'ndeamnă să mă îngrop în tână
Și să-ți trimet drept jertfă pe fiul meu Isaac.

BARFEALA, SCHIȚE HUMORISTICE, DE ANTON CEHOV, TRAD. DE R. DONICI.

D. R. Donici a tradus din rușește 12 bucăți din schițele humoristice ale lui Anton Cehov și le-a publicat în colecția „Vremea”, sub titlul „Barfeala”. De Paști, va fi o lectură delectabilă această proză a unuia dintre cei mai talentați scriitori ruși și tradusă bine în românește.

MUSSOLINI, DE ANTONIO BELTRAMELLI

La ed. „Cugetarea”, a apărut „Mussolini” (L'uomo nuovo), de Antonio Beltramelli, membru al Academiei italiene. D. O. Densușianu-fiu, care a întocmit traducerea românească, ne asigură într'un „cuvânt înainte”, că dintre toate biografiile mussolinienne, aceasta a lui Beltramelli, fost colaborator apropiat al ducelui, este cea mai bună. Traducătorul ne mai anunță că va publica în curând încă două traduceri: „Vita di Arnoldo” și „Jurnalul din războiu”, de Mussolini.

MATEI ALEXANDRESCU: JOCUL CUVINTELOR, COLECȚIA „GANDIREA”.

O frumoasă tipăritură a apărut de curând: „Jocul cuvintelor”, poeme de Matei Alexandrescu, cu desene de Mac Constantinescu. Dece intitulază autorul astfel volumul? Fiindcă: Jocul cuvintelor, jocul apelor, jocul focului, jocul sălții, Scara cerului: cât de înaltă O rod, cum e roasă mintea omului în ceasul norocului Jocul cuvintelor: joc de vietu-toare

Cuibul lor peste tot, în suflet, în sânge, Sunt ca și noi muritoare și înțeleptul le adună și plânge.

CALM EXTERIOR, POEME DE GEORGE VAIDA, ED. „FRIZE”.

Am scris altă dată cuvintele de prețuire despre activitatea câtorva tineri dela „Frize”, printre cari se numără și d. George Vaida.

Îată o poemă din „Calm exterior”, volum apărut nu de mult:

Sub clopotele pure de ceruri vegetale
Ascult străbunul cum se naltă din pământ
Și brațe inflorite îmi leagănă pe umeri
De parcă sunt un mugur ferit de orice vânt
Când sângele pădurii pătrunde în anotimp
Tristețea lor se pleacă, lumina pe condei.
Și'ntr-o oglindă naltă, îmi plimb ca pe o stea
Vioara 'ndoliată primită de la ei

TUDOR VIANU: STUDII DE FILOSOFIE ȘI ESTETICĂ, ED. CASA ȘCOALELOR.

Îată tabla de materii a pretiosului volum de „Studii de filosofie și estetică”, pe care ni-l oferă d. prof. Tudor Vianu, în ed. „Casa Școalelor”: „Adâncimea filosofică”; „Metodă și obiect”; „Stil și destin”; „Incepăturile iraționalismului mo-

Tudor Vianu

dem”; „Originea și valabilitatea valorilor”; „Asupra ideii de perfecțiune în artă”; „Construcția obiectului în estetică”; „Alegorie și simbol”; „Artă și natură”; „Paradoxul poeziei”; „Valorile estetice ale culturii franceze”; „Imanență și transcendență la Victor Hugo”.

VINTILĂ HORIA: CETATEA CU DUHURI, POEM, ED. PAVEL SURU.

A apărut „Cetatea cu duhuri”, poem de Vintilă Horia, cu un portret al autorului de Claudia Cobizeva. Este vorba în „Cetatea cu duhuri”, despre o întâinare dantescă între Ion Luca Caragiale, Cetățeanul Turmentat, Mihael Eminescu, Vintilă Horia și zeita Gloriei.

Lucrurile s'au întâmplat în zilele noastre și autorul ne dă toate amănuntele, în frumoși, endecasilabi iambici.

E păcat că anumite împrejurări au făcut să treacă neobservat poemul „Cetatea cu duhuri”, care nouă ne-a plăcut.

A. Odeanu

N. DAVIDESCU

Cu prilejul lucrării „Primejdia jucaacă”, pagini de îndrumare românească, pe care d. N. Davidescu a lăsat-o recent la „Vremea”, vom aminti bibliografia operelor autorului: „Jov”, 2 acte în versuri; „Sînău”, 1 act; „Cartea Românească”; „Aspecte și direcții literare”, seria I și seria II; (Viața Românească și Cultura Națională); „Inscripții”, poezii, ed. II (Cultura Națională); Ernest Renan, viața și opera (Cultura Națională); „Vestitorul”, trad. din Villiers de Lisle Adam (Cartea Românească); „Conservator et C-nia”, roman (Ancora); Crima din strada Nopții navei; „Vioara mută”, roman (Casa Școalelor); „Leagăn de cântece, poem” (Cartea Românească); „Fântâna cu chipuri”, roman, ed. Națională Clujnei; Naționalismul în presă (Vremea); „Cântecul omului”—mare poem al umanității, cu ciclurile apărute: „Indeea”; „Helada”; „Roma”; „Eul Mediu”.

„TROITĂ DE HOTAR

așa se va intitula volumul pus sub tipar al d-lui George Șoimu și anunțat: „Chenare de sinceritate”.

SERGIU STAVĂR

va tipări volumul de poeme „Miez de noapte” cu un preludiv liric de George Șoimu. Sergiu Stavăr e un nume nou și plin de promisiuni.

Pământul și zeitele lui

(Urmare din pag. 1-a)

prin ștergerea tuturor limitelor — marea contopire subterană, desfacerea grăunțelor și trecerea lui în altceva; întocmai ca și în orgie, obscuritatea telurică unifică, totalizează, topiește contururile și limitele. Adoratorii Marilor Zeițe de origine și structură agricolă, credeau că stimulează forța productivă a pământului prin imitarea magică a actului creației vegetale; care nu presupunea numai deslănțuirea deșănțată a lui Eros (excesele orgiastice în legătură cu orice ceremonie agricolă) ci, în primul rând, realizarea unei confuzii patetice în care nicio „formă” și nicio „lege” nu se mai putea distinge. Trebuia realizată („experimentată”) starea primordială, pre-formală, haotică — starea care, în ordine cosmică, corespundea nediferențierii haotice de dinaintea de Creație — pentru a promova, prin virtutea magiei imitative, topirea germenilor în aceeași matrice telurică și acțiul rodirii. Orgia rituală stă în strânsă legătură cu viața vegetală. În Thracia, cultul lui Dionisos-Zagreus era săvârșit prin bacchanale frenetice; fuga femeilor, noaptea, prin păduri și munți, sfârșirea ledului (simbol al lui Dionisos) și masicarea lui rituală, jertfirea țepului și risipirea sângelui pe arături, etc. Este semnificativă, și aici, prezența exclusivă a femeilor; este un mister în care nu sunt acceptate decât femeile, singurele care cunosc și stăpânesc tainele vieții obscure vegetale.

Legătura dintre femei, pământ și Marea Zeiță s'a păstrat, în asociațiile agricole, până în zilele noastre. Inochentiștii trăiesc și își desăvârșesc „misterole” în subterane și hrube. Erezia aceasta monstruoasă este împărțită în deosebi de către femei. Dar, ca în orice erzie, principiile sunt exagerate aici până la desfigurare. Inochentiștii, „posedați” fiind mental, de principile feminine („contopire”, obscuritate și căldură telurică, amoralism magic, etc.) — sunt siliți să fugă de lumina soarelui și să pătrundă, cât mai adânc, în pământ.

mânt. Am putea vorbi, aproape, de o „mecanică” spirituală, care li atrage pe acești „posedați” în găștile obscure, în căldura și întunerecul subteran, acolo unde nicio „formă” nu se mai distinge și unde orice „lege” încetează de a mai fi evidentă. Fără să-și dea seama, stăpâniți fiind exclusiv de principiul feminin sub forma lui cea mai obiectivă, acești demoniaci încearcă prin toate puterile să devină semințe, să dobândească o „condiție agricolă” a omului, descompunându-se în sensul concret al cuvântului; căci trăiesc în subterane într'un dezmăț cumplit, într'o murdărie neînchipuită, roși de boli și înnebuniți de orgii. Lăsați câțiva ani de capul lor, inochentiștii ar sfârși prin a se descompune definitiv, unificându-se cu pământul cald și întunecat pe care atâta îl iubesc înainte de a muri — așa cum putrezesc semințele.

Ne-am oprit mai mult asupra acestei erzie, pentru că într-o erzie se înțelege întodeauna mai bine consecințele ultime ale principiilor dela care se revendică. Orice erzie este exagerarea monstruoasă a unui aspect al adevărului. În cazul inochentismului, erzia constă în exaltarea peste măsură a principiului feminin, și în înțelegerea degradată a acestui principiu; în înțelegerea lui, am spus, exclusiv prin simțuri, ca larvele. Omul e o ființă care trăiește în Cosmos, și care nu se poate desăvârși decât ținând seama de toate forțele cosmice și de toate principiile care guvernează aceste forțe. Vorbind în termeni mistici, ritmurile cosmice sunt: dirijate de două astre: soarele și luna, și orice om trebuie să țină seama, în experiența lui intimă, de aceste „principii”. Acordând cu exclusivitate experiența sa în armonie cu soarele, omul ajunge cu timpul „abstract”, steril dintr'un exces de lumină și claritate. Subjugându-și, dimpotrivă, întreaga lui experiență ritmurilor lunare sau „principiului feminin” (prezent în „pământ” și femeie), omul se descompune dintr'un exces de „umiditate” sau de „obscuritate”. Dar so poci observă, cu acest prilej, ceva mai mult: „mecanică” bio-mentală, care tinde să fixeze un om sau o cultură (mai precis: grupul etnic creator de cultură) în acel nivel pe care și l-a ales în momentul când a rupt echilibrul cosmic și a aderat, cu exclusivitate, la un singur principiu. Am văzut cum inochentiștii, exaltând orgia și in-

toarcerea la starea amorfă, nediferențiată, — sunt atrași mecanic în subteranele obscure și calde ale pământului, și transformăți în „stare” paradisiacă pe care o visează teoria lor eretică: transformăți în semințe.

Oamenii culturilor agricole, în general, acordă starea aceasta amorfă, de semințe, numai morților. Îngroparea cadavrelor acest sens are: topirea omului carnal în matricea care l-a dat naștere — și transformarea „sufletului” în larvă. Infernurile pre-creștine se găsesc sub pământ. Iadul creștin tot sub pământ este situat. Ceeace grecii, bunăoară, numeau „larve”, era o stare pre-formală a omului, o stare degradată (dela „formă” la „pre-formă”). Egiptenii creiau, prin anumite rituale, o „soartă agricolă” sufletului mortului (vezi revista mea, Zalmoxis, an. I, p. 206), transformându-l în „sămânță”. Ca și sămânța, trupul mortului este îngropat în pământ gol; adică, desgolit de „forme”, amorf. Să ne amintim că și Marile Zeițe orientale sunt reprezentate nude; nud=fără nicio formă; într'un cuvânt, virtual. Cadavrul este reintors în marea matrice telurică, izvorul tuturor formelor.

Dar, ceeace cultura agricolă aplica numai morților, erziile culturilor agricole (bunăoară, inochentismul) aplica omului viu. Ceeace într'o cultură agricolă se practică în anumite împrejurări (orgii ceremoniale pentru promovarea vegetației, etc.), într'o erzie derivată din culturile agricole, se practică permanent, fără ritm. Viața omului normal, în societățile arhaice, este în strânsă legătură cu ritmurile cosmice. Ori, aceste ritmuri nu sunt dirijate exclusiv de lună, de noapte, de umiditate, de întunerecul subteran. Soarele, lumina, uscăciunea, etc. conduc și ele, în bună parte, viața omului.

Și încă o observație, de mare însemnătate pentru tot ce va urma de aici înainte: „principiile”, dacă sunt înțelese în sensul lor imediat și numai întrucât se verifică în nivelurile inferioare ale realității — conduc la erzie și la degradare. Principiul feminin, înțeles pe planurile lui superioare, fecundează opera unui Goethe. Tradus în sensul „imediat”, senzorial, epidermic — conduce la orgia subterană și la descompunere.

TIP. ZIARULUI „UNIVERSUL”, BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU, 23

MIRCEA ELIADE

VICTOR POPESCU

Texta poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 44908-938